

YÖN

HAFTALIK GAZETE

İSLAMİYET VE SOSYALİZM



CEZAYİR ORDUSU VE SOSYALİZM



OKUYUCU'DAN YÖNE

Sendikaların siyasal görevleri

Sendikaların siyasal görevleri deyimi, pek çoklarına en azından şaşırtıcı gelecektir. Oysa, seçimler yaklaşırsa da, yaklaşmasa da, sendikaların siyasal görevleri vardır.

Bu konuya girerken, bir-düziye sosyolojik, ekonomik, hukukî, felsefî v.b. görüşleri sıralayıp, okuyucuyu bu yoldan ikna etmeye çalışacak değilim. Hatta politikanın dar ve geniş anlamları, politik iktidarı ele geçirme çabası ile yine bir politik olan, ama ondan belli ayrılıkları olan eylemler, gerçekler üzerinde de durmayacağım.

Doğrudan doğruya, yürürlükteki kanun metnini ele alacağım. Hem bu metni, birçok yanları hâlâ uygulanmayan, aykırı kanunlarla askıya alınmış olan, ikide birde çiğnenen, bir yazarımızın yerinde bir deyişle, «Hedefler Beyanamesi» durumunda kalan 1961 Anayasasından da seçmiyeceğim.

Ele alacağım metni, yürürlükte olan, hattâ Anayasasının getirdiği düzeyden geri olmakla da eleştirilen 274 sayılı Sendikalar Kanununun 16. cı maddesidir. Çünkü pek çoklarının bile bile bilmezlikten geldiği, buca buca kaçırıp sakladığı, pek çoklarının da öğrenince hiç olmazsa şaşıracağı, sendikaların siyasal görevleri; aslında bir teorik tartışma konusu olmaktan çoktan çıkmış, yürürlükteki bir kanun metninde yer almıştır.

Kanun siyasetle uğraşmayı yasaklamış mıdır, yasaklamamış mıdır diye sorulsa kaç kişinin doğru cevap vereceği kestirilemez. Bunda, «Cemiyetler siyasetle iştigal edemez» diyen Cemiyetler Kanununun ve eski Sendikalar Kanununun elbette büyük payı vardır. Ama bu konuda 274 sayılı Sendikalar Kanunu ne diyor? Okuyalım:

«Yasak siyasal faaliyetler Madde 16 — Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller:

Siyasî partilerden veya onlara bağlı teşekküllerden herhangi bir suretle maddî yardım kabul etmez ve onlara maddî yardımda bulunamaz ve onların teşkilâtı içerisinde yer alamazlar; bir siyasî partinin adı altında meslekî

teşekkül kurulamaz.»

Bu gerçeğe uygun hükmün bu kanunda yer almasıyla onu çıkarıcılar ne kadar övünseler yeridir. Ama ne yazık ki, övünmek, hattâ onun işlemlerinden doğacak yarar pahasına da olsa, ister kanunu çıkarıcılar, ister onu şu ya da bu şekilde oylamak Jurumunda kalan mu halefet, bu kanunda toplumumuza böylesine yararlı (ya da kendi görüşlerince zararlı) olabilecek bir hükmün bulunduğuna hemen hiç dokunmamışlardır.

Görülüyor ki, Türkiye'de sendikaların politika ile uğraşması yasaklanmamıştır. Tersine, onların bu görevi, oldukça açık bir dille kabul edilmiştir.

Sendikalar bir siyasî partiye manevî yardımda bulunabilirler. Bir siyasî partiyi, sözle, yazı, bildiri beyanat, v.b. ile destekleyebilirler.

Kanun koyucunun getirdiği bu hüküm, sendikacılığın görevlerine bütünüyle uygundur. Son derece şiddetli bir ihtiyacın karşılığıdır. Oyle ki, belki ancak bu maddeyi iyi biçimlendirilemediği, ya da örneğin İngiltere'deki sisteme izin verilmediği eleştirilebilir. Ama bu yazıda bizim konumuz, kanunun getirmedikleri değil, getirdikleridir.

Şimdi bu hükmün sendika görevleri ile uygunluğunu kısaca görelim.

Hemen söyleyelim ki, Sendikacılık, dar anlamdaki politika eylemi ile öbür eylemler arasındaki bağın en güçlü, en görünür olduğu alandır. Bunun nedeni üzerinde kitaplar yazılabilir. Biz kısaca, Sendikacılıkta her konunun, hemen politik temele dayandığını söylemekle yetinelim. Bunun için iki örnek vereceğim.

3008 sayılı İş Kanununu açarsanız, onda bile, işçi için işveren tarafından yapılması buyurulan bir süre için maddelerde belirtildiği ni görürsünüz. Ama bunların neden yapıldığını anlamak ve şaşkınlığınızı gidermek için cezalarla ilgili maddelere bakıvermeniz yeterlidir. Kanunun işverene buyurduğu işlerin müeyyidesi, yani cezası, 5 liradan 50 liraya kadar. Gayri ihtiyarî bir vay çekersiniz. Gözünüzün önüne bu kanunu yapanlar gelir. Bu kanuna yapanlar, toplumun en yüce değeri

AÇIK TELGRAF

AMERIKAN HABERLER MERKEZİ

ANKARA

GÖNDERDİĞİNİZ KUZAYDEN GELEN TEHLİKE ADLI BROŞÜRÜ GERİ YOLLAMIŞ VE BENİ BOYLE PROPAGANDALARLA RAHATSIZ ETMEMENİZİ BİLDİRİMİŞTİM STOP BUNA RAĞMEN İNSANIN TEMEL HAKLARI İLE AMERIKAN TARİHİNİN YAŞAYAN BELGELERİ ADLI İKİ BROŞÜR DAHA GÖNDERDİNİZ STOP İSTEMİYORUM YAHU STOP PLEASE STOP

ÜLKÜ TAMER

olan emeğin çiğnenmesine karşı 5 liralık bir ceza koymuştur!..

İşçiye 274 sayılı sendikalar Kanunundan söz açarsınız. İçinin Sendika faaliyetlerinin kanun teminatı altında olduğunu söylersiniz. 19. cü maddeyi okursunuz, inansın diye. İşçi hemen bir soru atar önümüze. «peki, işveren bu maddeye uymazsa ne olur? Cezası ne bunun?» der. Apışıp kalırsınız, ama yine bozuntuya vermez, 31. cü maddeyi okursunuz. İşçi yut. maz; 500 lira, 2000 lira para cezası ile Sendika teminatı olmaz diye vurur işin içyüzünü, yüzünüzü.

Ya savunursunuz, ya da gerçeği söyleyiniz; ne yapalım bizim kanun yapma gücümüz yok, bu partilerin işidir dersiniz. İşte orada bunu deyin durmak, akılla, mantıkla, doğrulukla, jürüstlükle, demokrasi ile, sosyal devlet, açık düzen ilkesi ile ve de Anayasa ile bağdaşmaz. Şu parti iyi, şu parti kötü, şu parti sana yarar, şu parti sana yaramaz demek en azından bir meslek zorunludur. Kanun koyucu onun için Batılarla epey genişlikle yerine getirilen bu zorunluğu, biraz dar tutarak da olsa kabul etmiştir.

Sendikalar, siyasal kuruluşlardır. Seçimlere giremezler, bir de yukarıda kanundan aldığımız yasaklara uyarlar. Geri kalan bütün siyasal görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Bunu yapma-

yan sendika yöneticisi, yönetim kurulu, şuçu işveren partilerinin sirtına da atamaz. Onlar kanunu çıkarmışlardır. Görevi yapmak sendikaya kalmıştır.

Bu görev bugüne değin birkaç önemsiz örneğin dışında yerine getirilmemiştir. Türkiye İşçi Partisi kurucusu sendikacılar bile, partide partici, sendikada sendikacı olmanın ötesine geçmemişlerdir. Lâstik - İş Genel Başkanı Rıza Kuas dahi, sadece uğradığı haksız bir hücumu karşı savunurken, partisiz sendikacılığın yürümediğini bir tek cümle ile söyleyip geçmiştir. Halil Tunç'un dış ticaretin devletleştirilmesini istemesi, bir sendikacı için oldukça dolaylı bir siyasî iştiktir. Bunların içinde, görüşü doğru olsun ya da olmasın, en belirgisi yine Türk - İş Genel Başkanlığının, Milletvekillerini işçi konuları bakımından işleme teşebbüsüdür, sanıyorum. Ama bunun sonu gelmiş midir? Ne sonuçlar alınmıştır? Bu sonuçlar açıklanacak mıdır? Ne zaman? Ve seçimler yaklaştığına göre nasıl uygulanacaktır. Bilmiyoruz.

Bilmiyoruz demekle susacağı-mızı sanan sendika yöneticileri yanılır. İşte seçimler geliyor. Şimdi bütün sendika yöneticileri, sendika, birlik, federasyon, konfederasyon, konsey yönetim kurulları, üyelerine, hangi partiye oy vermeleri gerektiğini çok açık ve seçik bir dille bildirmek zorundadırlar. Derhal bütün sendika yönetim kurulları toplanıp bu konuda karara varmalı ve üyelerine görüşünü hem de geç kalmadan açıklamalıdır. Geç kalmadan açık lamalıdır ki, seçimlere kadar üyeler arasında bunun nedenleri konuşulabilir, hazmedilebilir, yani bu açıklama bir şeye yararın. Yoksa seçime üç beş gün kala görüş açıklamak, ya da üyelerimizi serbest bırakıyoruz çesidinden sözler söylemek sendikacılığın siyasal görevlerini yerine getirmek olmaz.

İşçiler, yurttaşlar ve kamu oyu, sendikacıları siyasal görevlerini yerine getirmeyi istemekte haklıdır ve sendikacılar da bu isteği yerine getirmek zorundadırlar.

Sadık GOKSU



REKLAMINIZI GAZETE VE DERGİLERLE DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN

HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın — 8283)

sosyalizmin ve sosyal mücadelelerin tarihi

YENİ ÇIKTI

(I. II. ve III. KİTAP BİRARADA)

Yazan: MAX BEER

Çevirenler:

Galip Üstün, H. Baş, S. Hilav

Cumhuriyet Hükümetlerinin örnek bakanlarından Mahmut Esat Bozkurt 25 yıl önce bu eser hakkında şöyle demiştir:

«Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi, doğru veya eğri üç bin senedir insanlığın mukadderatında söz söyleyen bir mesleğin ne olduğunu, ne istediğini en kısa ve aydınlatıcı yoldan anlatmaktadır.»

1941'de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan bu eser kısa zamanda bitmiş ve karaborsaya düşerek cildi 100 liradan satılmıştır.

Sosyalizm konusunda en öğretici kitaplardan biri olan beş kitaplık büyük eser bu defa tam olarak ve bugünkü dille çevrilmiştir. İlk üç kitabı birarada yayınlanmıştır. 352 sayfadır. Dördüncü ve beşinci kitaplar da pek yakında birarada yayınlanacaktır.

GENEL DAĞITIM: Kemal KARA TEKİN — Ankara Caddesi 44

YÖN — 083

az gelişmiş Ülkeler ve sosyalizm

fethi nacı



Ödemeli İfeme adresi:
GERÇEK YAYINEVİ
P.K. 655 — İstanbul

İstanbul Dağıtım
UĞRAK KİTABEVİ
Beyazsaray — Beyazıt

(Fiyatı 7,5 Lira)

NOT: Fethi Nacı'nın YÖN için hazırladığı «Üçüncü Dünya Konuşuyor» köşesinde çıkan yazıların hiç biri bu kitaba alınmamıştır.

(YÖN — 086)

YÖN
SAYFA 2

HAFTALIK FIKIR VE SAN'AT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Sosyal — Doğan Avcıoğlu
İhtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık

ADRES : Yazı İşleri: Sumer sokak No: 18/8 Yenisehir — ANKARA
Telefon: 17 69 89. — İstanbul Büro-su (Satış - İlan ve Abone İşleri): Molafeneri Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu 512 İstanbul.

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dir. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 250 T.L.'dir.

İLAN: Behar sütünde santimi 25.— T.L. dir. Sürekli çıkacak ilân ve reklamlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlan ve reklamların yayımlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

YÖN, 25 HAZİRAN 1965

HALK PARTİSİNİN SORUMU...

Hafta içinde Cumhuriyet başyazarı Nadir Nadi «Daha ilk adımda tökezlerse» adlı bir başyazı yayınladı. Daha ilk adımda tökezlemesinden korkulan parti, Cumhuriyet Halk Partisi idi.

Gerçekten geçen hafta içinde U. lus gazetesinde geçen bir olay, Halk Partisine umut bağlamış aydınlar ve gençlik çevresinde büyük hayal kırıklığı yaratmıştı. Olay şu idi: U. lus yazarı Sadun Tanju bir yazısından ötürü gazetesinden uzaklaştırılmıştı.

Sadun Tanju on yıldan beri basın dünyasının ve geniş okuyucu çevresinin tanıdığı bir yazardı. Kişiliği belli idi. Buna rağmen bir fıkrasındaki bir iki cümle yüzünden komünist olduğu ilân edilmiş ve Adalet Partisi basımca hücumlara uğramıştı. «Komünizm geliyor» kampanyasının telâşe müdürleri vazifelerine: «Ulus gazetesi komünizm propagandası yapıyor...» yaygarasıyla birkaç gün devam edince Ulus yöneticileri Sadun Tanju ile gazetenin ilişkisini kesmek gafletinde bulundular.

Meslek ahlakına olduğu kadar akıl kurallarına sığmayan böyle bir davranış Halk Partisine yeniden ısınmaya başlayan ileri güçler arasında lâyik olduğu tepkiyi yarattı. Zaten Sadun Tanju olayı daha derinlerdeki bir parti içi çatışmasını su yüzüne çıkarıyordu. Bir süreden beri Halk Partisi kendisine yön bulma çabaları içindeydi. Özellikle İsmet Paşa iktidarı düşürüldükten sonraki gelişmeler, parti içindeki devrimci ve muhafazakâr görüşlerin çatışmasını hızlandırmıştı. Oy ve seçim hesaplarına göre yürütülen tahminler yanında devrimci güçler gözünde itibar kaybetmek endişesinin de ağırlığı önemliydi.

BÜTÜN YOLLAR ROMAYA GIDER

Bütün parti içi görüşler, memleket gerçeklerinin terazisine vurulduğunda partinin aklıbaşında çevreleri çıkış yollarının sanıldığı kadar bol olmadığını görüyorlardı. Gerçi Halk Partisi çok çeşitli sınıflar ve tabakalardan insanları çatısı altına toplamış bir partidir. Ancak Türkiye'de 27 Mayıs'tan sonra hızlanan sosyal gelişme, açığa çıkan iktisadi tartışmalar siyasi partilerin seçmen gözündeki yerlerini daha kesinlikle ortaya koymalarını gerektiriyordu.

Petrol meselesi, madenler meselesi, toprak reformu meselesi, işçi hakları konusu gibi artık yüzüne gün ışığı vurmuş dâvalarda Halk Partisi bir tavır almak zorundaydı. Dış politikanın değişen etkileri de Türkiye'yi bir dar kapı önüne getirmişti. Soyut demokrasi'nin iktisadi demokrasiye yönelmesi, devrimci güçlerde gittikçe hızlanan milli kaynaklara sahip çıkma bilinci, CHP'nin dışında büyük ağırlıklar kazanmaya başlamışlardı. Üniversite gençliği Halk Partisinin muhafazakâr fikirlerinin kabuğunu çoktan kırmış, devrimcilik heyecanına kendisini kaptırmıştı. İşçiler kesiminde olağanüstü bir uyanış vardı. Sendikalar memlekette söz sahibi olacak örgütlenmeler içinde idiler. Basındaki rüzgârlar CHP muhafazakârlarının hoslarına gitmeyecek kadar hızlı esiyor, geniş okuyucu kitlesinin gözlerini açıyordu.

CHP, bir siyasi örgüt olarak toplum uyanışının gerisinde kalmıştı... ki bu durum bir partinin yarınları için umutlar getirmez. Nitekim par-

tinin sol kanadı Türkiye'nin iktisadi sosyal dökümünü elden geçirdikleri zaman bugünkü tutumla bir hedefe varılamayacağını çoktan kabul etmişlerdi. Ancak kırk yıllık CHP'nin kireçleşmiş mafsallarını harekete geçirmek çok zordu.

YENİ UMUTLAR

Zorluk şüphesiz partinin yapısından ileri gelmekteydi. Türkiye'de tüm kapitalizme özenmiş partilerin memleket gerçeklerinden ayrı düşükleri bir gerçektir.

Ancak çoğunlukla ağaların ve iş çevrelerinin desteğine dayanılarak yürütülen «seçimlerde alınacak sonuçların hesabı» üstüne yapılan spekülasyon tesirli oluyordu. Halk Partisinin kodamanları için öncelikle seçim vardı. Ve korkuyorlardı ki din propagandasıyla ve komünizm yaygaralarıyla işe girişip ticaret sanayi odalarının ve iş çevrelerinin de desteğini arkasına alan bir Adalet Partisi karşısında bu desteklerden mahrum bir CHP kötü duruma düşecekti.

Ayrıca bizzat CHP'nin içindeki çıkar grupları, kendi çıkarlarını bozacak bir gelişmenin karşısında direnme halinde idiler.

Halk Partisinin devrimci çevreleri ise bambaşka hesapların sağlam gerçeklerine ayaklarını basmak istiyorlardı.

Süleyman Demirel'in Adalet Partisi Başkanlığına oturtulmasından bu yana Türkiye'deki iç politika gelişmeleri şaşılacak ölçülerde aydınlığa doğru götürüyordu insanları... Yabancı dış kuvvetlere ve yabancı kapitalizme karşı direnme heyecanı geniş çevreleri bir cephe boyuna topluyordu. Dikkat çekici noktada şu idi ki yerli sermaye sahipleri yabancı sermayeye karşı çıkmıyorlardı. Türkiye'de yerli sermayedar sadece ve sadece yabancı sermayenin avukatlığını üstüne vazife edinmişti. Petrol konusundan madenler konusuna kadar, demir-çelik sanayiinden boraks meselesine kadar her olayda acı gerçek bir daha ortaya çıkıyordu.

Böylece sosyal adalet rüzgârı ile birlikte gelişen milliyetçilik şuuru geniş çevreleri peşinden sürüklemek istidadında idi. Türkiye'deki yeni milliyetçilik akımı, yabancı güçlere karşı mücadele kesiminde yoğunlaşmıştı. İç ve dış politikada Atatürkçülüğe dönüş hevesinin- dan yoksun kalamazdı Halk Partisi... Kalırsa devrimci güçlerin halk tabakalarını sarmıya basılan mücadelesini kösteklemiş olurdu. Ve-



bali ağırdı bu tutumun...

Bunun yanısıra gerçek demokrasiye yönelmiş Türkiye'de 27 Mayıs Anayasasına bağlı olan çevreler soyut demokrasinin artık yürüyemeyeceğine inanmışlardı.

Olaylar, bu inancı destekliyordu. Halk Partisi sosyalist bir parti değildi. Ama Atatürk'ün eliyle kurulmuştu. Atatürk ise antiemperyalist mücadelenin Üçüncü Dünyadaki ilk ve büyük kahramanı idi. Halk Partisi kendisine gelmeli, tüzüğüne ve tarihine uygun bir politika izlemeli idi.

İSTENEN NE İDİ?

Genellikle 1965 Türkiye'sinde aydınların ve devrimci güçlerin CHP'den istedikleri tutum yüzde yüz gerçekçi bir tutumdur.

1965 Türkiye'si seçimlere Anayasa çerçevesi içinde girmektedir. Demokratik düzenin bu çerçeve içinde yürütülmesi isteniyorsa 1950-1960 soyut demokrasisini geri getirmek imkânsızdır. Sol fikirler 27 Mayıs Anayasası çerçevesinde toplum katlarına yayılmaya ve tutmaya başlamıştır. Bu fikirlerin Türkiye'nin geleceğinden en etkili fikirler olacağı şüphesizdir.

Ancak pek yeni Başbakan Yardımcısı Süleyman Demirel —ki halk arasında Morrison Süleyman diye anılmaktadır ve bu Türkiye için önemli bir nottur— ile birlikte harekete geçen kapitalist çevreler yabancı sermayenin desteğini de arkalarına alarak Türkiye'de sol fikrin tasfiyesi istikametinde bir kampanya açmışlardır.

Bu durumda Halk Partisinin atacağı tavır hem Türk demokrasisinin ve hem de Türkiye'nin geleceği bakımından çok önemlidir. Halk Partisinin sol açılışa karşı koparılan yaygara karşısında susması bile tarihi bir sorum demektir. Çünkü bütün bu yaygaralar karşısında sol fikrin daha da genişleyeceği yazılacağı kökleşeceği artık belli olmuştur. Bu gelişme sırasında CHP'nin takınacağı tavır onun kaderini de tayin edecektir.

Halk Partisi, Türkiye'nin ve dünyanın gerçeklerine açık ve kesin bir teşhis koymak ve ona göre kendisini toplum kuvvetlerine dayamak zorundadır. Şimdiye kadar İsmet Paşanın kişiliğiyle yürütülmüş bu parti eğer devrimci kuvvetlere ve halk tabakalarına sıhhatli bir bi-

çimde dayanamazsa İsmet Paşadan sonra parçalanır ve belki de çöker gider. Partinin sağ kanadının «solcu görünürsek seçimlerde mahv oluruz» fikrini benimsemek partinin şimdiden geleceğini baltalamaktır. Atatürk devrimlerinden tâviz nasıl oy getirmeyip götürdü ise, reformculuktan tâviz de oy getirmeyecek götürecektir.

KORKU HERGÜN ÖLMEK DEMEKTİR

Süleyman Demirel'in Karadeniz'deki başarısız gezisinden sonra Adalet Partisinin «komünistler geliyor» yaygarasının tutmıyacağı anlaşılmış gibidir. Halkın içinde bir adam çıkıp Başbakan Yardımcısına «Zenginler iyi su, biz kurtlu su içiyoruz. Bir daha geldiğinde bu kurtlu suyu sana içireceğim.» diyor.

Tam Karadeniz taarruzunun fl. yasko ile sonuçlandığı bir sırada Sadun Tanju olayının ortaya çıkışı, Adalet Partisi organlarının yaygarasından çok Halk Partisi içindeki sağcı kuvvetlerin etkisine bağlanmıştır. Eğer CHP'nin komünist olduğuna halkın inanacağı sanılıyorsa bundan daha gülünç bir korku tasavvur edilemez. Petrol, madenler, dış politikada bağımsızlık, gibi çeşitli konularda milliyetçilik yörüngesine girmek zamanı gelmiş bir partinin içindeki pörsümüş eski kuvvetlere ram olması, önünde açılmış yeni yaşama yollarına sırtını dönmesi demektir.

VE SONUÇ

Ve şunu iyice bilmek gerekir ki Türkiye dönüşü olmayan bir yolun başındadır. Türk toplumu yaşamak gücünü gösterdiği anda, yaşamak için gerekli tedbirleri bu toplumun içinde almak zorunluğu vardır. Bugün Türkiye'deki devrimci kuvvetler girdikleri mücadeleyi yürütmektedirler. Nitekim şimdiye kadar yürütmüşlerdir.

Ancak bu mücadelenin Halk Partisiyle birlikte yürütülmesi, çok partili demokrasi çerçevesi içinde yürütülmesi demektir. Halk Partisinin karşı davranışa geçeceği ileri akımlar yeniden zorlama yollarına bilmis olacaklardır.

Halk Partisi içindeki devrimci güçlerin silkinmesini bekliyor. Parti içinde vazife almış aydınları kurban ederek yakın geleceğe gözlerini kapamak bir parti için ne coref- fi bir iştir, ne de akıllıca bir davranış...

İlhan Selçuk

ANKARA'DADA BİR HÜKÜMET ARANIYOR

Petrol Çombeleri, Komisyonunda tam bir yenilgiye uğradı

Yabancı petrol şirketlerinin gö-nüllü avukatları, bu haftanın ortasında, Petrol Kanunu değişikli-ğini inceleyen Karma Komisyonun müzakerelerinde büyük bir yenilgiye uğradılar. Maliye Bakanlığı temsilcileri, ilk defa YÖN'ün ortaya attığı vergi kaçakçılığını ve döviz transferi soygununu kesin bir dille doğrularlar.

Salı günü Komisyon'da ilk sözü Maliye Bakanlığı temsilcilerinden Özarsaç aldı. Özarsaç, arama faaliyetlerinde zarar gösterme yoluyla, yabancı şirketlerin hemen hiç vergi ödemediklerini rakamlarla ortaya koydu ve YÖN'de uzun uzun anlatılmıştığı kaçakçılık mekanizmasını açıkladı: «Bu şirketlerin Petrol Kanununun tanıdığı haklar gereğince zararlarını 10 yıl süreyle devredebilmek hakkı vardır. Fihlyatta ise bu süre, geriye doğru uzatılarak 19 yılı bulmaktadır.»

Genç maliyecinin verdiği bu bilgi, komisyonun özellikle A.P.'li üyelerinin suratlarının asılmasına yol açtı. Ama iş bu kadarla da kalmadı. Genç maliyeci, «Bir teknisyen olarak bazı şeyler söylemek zorundayım» diyerek, konuşmasına devam etti: «Bu şirketlerin kar transferleri de bir problemdir. Bunlar ellerinde nakit oldukça daima transfer yapabilirler. Transfer için, kar elde etmelerine dahi lüzum yoktur. Üstelik zaman aşımı yoktur. Yüz yıl sonra dahi transfer haklarını tercihli olarak kullanabilirler.»

PETROL KANUNUNDAKİ CEMBAZLIKLAR

Genç maliyecinin izahatı, Çombeleri güç durumda bırakmıştı. Havayı düzeltmek için A.P. li İhhami Ertim, önceden tertiplenen oyununa başladı. Petrol Dairesinden Feridun Köymen'e, yabancı şirketlerin yerli petrol üretmelerinin Türkiye'ye ithal etroiden pahalıya geleceği iddialarının doğru olup olmadığını sordu. Daha önce Muammer Aksoy, bu iddiayı ortaya atmıştı. Akhievvel A.P. milletvekili, bu soru ile Aksoy'u güç durumda bırakacaktı. Petrol Dairesi temsilcisi, gerçekten A.P.'lileri sevindirecek şekilde konuşmaya başladı. Aksoy'un iddiası yanlış, Petrol Dairesinin yaptığı hesaplara göre, ithal ham petrolüne 100 dolar ödüyorsak, yerli ham petrole 54 dolar ödü-yorduk. Daha önce Mobil şirketi de aynı rakamları bir broşüründe belirtmişti.

Bu cevap İhhami Ertim'i çok sevindirdi. Yanındakilere dönüp «Bakın, gördünüz mü rakamlarla konuşmak nasıl olurmuş» dedi. Ne var ki bu sevinç uzun sürmedi. Zira Ertim'in sorusunu, başka sorular takip etti. C.H.P. li Kemal Ökay, başka bir mesele ortaya attı: «Öğrendiğimiz göre, yabancı şirketler şimdiye kadar Türkiye'ye 288 milyon nakit, 183 milyon malzeme ve 365 milyon da hak olarak para getirmişler. Toplam 700 küsur milyon lira ediyor. Ama yabancı şirketler, getirdikleri nakit kadar döviz transfer edebilmeleri gerekirken, uydurma hakları ve malzemeyi de transfer imkânına sahiptirler. Bu nasıl iş?»

Soruyu Maliye Bakanlığı temsilcilerinden Ali Gürtunca cevaplandırdı. Bakanlığını Sermaye Hareketleri Şubesinden olan Gürtunca, sözlerine «açık konuşacağım» diye başladı. 1954 tarihli Petrol Kanununun binbir dolambaçlı maddesiyle, sözüme ona millî menfaatleri koruyormuş gibi görünerek, yabancı şirketleri kolladıklarını, döviz transferleri konusunda da yabancı şirketler lehine ayrıcalığına imtiyazlar tanıdığını söyledi. Kanunun birçok maddesinde «Cambazlıklar yapılarak yabancı şirketler korunmuştur» dedi. D.P. mirasçılığı, «cambazlık» sözüne pek şifkellendiler. Bir devlet memuru, nasıl olur da Meclis'ten çıkması bir kanuna cam bızlık atfedilebilirdi. A.P. liler, «Bu ne küstahlık» diye feryadı bastılar. Dürüst ve cesur teknisyen, A.P. demagojisini aynı sertlikle cevaplandırdı. Bakanlığın diğer temsilcisi Sabahattin Özarsaç da, A.P. lilerin homurtuları arasında arkadaşını destekledi. Teknisyenler bu arada, tasfiye ve arama işlerinin ikisini de yapan şirketlerin, birinden elde edilen kârı, ötekinden zarar göstererek nasıl vergidey kurtardıklarını açıkladılar.

Sıra İhhami Ertim'in nabzına göre serbet veren Petrol Dairesi temsilcisinin cevabına gelmişti.

Turhan Feyzioğlu ve Muammer Aksoy, Petrol Dairesi temsilcisi-ne yönelttikleri sorularla döviz tasarrufu iddiasının nakliye ücreti ni şişirmekten ileri gelen bir aldatmaca olduğunu ortaya koydular. Aslında yabancı şirketlerin yerli petrol bulup işlemesi, bize ithalattan da pahalıya gelmekteydi. Feyzioğlu hemen oracıkta yaptığı hesaplarla Selma petrolünün 1,89 dolar, Kuveyt'ten ithal edilecek petrolün ise 1,77 dolar döviz transferine sebebiyet vereceğini anlattı. Petrol Dairesi temsilcileri de, bu hesapların doğruluğunu kabul ettiler. İhhami Ertim, fena halde bozuldu.

Daha sonra Maliye Bakanlığı temsilcisi Özarsaç, petrolden alacağımız payın güllüncü derecede düşük olduğunu ortaya koydu: «Petrol şirketlerinin vergilendirme şekli hatalıdır. Petrol Kanunundaki vergi hükümleri değiştirilmelidir. Bu kanun ile munzam vergi almak imkânı yoktur. Petrol şirketleri, kanuna göre, yüzde 50'ye kadar vergi verecek gibi görünmelerine rağmen, aslında petrol üretimleriyle uğraşmayan öte şirketler kadar dahi vergi ödemediktedirler. Bunların fiilen ödecekleri vergi, yüzde 35'in bile altına düşebilir.»

CHP Milletvekili İlyas Seçkin ise, vergi kaçakçılığı meselesi üzerinde durdu: Ataş Rafinerisi, üç yabancı şirket tarafından ortak sermaye ile kurulmuştu. Çe şirket, rafineriyi ayrı ayrı petrol getirip işletiyorlardı. Ama bunakarışlık, rafineriye hiç bir ücret öde-miyorlardı. Ortada bir vergi kaçakçılığı vardı.

Böylece YÖN'ün aylardır ısrarla ortaya attığı iddialar, yetkili bakanlık temsilcileri tarafından doğrulanmış ve Komisyon'daki yabancı şirket savunucuları yıkılmışlardı.

HÜKÜMET ARANIYOR

Komisyonun bir gün önceki toplantısında da, Hükümet ve Enerji Bakanı Mehmet Turgut için, ortada bir hükümetin mevcut olmadığını gözler önüne sermesi bakımından hizmetle sonuçlanmıştı. Mehmet Turgut'un selefi Hüdal Oral, Koalisyonun perisan durumunu ortaya koymakta güçlük çekmedi; «Parlamento tarihimizde ilk defa olarak bir hükümet, bir kanun teklifi hakkında, hiç bir görüşe sahip olmadan Komisyon huzuruna çıkmaktadır. Şimdi soruyorum, madem hükümetin bu konuda bir görüşü yoktu da, Sayın Bakan, Bütçe Komisyonunda ve Meclis'te kimin adına beyanlar yapmıştı?»

Bakan, açıkça bu beyanları hükümet adına yaptığını söylemiş tir. (Biz hükümet olarak, bu kanunda bir değişiklik yapmayı şimdilik faydalı bulmuyoruz, hatâ zararlı görüyoruz) demişti. Peki, bu beyandan hükümet ya haberdardır, ya da değildir. Haberdar ise şimdiki tutumu nasıl izah edilir? Haberi yoksa, Sayın Bakan, nasıl hükümet adına beyanda bulunur?»

Hükümet, Toprak Reformu Kanun Tasarısı hakkında da, hükümetin mevcut olmadığını belirten akıl almaz bir davranış içindeydi. Durumun güllüncülüğü, ünlü Tahkikat Komisyonu üyesi A.P. saksakası baysazca Bahadır Dülger'e dahi «Millet Meclisi tarihinde şimdiye kadar böyle bir hadisenin benzeri görülmemiştir» de-dirtmiştir. Bahadır Dülger sunuları yazmaktadır: «Hükümet ani bir kararla Toprak Kanunundaki durumunu değiştirmiştir. Tarım Bakanlığı tarafından uzun uzun hazırlanan ve iltiva ettikleri değişikliklerle daha 9 Haziran günü kamu adına açıklanan yeni toprak kanunu Meclis'ten geri alınmış ve bunun yerine Halk Partisi hükümetinin hazırladığı eski projenin Meclis'teki çalışmalarına esas tutulacağı bildirilmiştir. Hükümet sözününün beyanlarına bakılırsa, hükümet bu eski projeyi de bütünüyle benimsememekte ve bazı hükümler üzerinde görüş ve müzakerelerini bildirme serbestliğini elinde tutmaktadır. Bu durum Toprak Kanunu Tasarısına hukukî bakımdan gavat zarı bir hüviyet vermektedir. Tasarı, hükümetin benimsemiş olduğu hükümlerle ise hükümet tasarısı değil gibi görünmektedir. Dolayısıyla muallaktır. şahıpsızdır. Millet Meclisi tarihinde şimdiye kadar böyle bir hadisenin benzeri görülmemiştir.»



Petrol Karma Komisyonunda: Topaloğlu, Aksoy, Karaveloğlu ve Oral Silâh Kuvvetler durumu izliyor.

Karma Komisyon müzakereleri, böylece mevcudiyetini inkâr eden bir hükümet huzurunda yapıldı. Toplantının yıldızı, Mülliyet e yazdığı Petrol Kanununun hazırlayıcısı Mr. Max Ball'u göklere çıkaran yazıyla birden şöbrete eren İstanbul Teknik Üniversitesi Petrol Kürsüsü Profesörü Ekrem Göksu idi. Prof. Göksu, irticalen konuştuğu zaman petrol kanunu tenkit edenlerin görüşlerine uygun beyanlarda bulunuyor, ancak yazılı olarak konuşmasına devam edince, kanunu methetmeye başlayordu.

Bir makale ile şöbrete ulaşan profesör, «Bu 11 mühendisle mi petrolü millileştireceğiz» diye keşip attı. TPAO Genel Müdürü İhsan Topaloğlu, milli müessesinin 123 yüksek mühendisi bulunduğunu hatırlattı. Ama profesör bu sefer, «125 mühendisle millileştirme oimaz» dedi. Konuştuğu daha da sinirlenen Göksu İsterseniz petrol kürsüsünü dağıtalım» sözleriyle meseleyi bağladı.

Komisyon konuşmaları açıkça ortaya koymuştur ki, AP'lilerin muhalefetine rağmen, eğer vakit kolursa meclis'te Petrol kanunu değişikliği mutlaka kabul edilecektir. Yabancı Petrol şirketleri savunucuları için tek yol uzun ka nunsularla Komisyon'da ve Meclis'te meseleyi uzatmak, ya da çoğunluk sağlaması ölemektir. Ama artık ek yarıdan çıkmıştır. Petrol Kanunu mutlaka değiştirilecektir. Bu arada Mobil'in peyki Türk Petrol'ün temsilcisi CHP'li Aydın Bolak'ın da Komisyon çalışmalarına katılmaması dikkati çekti. Bolak, ilk gün Komisyon'a gelmiş, enerji Bakanına mehil ve şilmesini kabul ederek, 11 günlük zamanın kaybına yol açmıştır. Şimdi de Komisyon çalışmalarına gelmeyecek. Komisyon'da A.P.'nin çoğunluk sağlamasına imkân vermektedir. CHP. de böyle petrolcileri hâlâ sinesinde tutmaktadır.

Cezayir olayları ve Türk'ye

Kısa bir süre önce Bin Bella, Albay Bumedyen'i bir Mısırlı gazeteciye şöyle takdim ediyordu: «İşte beni devirmek için tertipler hazırlayan adam.» B'n bella sonra Albaya döndü ve sordu: «Beni devirme tertipleri nasıl gidiver?, Albay, «Çok iyi, teşekkür ederim»

cevabını verdi ve biraz da kızardı. Bu sözler bir lâtifeden ibaret değildi. İhtilâlin sağcı unsurlarını birlikte tasfiye eden iki arkadaş, lâtife yolu, ikisinin de bildiği bir gerçeği öfle getirmişlerdir. Zira iki yıldır, Bin Bella ve Bumedyen arasındaki iktidar mücadelesi sürüp gitmektedir. İktidarın ilerici unsurları, Bin Bella'Jan, ya da ortudan yana olarak ikiye ayrılmışlardır. Açıkça Bumedyenin adamı bilinen Dışişleri ve İçişleri Bakanları -ki bugün İhtilâl Konseyindedirler- Hükümette en önemli koltukları ellerinde tutmaktaydılar. Radyo onların açmalarının yönetimindeydi. Fas çatışması ve Kabiliye ayaklanması, ordunun hükümetteki egemenliğini daha da arttırdı. Hükümetin ele geçirilmesi için sadece bir adam kalmıştı. Bin Bella ise, Bumedyen ile mücadelesinde, dün tasfiye ettiği burjuva liderlerle uzlaşma yolunu aramaktaydı. Otoritesini arttırmak için, Asya - Afrika Konferansına güvenmekteydi. Ne var ki Bumedyen ona bu fırsatı vermedi ve konferansın toplanmasından on gün önce, bütün dünyayı hayrete düşüren bir darbeyle iktidarı ele aldı.

İktidar değişikliği, halkta büyük tepki yaratmadı. Ufak çapta ki öğrenci gösterileri, Bin Bellanın sevilen bir lider olduğu düşü-



Albay Bumedyen «İslâm sosyalizmi»

nülünce, fazla önemli görülmemektedir. Bu sebeple, Albay Bumedyen'in duruma hâkim olması beklenmektedir. Ancak ordu içindeki bölünmeler, Bumedyen'in durumunu sarsabilir. Yalnız bunun için de bir sürenin geçmesi ve yeni rejimin ağır sosyal ve ekonomik evâlların çözümünde bocalaması lazımdır. Bu gerçeği bilen ülkeler, Bumedyen rejimini derhal tanımışlardır. Türkiye ise, her zaman olduğu gibi, herhalde Amerika'nın tutumunu bekleyerek, yeni rejimi tanımakta gecikmiştir. Cezayir Konferansı arifesinde bu, bir hatırdır.

ALBAY BUMEDYEN KİMDİR?

Halen dünya basınının en çok ilgilendiği konulardan biri, fakir bir çiftçi çocuğu olan Bumedyen'in kişiliğidir. Onun hakkında çeşitli yorumlar ortaya çıkmaktadır. Newyork Times'a göre Albay Bumedyen, Castro ve Nâsir, ya da General Ki (Vietnam'daki Amerikan kuklası) olabilir. Associated Press ise, Albay için «Bin Bellanın sosyalizmini bile fazlasıyla mutedil bulan su katılmaması bir ihtilâli» demektedir. 1961 Fransız Askeri İstihbarat Raporları onu, Moskova ve Pekin'de yetiştirilmiş tehlikeli bir ihtilâli olarak göstermektedir. Bumedyen bu iddiayı teyid etmemiştir. Fakat kendisine Marksist Castro'cu, Sosyalist gibi etiketlerin takılmasına al-dırış etmediğini söylemiştir.

Cezayir Ordusunu, Sovyetlerin tank, top ve uzman yardımıyla organize eden Bumedyen İslâm inançlarına ve manevî değerlere bağlıdır. Fakat aynı zamanda Mao ile Castro'nun dikkatli bir okuyucusudur. Albayın, Bin Bella zamanında olduğu gibi, «Arap ve İslâm çerçevesi içinde sosyalizm» denemesi'nü yürütmeye çalışacağı muhakkaktır. Dış politikada da Sovyetler Birliği ile Çin arasında denginin devam ettirilmesi beklenmektedir. Esasen yeni rejimin Bin Bella aleyhindeki it-hamları, onun kolektif yönetimi bırakıp şahsi idareye kayması ve sosyalizm yolunda yavaş davranmasıdır. Yeni rejim, «Üç yıl boyunca hiç bir kalkınma çabası gösterilmedi. Aksine kuru bir lâ-fazanlıkla halk aldatıldı... Bahtsız halk tabakaları aleyhine yeni bir burjuvazinin doğmasına yol açıldı» diyerek B'n Bella'yı tenkit etmektedir. Albay Bumedyen «Cezayir halkının öncüsül olan ulusal ordusu» nu sosyalizmin ocağı haline getirerek, emperyalizme ve

kapitalizme karşı olan mücadeleyi hızlandırmak amacıyla.

ASYA — AFRIKA KONGRESİ

İhtilal Konseyi, birçok ülkenin tehir talebine rağmen, Asya — Afrika Konferansının gününde yapılabileceğini ısrarla belirtmektedir. Çin, Endonezya, Mısır gibi ön planda gelen ülkeler, konferansın tehirini uygun bulmaktadır. Konferansa katılma talebi, Çin'in ısrarıyla reddedilmesi beklenen Sovyetler Birliği de herhalde tehirden yanadır. Hatta General de Gaulle, yakınlarına Cezayir'deki gerilim Sovyetlerin parmağı bulunduğundan şüphelendiğini açıklamıştır! Türkiye ise, İngiliz Milletler Topluluğu üyelerinin dümen suyundan giderek, heyetimizin Cezayir'e hareketini geciktirmiştir. Halbuki yeni rejim yararına bir jest, bize hiç bir şey kaybettirmez, sadece prestij sağlar. Bununla beraber, Bandung'un on prensibinden habersiz olduğunu söyleyen Demirel başkanlığında konferansa katılmakansa, hiç katılmamak çok daha yararlıdır. Zira konferansda NATO üyeleri Amerika ve Portekiz'in Vietnam, Dominik Kongo ve Mozambik'teki davranışları en sert dille takbih edilecek, emperyalizme ve yeni sömürgecilğe ateş püskürtülecektir. Çömbel'in alınmadığı konferansa, Süleyman Demirel'in bu konudaki görüşleri her



Bin Bella
Destek ararken...

halde Kıbrıs davasının yararına olmayacaktır. Nitekim Ankara Bağımsız Milletvekili Burhan Apaydın, bir önergeyle haklı olarak «Demirel Cezayir'de Türkiye'yi temsil edebilir mi» sorusuna orta-ya atmıştır: «Üçüncü Dünya Devletlerinin ortak tezleriyle, bugünkü Başbakan Yardımcısının zaman zaman ifade ettiği düşünceler taban tabana zıt olduğuna göre, konferansa hâkim siyasi havaya zıt görüşlere angaje olmuş bu zatın Cezayir'e gönderilmesinde ne gibi mülâhazalarla hareket edilmiştir?»

Shell, ağız değıştirdi

Türkiye'de petrolü arayan, bulan, sözümler ona çıkararak ve ortağı olduğu Mersin Rafinerisinde Mobil ve B.P. ile birlikte işleyen Shell şirketi birkaç gün evvel petrol davasında aklı sıra haklı olduğunu anlatmaya çalışmak gayesiyle binlerce broşür bastırmış ve bunları aşağıdaki genelgele ile şirket personeline dağıtmıştır:

SHELL MENSUPLARINA

Türkiye'deki Petrol Endüstrisi hakkında yapılan çeşitli neşriyat faaliyetleriyle biz de müessesemizin faaliyetlerini izah eden ekli broşürü hazırladık.

Bu broşürleri konu ile ilgilenen dostlarınız ve tanışıklarınıza dağıtmanızı rica ederiz.

The Shell Company
Of Turkey Limited

Haziran

Ekil 5 adet broşür
Bu broşürlerden birini elimize alarak şunları görüyoruz: Shell'in dünyadaki faaliyetinin, Türkiye'de arama, istihsal, tasfiye ve satış sahalarındaki yatırımlarının özet olarak rakamlarla ifadesi, Türkiye'de 1'inci, 5'inci ve 6'nci

petrol arama bölgelerindeki ruhsatnamelerinin adetleri, yerli ham petrol nakliyatında kullanılan tankerlerin sayısı vesaire, vesaire...

Bu broşürün 10'uncu sayfasında bir de istatistik var, bunda Shell şöyle diyor:

1968 yılında Shell şirketi haricinden ihâl petrolü getirmeyecek ve memleketin bütün ihtiyacını Türkiye'de çıkan yerli petroleinden karşılayacak yani yerli ham petrol 1968 yılında memleket ihtiyacını tamamen karşılayacak.

O hâlde, gözlerimizi bir an için bir kaç ay evveline çevirelim, hatırlanacağı üzere MOBİL ve SHELL'in geleceğe ait petrol istihsal ve üretim programları şöyle idi:

1976 senesinde, yani onbir sene sonra Türkiye'deki rafinerilerde ancak %55 oranında yerli petrol işlenebilecektir. Bunu iddia eden ve uzun vadeli programlarını bu esasa göre tanzim eden sömürgeci şirketler şimdi kalkmış 1968 yılında ihâl petrolü getirmeyecek ve tamamen yerli petrol işleyeceğiz diyebiliyorlar.

Hani programlarımız?
Hani planlarımız?..

Hepsi suya düştü değil mi?.. Shell'in çıkardığı ve personeline dağıttığı genelgesinde dostlarınıza birer tane veriniz dediği broşürlerinde kabul ettikleri ve aslında bizim de öteden beri iddiamız olan nokta şudur: Türkiye'de bugün memleketin bütün ihtiyacını karşılayabilecek miktarda bol ve zengin petrol kuyuları ve rezervi vardır, bunu bu yabancı şirketler yıllardan beri biliyorlar, fakat çıkarmıyor ve işlemliyorlar. Artık petrol konusu ve davası kamu oyununa malolmuş, maskeler inmiş, hakikatler anlaşmış ve 1976 yılında diyen ağızlar şimdi 1968'de ihâl petrolü getirmeyecek ve tamamen yerli petrol işlenecektir diye konuşmaya ve broşürler bastırmağa başlamışlardır.

Müsaade «derseniz biz buna: «Takke düştü, kel göründü» diyebiliriz.

Öyle sınıt ediyoruz ki pek yakında başta Shell olmak üzere bütün yabancı petrol şirketleri birer broşür daha çıkaracaklar ve şöyle diyeceklerdir:

1 — Türkiye'de Orta Şarkın en zengin petrol kuyularını bulduk, yerli ham petrolü süratle çıkaracak, nakledecek ve işleyeceğiz.

2 — Türkiye, petrol yüzünden süratle kalkınacaktır.

3 — Londra ve New Yorktaki dövizler Türkiyeden haksız yere gasp edilmiştir, onları tekrar Türkiye'ye iade edecek ve bu memleketin kalkınmasında hüsnüniyetle kullanacağız.

4 — Yabancı sermayenin özellikle yabancı petrol şirketlerinin girdiği memleketle refah gelir, saadet gelir demiyeceğiz, gelseydi İran'a, Irak'a, Kuveyt'e ve Suudi Arabistan'a gelirdi diyeceğiz.

5 — Türkiye'de bulduğumuz petrol kuyularının sayısını ve kapasitelerini kamu oyununda işlemeyeceğiz.

6 — Yerli petrolü nakil imkânlarına sahip değiliz demiyeceğiz.

7 — Naylon petrol şirketleri kurarak Türkiye'de cari kanunları çiğnemiyeceğiz.

8 — Kendilerini bizlere «adamış» olan memurlarımızdan istifade yollarını aramıyacağız.

9 — 10 yıllık uzun vadeli planlarımızın Shell, Mobil ve B.P. olarak gizlice kendi aramızda değil, Türk Hükümetinin gözü önünde karşılıklı müzakere ve müzakere yolu ile hazırlayacağız.

10 — Petrol Dairesi yetkililerinin bilgisizliğinden istifade ederek kendilerini aldatma yoluna gitmiyeceğiz.

11 — Boru hattı için «Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı»na baltalamıyacağız.

İHTİLALİ NASIL YAPTIK ?

Bu kitap, günümüz Türkiye'sinin sosyal topografyasını vermektedir.

İHTİLALİ NASIL YAPTIK ?

Yazan :

AZİZ NESİN

Son yılların mizah şaheseridir

DOŞUN YAYINEVİ — Çağaloğlu, Nuruosmaniye, Atasaray 206 — İSTANBUL.

(YON — 075)

BİN BELLA'DAN SONRA

Dışişleri Bakanlığının yetkilileri, Cezayir'deki Hükümet değişikliğini, «sağcıların aşırı sola karşı bir davranış» şeklinde değerlendirecek. Asya ve Afrika'daki büyük sosyal çalkantılardan ne derece habersiz bulunduğumuzu bir defa daha gösterdiler. Bakanlıkten fıslıdan bir yorum üzerine, Yeni Gazete ve bazı A.P. organları, «Ordu, solu temsilliyor» diye keyifli keyifli başlık atmakta kusur etmediler.

Gerçek, tam aksi yöndedir. Cezayir Ordusu, solcu bir ordudur. Bin Bella, kapitalizmin temsilcileri olan Bin Hedda, Ferhat Abbas, Hidir, Bittat v.s. gibi Millî Kurtuluş Hareketinin ön planda gelen simalarını, ordu sayesinde tasfiye edilebilmiştir. İki yıl önceye kadar Hükümette, ekonomik bakanlıklar burjuvazinin temsilcilerinin elindeydi. Bin Bella, ancak 1963 Eylülünde, ordunun baskısıyla, kapitalist olmanın gelişme yolunu seçmekte birleşmiş ahenkli bir hükümet kurabilmiştir. Cezayir'in sosyalizm yolunda attığı en önemli adım olan otojestion, yani birçok tarım ve sanayi işletmelerinin yönetimini işçi ve köylülerin alması devrimi, ordunun tam desteği ile gerçekleştirilebilmiştir. 1963 sonlarında 1 milyon hektar toprağın, önemli maden ocaklarının ve nakliye şirketlerinin millileştirilmesi, Hükümette egemen duruma gelen ordunun eseridir. Ordu, bizzat kooperatif çiftlikler işletecek kadar sosyal ve ekonomik politikanın içine girmiş ve Hükümette önemli koltukları ele geçirmiştir. Bin Bella ise, kapitalizmi tasfiye yolunda bir taraftan Orduya dayanırken, öte yandan ordunun artan ağırlığını dengeleyecek bir destek arama durumuna düşmüştür. Bu destek sosyalizme yönelmiş bir ülkede, sosyalist teorinin meşalesini taşıyan işçi ve köylü yönetiminde bir parti olabilmirdi. Ne var ki, çok farklı çevrelerden gelen Cezayir devrimcileri, çeşitli nedenlerle böyle bir partiyi kuramadılar ve Millî Kurtuluş Cephesi Partisi, 1964 baharında kabul ettiği sosyalist programa rağmen, küçük burjuva yöneticilerin elinde halktan kopuk bürokratik bir teşekkül olarak kaldı.

Devrimci ve halkçı bir partinin yokluğu, işçi ve köylü kütellerinin, geri kalmış ülkelerde sosyalist gelişmenin en büyük handikapı olan memur burjuvazisinin ağırlığı altında ezilmelerine ve devrim hareketinde gittikçe daha az aktif rol oynamalarına yol açtı.

Halk kütellerini seferber edebilecek devrimci bir partinin desteği ile orduya karşı bir denge kurmayı başaramayan Bin Bella, dengeyi dön tasfiye ettiği sağcı arkadaşlarıyla uzlaşmada aradı, yani bir cins sağa kayma eğilimi gösterdi. Millî birliğin, ya da devrimciler birliğinin sağlanması sloganlarıyla yürütülen bu politik denge oyunları, Bin Bella'nın köklü sosyal ve ekonomik dönüşümleri gerçekleştirilmede yavaş ve gevşek davranması sonucunu doğurdu.

Sosyalizme inanmış, yüreği halk sevgisiyle dolu, şefkatli ve mütevazî bir lider olan Bin Bella'nın dramı budur. Ciddî bir sosyalist parti kuramadığı için, iktidarı Cezayir'de tek organize kuvvet olan orduya kaptırmıştır. İktidarın orduya geçişi, 19 Haziran 1965'ten çok daha önce vuku bulmuştur.

12 — Vergi kaçakçılığı yapmaya çalıştı.

13 — Ve nihayet bu memleketi sömürmeyecek, yaptığını, bulduğunun hesabını bu topraklar üzerinde yazıyanlara namusumuzla vereceğiz.

Şayet bunları diyemez yahut demek istemezlerse, dedirtmesini bilmelidiriz.

Hâkim Cihan'ın yargılanması

Hâkim Ali Faik Cihan'ın «Sosyalist Türkiye» adlı kitabında ko-

münizm propagandası yaptığı iddiasıyla açılan davanın bakılmasına Trabzon'da başlandı. Dava, Prof. Şahir Erman'ın hazırladığı bilirkişi raporuna dayanarak açılmıştı.

Hâkim Cihan'ın avukatları olan Cemal Reşit Eyüboğlu, Vehbi Dranas ve Sabutay Karahasan, duruşmada bilirkişi raporu üzerinde durdular ve Prof. Erman'ı şiddetle tenkit ettiler: «Bir profesörün bilmediği konularda bilirkişilik yapması, ilim haysiyetine yaraşmaz, Raporda profesörün, gerçek sosyal ve ekonomik doktrinler hakkında, gerek insanlık fikir tarihinin gelişimi hakkında yeterli bilgi sahibi bulunmadığı anlaşılmalıdır. Raporda, büyük boşluklar, çelişmeler vardır. Esasen şimdiye kadar bu zatın profesör edasıyla verdiği raporlar genellikle, adli mekanizmayı takdire-rinde yanlıtıcı olmuş, tevkiflere ve vatandaşın canının yanmasına sebebiyet vermiş, ama açılan davalarda çoğu beraatle sonuçlanmıştır.»

Hâkim Ali Faik Cihan da şunları söyledi: «İstanbul Savcısı, bilirkişi diye Türkiye'de bula bula bir zâtı mı bulmuştur? Fikir hayatında sağ ve sol akımları tam bir tarafsızlıkla incelemiş nice düşünürler, profesörler varken, şimdiye kadar sağcı fikirleriyle tanınmış olan bir kişiye başvuran savcıyı bu hareketinde kusurlu görüyorum. Adalet cihazı, sağcı koruyucu tedbirleri almak mecburiyetindedir. Bu bakımdan İstanbul Savcısının bu ve benzeri olay-

Cezayir Hükümetiyle uzun süre işbirliği yapmış Mao'cu Fransız Marksist Gérard Chaland 1964 başlarında yazdığı «Cezayir Sosyalist mi?» adlı kitapta, bugünkü ihtilal Konseyinin daha iki yıl önce iktidarı ele geçirdiğini belirtmektedir: «1963 Sonbaharında kurulan Hükümet, liberal burjuvaların çoğunun tasfiye edilip devletçilikten yana olanların yükselmesini ifade etmektedir. Yalnız devletçilikten yana bulunanlar, Bin Bellacılar ve ortunun adamları olarak iki ayrı hişipte toplanmışlardır. Hükümette, ordunun temsilcilerinin sayısı büyük ölçüde artmış ve en önemli koltukların yarısından çoğunu Buteflika, Ahmet Medergri, Belkasım Şerif gibi açıkça ordunun adamları bilinen kimseler doldürmüşlerdir. Albay Bumedyen, Başbakan Yardımcısıdır. Hükümetteki Ordu Grubu, daha 1963'te, idarenin yüksek kademelerindeki Bin Bella'ya bağlı yöneticileri uzaklaştırmış, Radyonun ve Halk Gazetesinin başına kendi adamlarını getirmiştir.»

1964'te yazılan bu sahrılar, ordunun çok daha önce iktidara sahip çıktığını göstermektedir. Şimdi ordu, yönetimi açıkça ele almaktadır. Ordu, ne yapacaktır? Cezayir ordusunun, kendini topluma kabul ettirebileceği ölçüde, kapitalist olmanın gelişme yolunda güçlü adımlar atmaya çalışacağına şüphe yoktur. Ordu, ihtilalden hemen sonra kendini «halkın öncüsü» ilan etmiştir. «Cezayir halkının öncüsü ulusal halk ordusu», her şeyden önce, toprak reformunu tamamlıyacaktır.

Bin Bella zamanında tarım işçilerine 30 milyar dönüm toprak verilmiştir. Fakir köylülere dağıtılacak daha bir o kadar toprak vardır. İş ve dış kapitalizmin temel dayanakları tasfiye edilmiş olmaktan henüz uzaktır. Bu sebeple sanayi ve ticaret alanında yeni millileştirme hareketlerine girişilmesi beklenmektedir. Fakat üfretim araçlarının millileştirilmesi, tek başına sosyalizm demek değildir. Sosyalizm, her şeyden önce, halkın politik ve ekonomik egemenliği eline alması demektir. Halbuki Cezayir ve Mısır tipi rejimlerde kapitalizmin tasfiyesi, askerî ve sivil bir bürokrasinin egemenliğini arttırmaktadır. Böylece orduya, halk kütellerinin yararına, fakat halktan kopuk rejimler çıkmaktadır. Köf işleyen ve millî gelirin önemli bir kısmını yutan bir bürokrasi, halk kütellerini rejimden soğutan büyük bir engeldir. Bununla beraber, kapitalizmi reddeden bu idareler, bürokrasinin bütün mahzurlarına rağmen, emperyalizme olan her türlü bağlılık kilitlerini kırarak ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirecek ve hızlı ve plânlı bir kalkınmayı sağlayacak güçtedirler. Ne var ki, halk - bürokrasi çelişmesi, her an kendini hissettirecek ve sosyalizme geçiş, daha bir hayli zaman alacaktır. Fakat çağımızın şartları içinde, bürokrasi egemen durumunu sürdürmek için ne kadar dirense de, halk - memur burjuvazisi çelişmesi eninde sonunda halk yararına çözülecek, kapitalist olmayan gelişme yolu, sosyalizme ulaşacaktır.

Doğan Avcioğlu

lardaki tutumuna yüksek mahkemenin dikkatini çekerim.»

Sanığın ve avukatların konuşmasından sonra Mahkeme, Hâkim Cihan'ın kitabının, sosyalizm ve komünizm meselelerinde bilgi sahibi olan bir bilirkişi kuruluna inceletilmesine karar verdi.

YON'un notu: Mahkeme sonuçlandıktan sonra, Şahir Erman'ın raporunu bilimsel açıdan inceleyeceğiz.

SOSYAL YAYINLAR SUNAR

NAZİM HİKMET'LE

ÜÇ BUÇUK YIL

Yazan:

ORHAN KEMAL

Bu kitapta Nazım Hikmet'le Bursa Cezaevinde yıllarca birlikte kalan değerli romancı Orhan Kemal'in kaleminden Nazım Hikmet'in gerçek kişiliğini, sanat çalışmalarını ve hayatında geçen olayları okuyacak ve insan Nazım Hikmet'i tanıyacaksınız.

Fiyatı: 6 Lira

İsteme adresi: P.K. 716 — İST.

(YON — 075)

GERÇEK SAYGISI CEZAYİR'E DOGRU

Fethi Naci

Cezayir'deki karışıklıklara rağmen Asya — Afrika konferansının 29 Haziran'da toplanacağı yetkililer tarafından belirtilmiştir.

Konferansta Türkiye'yi Başbakan Yardımcısı Bay Süleyman Demirel temsil edecek. Türk heyetinin gitmesinin tehir edileceği söyleniyor. Biz, Adalet Partisi Genel Başkanı'nın başkanlığındaki bir heyetin Cezayir'e gitmesi halinde, Bay Demirel'in karşılaşacağı kimselerin bazı sözlerini bu köşeden ilgililere duyurmayı yararlı bulduk.

İkinci Asya — Afrika konferansı, bağlantısız ülkeler, Üçüncü Dünya'nın genç ülkelerinden yükselen sesler... ve Bay Demirel Meselâ Bay Demirel belki Malî'nin genç Devlet Başkanı Modibo Keita ile karşılaşacak. Ne diyordu Keita: «Eğer başkalarına bağlı olursak bağımsızlık tam bir bağımsızlık olamaz. Her şeyden önce kendimize güvenmeliyiz. Ve ancak kendimize güvenebiliriz.»

Tanzanya Devlet Başkanı Nyerere de Cezayir'de olacaktır. Hiç unutamadığım bir sözü var: «Bizim ilerlememiz ancak bizim gerçekleştirebileceğimiz bir şeydir.»

Bay Demirel, Hindistan delegeleri arasında belki H. D. Malawya adında biriyle tanışacaktır; bu delegenin, bu yıl Şubat ayında Cezayir'de yapılan ekonomik seminerde söylediği sözleri bilmek hiç de faydasız olmayacaktır: «Az gelişmiş ülkelere açılan krediler, baltık tekeller tarafından, bu ülkeleri köleleştirir ve bu ülkelerden azami kâr elde etmek için kullanılır. Bu kredilerin yüzde 75'i, az gelişmiş ülkelerde askeri ösler yapmak, bu ülkelere silahlandırmak, vb. için kullanılır. Kredilerin geriye kalan kısmı da tekellerin dünya fiatlarından yüzde 30 - 40 yükeğe satışları tükelim maddelerinin bedelini ödemeğe yarar. Bunun sonunda baltık ülkeler az gelişmiş ülkelerin sırtından yılda 15 milyar dolar net kâr sağlarlar.»

Gine Devlet Başkanı Seku Ture de Cezayir'de olacaktır. Barıştan söz açan bir yazısında şöyle diyordu: «Afrika, Asya ve Güney Amerika milletlerinin iç işlerine, emperyalist kuvvetlerin ardi arası kesilmeden açık ve besbelli ya da gizlice ve kendi amaçları için her aracı meşru görenek karışıp durduklarını kavrayan bir kimsenin şaşırmasına imkân var mı?»

Bay Demirel'in Fas'lı İktisatçı Prof. Aziz Bilâl ile tanışması da faydalı olacaktır. Faslı İktisatçı sanayileşme ile tarım reformu arasındaki ilişkiyi şöyle anlatıyordu: «Sanayileşme plânının başarısızlığının belli başlı sebeplerinden biri olarak iç pazarın durgunluğu ileri sürülebilir; bu da tarım nüfusunun gelirinin ve üretkenliğinin yükselmesinin şartı olan tarım reformunun yapılmasının sonucudur.»

Cezayir toplantısına katılacağını gazetelerden öğrendiğimiz Accra Büyükelçimiz Mahmut Dikerdem'in dostluk kurduğu (AKİS'te yanyana fotoğrafları çıkmış sanıyorum.) Gana Devlet Başkanı Nkrumah'ın şu sözlerini hatırlamakta da sayısız faydalar vardır: «Az gelişmiş durumda bulunan ve bu durumdan çıkmak isteyen bir ülkenin başına gelebilecek büyük felâketlerden biri, kendini kısıtlı bağlayan ekonomik ve politik mecburiyetleri birlikte getiren bir yabancı yardımı kabul etmektir. Bu «yardımlar» çoğunlukla özün kolay kolay açığa vurulamayan mali şartlar şekline bürünerek gelirler. «Politik bakımdan özgürlüğe kavuşmuş durumdayız; bundan sonra, yabancıların egemenliğinin amacı olan ekonomik boyunduruğu da kaldırıp atacağız. Bizim politikamızı ve başkaları da dahil olmak üzere bütün amaçlarımızın özünü teşkil eden ilke işte budur. Çünkü, ekonomik özgürlüğü elde edemeyecek olursak bağımsızlık savaşımız beyhude bir çaba haline gelir, sosyal ve kültürel ilerleme plânlarımız da başarısızlıkla sonuçlanır.»

Cezayir... Kendine güvenmek... Sanayileşme ve toprak reformu... Yabancı yardımların içyüzü... Şu, yukarıya aldığım sözler ve Bay Demirel...

Süleyman'lara özel bir muhabbeti olan Orhan Veli sanki Cezayir'e hareket etmek üzere olan Süleyman Demirel için söylemiş:

Gemliğe doğru
Deniz göreceksin
Sakin şaşırma.

siyasi
notlar

Devlet yağmacıları

Türkiyede devlet, devlet şirketine sigorta olmak için bile özel bir aracıdan geçer. Devlet daireleri, THY'den biletlerini doğrudan Joğruya almazlar, özel aracı kullanırlar. Böylece çeşitli alanlarda tamamen parazit bir ticaret görülmektedir. Bu parazit ticarete zaman zaman son verme çabaları görülürse de, bir türlü başarı sağlanmaz, araçlar daima bir çıkış yolu bulur.

Şimdi bir defa daha Maliye Bakanlığı, devlet daire ve teşebbüslerinin, uçak biletlerini Joğrudan doğruya THY bürolarından alınmasını istemiş, başka acentelerden bilet alınmasını yasaklamıştır.

Bu son derece tabii karar üzerine özel acenteler, bir defa daha kazan kaldırmışlardır. Kararın alınmasında payı olan THY Genel Müdürünü günün modası deyimlerle suçlamakta, memleketin Rusyaya döndüğünü ileri sürmektedirler. Hem sonra, 1965 turizm yılı için, devlet özel acentelerin yağmasına son verirse, turizm batır imiş...

Ozel acentelerden biri meseleyi daha samimi bir dille ortaya koydu: «Ozel acenteler işletmelerini THY biletlerinden aldıkları yüzde 5 ya da 7.5 gibi bir komisyonla yaşatırlar. Karar yerinde değildir.»

AP'nin seçim paraları

CHP Genel Sekreteri Kemal Satır Zonguldak II Kongresinde yaptığı konuşmada, yabancı petrol şirketlerinin seçimlerde kendileri yararına çalışacak partileri destekleyecekleri konusunda aylardır süren bir söylentiyle dile getirdi. Satır'ın bu meseleyi ele alması, CHP'nin de böyle bir yabancı desteğinden ciddi olarak endişe ettiğini ortaya koymaktadır. CHP Genel Sekreterinin sözleri şudur: «CHP, Petrol Kanunu çıktığından beri, petrolün devlet tarafından çıkarılmasını istemiş tir.

Petrol, büyük bir dünya polit-



Kemal Satır
Petrol şirketlerine ihtar

kasıdır. Petrol yüzünden adam öldürülür, hükümetler düşürülür. Seçim kazanmak için el altından paralar dağıtılır.

CHP bu kanunun değiştirilmesi için hazırlık yapmıştır. Tasarıyı tam Meclise vereceği sırada iktidardan ayrılmıştır. Mecliste yeni Enerji Bakanı, Mobil'in, Shell'in ve diğer yabancı şirketlerin avukatlığını yapmıştır.

İş başına geçtiğimizden hemen sonra, yabancı şirketlerle temas ettik. Ve bize 100 dolara satılan petrolün Almanya'ya 65 dolara satıldığını söyledik. Petrol fiyatlarında yüzde 10 tencilât yaptırarak 7 milyon dolar, 70 milyon Türk lirası tasarruf sağladık. Aslında yüzde 10 tencilât da azdır. Asgari yüzde 20 ye çıkmalıdır. Biz petrol konusunda da bu mücadele içindeyken, Mecliste kırmızı oylar kullanıldı ve sonradan yabancı şirketlerin Meclis kürsüsünü en avukatlığını yapmaya başladılar.

Türkiyenin hangi noktada bulunduğunu CHP Genel Sekreterinin bu sözleri apaçık göstermektedir.

Wythe ilaç firmasının süttokları!

Memleketimize yerleşen bir yabancı ilaç firması, işi süttözu imalâna dökmüştür! Çukolata fabrikalarına en düşük fiyatı teklifleri bu yabancı firma yapmaktadır, devlet ihalelerini o kazanmaktadır. Yerli süttözu firmaları, ilaç fabrikasının bu sürpriz rekabete karşısında büyük sıkıntıya düşmüşlerdir. Ne hükümet, ne de Sanayi Odaları milli sanayinin derdiyle ilgili değildir. Milli sanayinin, özel ellerde de bulunsa, savunması her zaman olduğu gibi yine sosyalistlere düşmektedir.

İş süttözu imalâne döken firma, Wythe Şirkettir. Firma meşhur çocuk maması S.M.A. ve çeşitli ilaç yapmaktadır. Ne var ki, çocuk maması alanında güçlü bir rekabet vardır. Rekabet üzerine firma, çocuk mamasının ham maddesi olan süttözunun imal ve satışına hız vermiş, neticede çocuk mamasından süttözu ticaretine atlamıştır. Yabancı Sermaye Komitesi, bu yabancı firmaya Türkiye'de süttözu ticareti yapması diye müsaade vermiş değildir. Ama meydana boş bulan Wythe firması, bu alanda geniş bir faaliyete girişmiştir. İlgililer ise uykudadır. Firma, Yabancı Sermaye Komitesi kararıyla çizilen faaliyet alanının dışına çıkmıştır. İlgilileri uyarır ve yabancı sermaye hayranlarını da artık uyanmaya çağırır.

Niyazi Berkes'in Konferansı

Geçen hafta Niyazi Berkes, Sosyalist Kültür Derneğinde, Batılılaşma konusunda bir konferans verdi. Berkes, özellikle sunları söyledi: «40-45 yıldır Batılılaşmadan söz ediyoruz. Daha önce, aynı anlamda Avrupa, Fransa, medeniyet gibi deyimler kullandık. Bu deyimler, Avrupanın güçlenmesi ve genişlemesiyle doğdu. Batı ülkeleri, Osmanlı İmparatorluğu üzerinde ağırlıklarını hissettirdiler. Kendi yararlarına tek taraflı ilişkiler kurdular. Bunun üzerinedir

ki, biz kimiz, tepkisi ortaya çıktı. Soruya Osmanlıyız, Müslümanız. Türk'üz gibi farklı cevaplar verildi. Uç cevap da bir cins milli yeticiliği ifade eder. Ve ortak noktaları Batılılaşmaya karşı olmalarıdır. Yalnız Batı karşısında bir kişilik kazanabilmek için, sosyal ve ekonomik yapıda köklü değişiklikler yapılmasını gerektirdiği anlaşılmalı değildir. Gökalt' te bir senlez çabası vardır. Ama sertez çabası, Batı maddiyatı biz roneviyatı temsil ederiz gibi yüzyeide kalan bir görüştür ibaret kaidi. Bu alanda en cesur adımı Atatürk attı. Batıya rağmen Batılılaşma yolunu seçti. Ne var ki Batılılar, Atatürk devrim Batı'dışmanlığı sayarlar. Onlar için Batıcılık, Menderes'in tutumudur. Bir İngiliz profesörü bana Atatürk için yıkıcı milliyetçi, Menderes için ise, yapıcı Batıcı dedi. Açıkçası bugün, Batıcılık Batı uşaklığına gelip dayanmıştır, gericilik dediğimiz budur. Uşaklık anlamında Batıcılık ve gericilik, birbirlerinin tamamlayıcılarıdır.»

Sadun Tanju komünist mi?

CHP Merkez Yönetim Kurulu ile Partî Meclisinin Ankarada bulunan üyeleri 17 Haziran 1965 Perşembe günü toplanıp Sadun Tanju komünist mi, değil mi konusunda saatlerce tartıştılar! Bu, son günlerde altındaki ateş alabildiğine iltifanları Kazanında ki bir kaynamanın sonucuydu. Sadun Tanju'nun Ulusta yayınlanan «Kâfir» başlıklı fikrasi herkesi komünistlikle suçlayan belli çevrelerin mutad hücumlarına hedef oldu. Bu, işin olağan yönüydü. Olağan olmayan yön, CHP de de bu yazıyı mesele haline getirmek isteyen kimselerin en yüksek

organları dahi baskıları altına alabilmeleriydi.

CHP Genel Merkezindeki bu yüksek seviyeli fikir tartışmasında, Bülent Ecevit'in bütün savunmalarına rağmen Sadun Tanju'nun köşesinde bir açıklama yapılmasına karar verildi. Bunun üzerine durum İstanbul'a bildirildi ve Tanju, bir açıklama yazısı yazdı. Açıklama, Tanju'nun daha sonra yaptığı basın toplantısında belirttiği fikirlere paraleldi. Tanju basın toplantısında diyordu ki: «... Kâfir başlığını taşıyan yazım, bir gerçeği kılıfı ile, kötülleme ile inkâr zihniyetinin ne derece modası geçmiş bir düşünce tarzı olduğunu ortaya koyuyordu ve konu üzerinde düşünmeye sevk ediyordu.»

Gerçek şudur: İnsanları refaha götürmenin bu gün dünyada başka iki yolu vardır: Demokratik yol, demokratik olmayan yol.

Ben demokratik yolun taraftarıyım. Uzun yazarlık hayatım boyunca daima, taraftarı olduğum demokratik fikirleri savundum ve bugünkü Anayasa düzeninin kuruluşunda, bir gazeteci olarak mücadelenin içinden geldim...

... AP lileri Karadenizde bir geziye çıktı ve CHP lideri Sayın İnönü ve partisini, sadece komünist Aleme meyletmekle değil, içerdeki komünist gelişmeleri de bu politikaya paralel olarak himaye etmekle suçlamaya kalkıştı.

Bu suçlama hevesinin temelinde İnönü iktidarı zamanında gerçekleştirilmiş Türk-Sovyet münâsebetlerinin istisnâ bulduğu bir gerçektir.

Bu, açık bir haksızlık ve medeniyetsizliktir. Benim gibi, bütün yazı hayatı hiç bir menfaat beklemeden sadece inandığı fikirleri savunmakta geçmiş bir yazar için memleketi, bütün dünyada geli-

Yabancı Petrol Şirketleriyle On Yıl: IX BORU HATTI İÇİN Amerikan Kredisini BEKLERKEN...

Kâmuran Erdini

Petrol ithal eden ülkeler uzun yıllardır petrolü indirimi fiatlardan alırlarken, memleketimiz çok geç olarak yüzde 35 ucuza petrol getirebileceğimizi hatırlamıştır. Ne var ki, yabancı petrol şirketlerini, kartel dışında kalan üreticileri herbest rekabet fiatıyla satış yapmaya ikna etmek mümkün olmamıştır. Petrol Dairesi yetkililerinin, yabancı petrol şirketleri temsilcileriyle —ki bu temsilciler Türktürler— yaptıkları uzun pazarlıklar sonucunda ancak yüzde 10 olıvarda bir indirimi sağlanabilmiştir. İndirim, 15 Haziran 1964 tarihinden beri uygulanmaktadır.

Bu indirimi, yıllarca önceden, hiç değilse Mersin rafinerisinin faaliyete geçişinden itibaren kolayca sağlayabilirdik. Bu gaffetin millete ne miktar dövize mal olduğunu kolayca hesaplayabiliriz: Haziran 1962'de faaliyete geçen Atas Rafinerisi için, 1961 yılı Ekiminden itibaren ham petrol ithal ederek stok yapmaya başlamıştır. 15 Haziran 1964 tarihine kadar, Shell 7 milyon 800 bin varil, Mobil 16 milyon 200 bin varil ve B.P. 4 milyon 900 bin varil ham petrol ithal etmişlerdir. Mobil Kerkük'ten, Shell ve B.P. ise Katar'dan petrol getirmektedir. Varil başına Mobil indirimi 0.22 doları, Shell ve B.P.'nin indirimi ise 0.20 doları bulmaktadır. Böylece, 2.5 yıl içinde, 6 milyon 104 bin dolar, yani 60 milyon Türk lirası dünyada olup bitenlere gözlerimizi kapayıp yabancı petrol şirketlerinin taleplerine ifradsız emet dediğimiz için, bu fakir millete lüzumsuz yere ödetilmiştir. Enerjik bir hükümet, hiç şüphe edilmesin, yüzde 35 bir indirimi de sağlayabilirdi. Bu takdirde, ithal mah petrole, 210 milyon lira az para ödemiş olacaktık.

Gerekli uyanıklığı gösterebilseydik, Doğu petrolünü Akdeniz'e aktırmak için zaruri olan boru hattı kendi paramızla çoktan gerçekleştirilebilirdi. Halbuki şimdi, bütün hazırlıklar tamamlandığı halde Amerikan Yardım Teşkilâtı krediyi geciktirdiği için, petrol borusu inşaatı uzayıp gitmektedir. Amerikan Yardım Teşkilâtı'nın krediyi boru hattını yabancı petrol şirketlerine peşke çekmek amacıyla geciktirdiği kolaylıkla tahmin edilebilir. İthal mah petrole 210 milyon lira fazladan döviz ödemeseydik boru hattı çoktan petrolümüzü Akdeniz'e aktırılmış olurdu. Ama biz boru hattının finansmanı için gerekli dövizi yabancı petrol şirketlerinin New York ve Londra bankalarındaki hesaplarına akmasına göz yumduk.

Bu arada, şimdiye kadar gözden kaçan bir noktaya Petrol Dairesinin dikkatini çekmek isteriz: Platt's Oilgram denilen dünya afişe petrol fiat listelerine şöyle bir bakılırsa görülecektir ki, Basra Körfezi Katar menselli ham petrolün resmen ilan olunan gravitesi 42 A.P.I. ve varil fiatı 1.95 dolardır. Halbuki bu yabancı petrol şirketlerinin kendi merkezlerinden gelen ithal faturalarında 43 A.P.I. gravite ve 1.97 dolar üzerinden tanzim edilmiştir. Eğer Katar'da 43 graviteli, 1.97 dolarlık mah mevcut bulunsaydı bunun afişe fiat listelerine dahil edilmesi ve yabancı acentalara duyurulması gerekirdi. Oyle görünür ki, bir gravite oyunuyla varil başına 2 santim açktan para ödemek durumunda kalmaktayız. Bu ufaklık 2 santim, 3-4 yıl içinde, 3-4 milyon lira döviz demektir.

Petrol Dairesi'nden, bir sürü iş arasında, bu konuyu da aydınlatma çıkarmasını beklemekteyiz.

şen co-existence fikrinin karşısına çıkarmak hareketine göz yummak mümkün değildir.

Ulus'taki yazım bu haksızlığı belirtiyordu. Biz demokratik yolu seçmiş bir ükkeyiz, fakat diğer yolu seçmiş olanlarla da, Amerikan, İngilterenin Fransanın, bütün Batı âleminin yaptığı gibi, millî menfaatlarımızın gereklerini uyarak iyi münasebetler kurabiliriz diydorum ve İktidarı sırasında bunu yapmış bir millî partiyi savunuyordum.

Müstakil bir fikre sahip olduğum halde benim hissem daima, hiç bir karşılık beklemeden, uğradığı haksızlıklara karşı Halk Partisini savunmak düşmüştür. Sayın İnönü'nün co-existence düşüncesini anlamayan, anlamak istemeyen istismarcılara bir yazar olarak karşı çıktım ve gönüllü savunuculuğumu yaptım.

Ben, rüşvetle ve kaba kuvvet tehdidi ile fikirlerinden döndürülmek istenmiş, fakat hepsine karşı koyarak uzun yazarlık hayatından bugüne gelmiş bir gazeteci'yim.

Fikirlerimi kuvvetle savunabilmek için, başka fikirleri saygılı yaşamamın şart olduğunu biliyorum. Halkımı daima fikir özgürlüğünün karşısına iten medeniyet siz anlayışla, dün olduğu gibi, bugün de mücadele ederim.

Yüksek seviyedeki toplantı, Tanju'nun açıklamasını tatminkâr bulmadı. Ve Sadun Tanju'nun ağzından Ulusta yayımlanmak üzere



Sadun Tanju

re «tatminkâr» bir açıklama hazırlandı. Telefonda bu sonucu öğrenen Sadun Tanju, yazmadığı bir yazının kendî imzasıyla yayımlanmasını kesin olarak reddetti. Ulus'un bütün sayfaları hazırlanmıştı. Sadece ikinci sayfa, mesenin halini bekliyordu. Son durum karşısında, yüksek seviyeli toplantı, Genel Yayın Müdürü Nihad Subaşı'ya Tanju'nun fikri köşe, sinde yayınlanması kaydıyla «Sadun Tanju'nun Ulus'ta ilişkisinin kesilmesine karar verilmiştir» açıklamasını gönderdi. Subaşı, Tanju'nun gazetesinin sadece fikri yazarı değil, aynı zamanda İstanbul Temsilcisi olduğunu hatırlatması üzerine, açıklama değiştirildi ve gazetede Sadun Tanju'nun Ulus fikri yazarlığı görevine son verildiği ilân edildi.

Bu meseleyi böylece halleden CHP ileri, bir süre de Ulus Genel Yayın Müdürü Nihad Subaşı'nın da komünist olup olmadığını tartışmalar ve olmadığına kanaat getirerek gönüllü rahatsızlığı ile evlerine dağıtıldılar.

Olay, Sadun Tanju'dan çok CHP için önemlidir. 1950 yenilgi, sından sonra ters bir tutumla Atatürk devrimlerinden tavizcilğe yönelmekle neler kaybettiğini her gün daha iyi anlayan CHP, şimdi de aynı ters tutumla reformlardan taviz verme yolunda siyasî rakipleri ile yarışma hevesine tutulursa, uğrayacağı kayıplar, ilk hatasının kayıplarından daha az olmayacaktır.

Ankara Ağır Ceza Mahkemesinin kararı

İktidarın AP kanadı, CHP'nin komünizmi himaye ettiği iddiasındadır. Ne var ki CHP iktidarı zamanında, komünizm propagandası yapmak iddiasıyla aylarca haksız yere tutuklu kalan, sonun-

da da beraat eden aydınların sayısı pek çoktur. Bunlardan son bir örnek, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi Gürsen Yalçın'dır. Gürsen Yalçın, S.B.F. Öğrenci Derneği Genel Kurulunda yaptığı bir konuşmadan dolayı tutuklanmıştır, aylarca süren ıstıraptan sonra Ankara İkinci Ağır Ceza Mahkemesinin oybirliği ile aldığı kararla beraat etmiştir. Sanığın avukatlığını Prof. Dr. Mumamer Ak soy yaptı. Ağır Ceza Mahkemesinin Başkanı Mithat Sungur, üye Fikret Alemdaroglu, üye Vedat Mengi imzalarını taşıyan karar şudur:

«Gereği düşünüldü: Komünizm propagandası yapmaktan sanık yukarıda açık adresli yazılı bulunan Gürsen Yalçın hakkında yapılan açık duruşma sonunda:

Olay: Hâdisse tarihli olan 15.12.1964 günü Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği Genel Kurul toplantısında söz alan sanık Gürsen Yalçın'ın bu konuşmasında: (demokratik fikir özgürlüğü getirir ve korur, halbuki bu gün fakülteye baskı yapılmakta ve solcu ve komünist damgası basılmaktadır. Komünist de, solcu da bu vatanın selâmetini düşünürler ve vatan için faydalıdır. lar) demek suretiyle kasıtlı bir şekilde komünistlik propagandası yaptığı iddia edilmiştir.

Sanık bütün savunmalarında böyle bir konuşma yaptığını, fakat kastının bir komünistlik propagandası olmadığını ve hattâ konuşmalarında (fakültemize solcu ve komünist diyorlar, bunu şiddetle reddederim) dediğini ve bunu müteakip de komünistlerin de, solcuların da bu memleketi faydalı olduklarını söylediğini, esas kastının komünistliği meth olmayıp yerdiğini, sözlerinin yanlış anlaşılacağını hattâ durumu taviz için tekrar kürsüye gelip konuştuğunu, binaenaleyh suçsuz olduğunu iddia etmiştir.

Olay şahitleri sanığın savunmasını teyid etmişler ve sanık konuşmalarında fakülteyelerine vurulmuş bulunan solcu ve komünist damgasını şiddetle reddettiklerini ve sözlerinin yanlış anlaşılması sebebiyle tekrar işi taviz ettiğini ve sanığın bir komünistlik propagandası yapmadığını beyan etmişlerdir.

Yukarıda gösterilen durum karşısında bir taraftan komünistliği yerinesi, diğer taraftan bunun methini yapması biraz mantıksız olur. Zira bir kimse bir fikrin ya kötü olduğunu veyahut iyi olduğunu savunur. Sanık konuşmalarında solculuk ve komünistliği reddederim demek suretiyle bunun iyi bir şey olmadığını beyan etmiş ve arkasından da bu şekilde insanları da bu memlekete faydalı olduğunu söylemek suretiyle de herhangi bir suretle komünistliğe propaganda yapmış olmasına imkân yoktur. Kaldı ki sanığın konuşmaları tamamen lanmış olsa idi kastının tamamen komünistliği yermekten ibaret olacağı da aşikâr. Esasen sanık konuşmasında her ne kadar fakülteye her zümreye mensup talebelerin bulunduğunu beyan etmişse de, bu beyanın dahi bir komünistlik propagandası olmasına imkân yoktur. Zira komünizmde esas sınıf mücadelesidir. Daha doğrusu proleterya hükümiyetidir. Bunun temini için mücadele edilmesî lâzımdır. Konuşmada ise böyle bir mücadeleyin yapılması mümkün değil ve tahrik mevcut değildir. Halbuki bir fikrin propagandasını yapılabilmesi için o fikir benimsenmiş olması lâzımdır. Sanık ise komünizmi benimsemediğini, daha konuşmasının başlan- gıcında fakülteye sürülen bu damganın yersiz olduğunu ve bunu reddettiğini bildirmek suretiyle açığa vurmuştur. Konuşması tamamen bitirilmeye bir fikrin ifadesinden ibarettir. Bilfarz bir memlekette komünist bir partinin kurulmasına müsaade edilmesî lâzımdır şeklindeki bir konuşmada komünizm propagandasını arama da mümkün değildir.

Sonuç: Yukarıda gösterilen ve tartışılması yapılan deliller karşısında sanık Gürsen Yalçın'ın 15.12.1964 tarihli konuşmasında komünizm propagandası yaptığı sabit görülmediğinden beraatine, isteğe uygun olarak C. Savcısı İsmail Çalkoçlu huzuru ile temyiz kabûl olmak üzere oybirliği ile verilen bu karar sanık ve müdafinin yüzlerine karşı açıkça okutuldu.

PORTRE

SÜLEYMAN DEMİREL

Nimet Arzık

Karşılıklı da vardı. Alıştırdı da vardı. Hayranı da vardı. Kamyonu da vardı. Lâkirdisi da vardı. Söleni de vardı. Dört başı mâmur bir propaganda gezisiydi gezisi.

... ve vatandaş bakıyordu ıslıtsız gözlerle. ... ve Süleyman Demirel'in Karadeniz «inceleme» gezisi devam ediyordu. Ve vatandaş bakıyordu ıslıtsız gözlerle...

Otekinin de karşılıklı vardı. Alıştırdı da vardı. Hayranı vardı. Kamyonu vardı. Söylevi vardı. Söleni vardı. Dört başı mâmur bir propaganda gezisiydi onun da gezisi. O da Karadeniz kıyılarına «ümitlendiriyordu» gelecekte! ... Ve vatandaş ona da bakıyordu ıslıtsız gözlerle... Onun da adı Kemal'di, çok büyük bir adamın adıncı. Arkasından amma bir satır iniyordu yamacına adm.

Demirel evvelâ bir çıkış yapıyordu: «İhmal ettiler memleketi» diye. Sonra uzlaştıracı tarafı galip geliyordu, ve belkim sonradan sımsıkı koalisyon edeceğini de düşünüyordu hasım tarafla ve ahyordu lâfını yarısını geri, Demirel'ce: «Kimsecikler almamın» diye...

... ve «memleketi bunca sene bunca ihmal etmiş olanlar» almıyorlardı sırf onun uzlaştıracı ve güzel hatırı için... Sağ olsun, var olsun, gül olsun!...

Ve Kemal abi, Satır, cevap veriyordu: «Tepelelerine yitkacığız».

O lâfını geri almıyordu çünkü biliyordu ki, vatandaşın tepesinden gayrik, tepe kalmamış memleketin sathında...

Seçim döğüşüyüdü. Tabii ki böyle şeyler söylenecekti. Tabii ki vatandaş ıslıtsız gözlerle bakacaktı söyliyene (çok ıslıtsızla bakmıştı da uzun zaman...), bunca yüzyıldır, kısa devreler haric, yaşama gücünü sadece mayasının gücünden almış vatandaş!...

... ve İsparta'nın, İslâmköyünden gelme, bazı iş çevrelerinin «Boss», «patron», «kaptan», «abli» diye hitap ettikleri (telefonda başbaşa da görmedik), dönün gayretli köylü çocuğu, çocukluğunun saz benzeli köylülerine: «strüktür» diyordu, «infrastrüktür» diyordu. Tokluk bekleyen vatandaşın kalbine işliyecek lâflardı bunlar. Ne o beğenmiyor musunuz?... Strüktür'ü, infrastrüktür'ü? Haas... bir halk çocuğunun halktan koptuğunun tam ifadesi olarak alırsanız, tabii...

Bilmem ki biri bana «ekmek» dese... «iş» dese, «su» dese ve elini uzatsa göğe niyaz yelceresi, ben ne «strüktür» diye mukabele ederim ne «infrastrüktür». Amma Devlet adamlığının bir başka hali var... Sağ ol, var ol, gül ol!...

... Ve diğer taraftan Satır beyabımsı gürlüyordu, böyle ahvalde gürelemeye alışık. Biliyordu o da sonradan yıldırımladıklarıyla sımsıkı koalisyon edeceğini;

«Başlarına yitkacığız» diye...

Neyi be abi!...

O da sağ olsun, var olsun, gül olsun. Olmasın mıydı, yani öbürü oturken, «yıkılırız, kırılırız, biçeriz» deyip «strüktür» «infrastrüktür» demedi diye. Kuşak meselesi bu azbuçukluk fark, o kadar!...

... Ve vatandaş bakıyordu ıslıtsız gözlerle... Nice nice ıslıdamıştı gözleri bir zamanlar: Tüketmişti ıslıtsızını!...

... Ve gelecekteki koalisyonunuz mübarek ola!... Koalisyon etmemenize hiç mi hiç sebep yok, bunca benzerlikte, hiç mi hiç!... Hiç mi hiç!...

...

Demirel'i ilk olarak, bir toplantıda, taze lider seçildikten sonra görmüştüm. AP kongresi taze bitmişti. Bu tazelikte, taptaze ihtiraslar belirmeğe teydi her tarafta, sert yonca uçlarıncı, Yok öyle değil de, işne işne deriyi itelleyen sıvılceler örneği: Çibana daha zaman vardı: Hâhâ var.

«Liderimiz» diyorlardı. Liderimiz... Tabii sorumluluğu yüklenenecek bir büyük imal etme zorundaydı kimli. Ve azıcık enine, azıcık kafa vücut orantısı, azıcık gözünün akının bolluğu, azıcık ağız ve çene «güldüşü» Mussolini'yi (yalnız fizik bakımından, şüküdü şükür), hatırlatan gençten adama etrafında kümelesiyorlardı.

Konuşmasından bir şeyler makaslamak mümkün değildi. O yerlerde ne konuşulur: İki kavruk esprî, iki yuvarkak lâftan ve bunları lopur lopur titreten kıvamlı gevreklikte bir buçuk kahkahan başka?... Görünüşü, çevrenin adamıydı işte. Yumuşacak hatları, «çekingenlik» diyordu. «Tedbir» diyordu. «Uzlaştrıcılık» diyordu. «Ben kendimi kolay yakmam» diyordu. «Ben bu toplum adamıyım» diyordu.

(Tabii ki bu toplumun adamısın iki gözüm. Tabii ki içinde bulunduğun ortamı yırtan ve yıkan adam değilsin. Oyle olsaydı, gönüllü rızasıyla kim seni lider ederdi?... İsmet Paşa da öyle değil mi?... Efendim efil sene nasıl tutundu?... Sır yok bunda. Top yok. Tüfek te yok... Bu toplumun adamı da ondan... Bu toplum dediğim zaman «dirt-



geants» lar toplumunu kastediyorum... Yalnız anlamadığım bir nokta var. O noktayı İsmet Paşa için de anlamam. Büyük çıkarıcı grupmanlar, tepeye gelmeye nasıl müsaade ettiler?... Onlar günkü tek bir şey düşünürler... Menfaat kombinezonlarımız için «carrefour» (tokuşma yeri) teşkil edebilecek ideal kişi kimdir diye. Onu liderleştirirler. Sende nasıl karar kıldılar?... Nasıl?...

Hatlar «atılmalı» demiyordu. «Büyük kavrayış» demiyordu. «Büyük heyecan» demiyordu. «Gürül-gürül» demiyordu. «Geniş muhayyile» demiyordu. «Şaşmaz mantık» demiyordu. Hatlar... Dalkavuklar İcrayı sanata başlamlışlardı fırla:

— «Mükemmel adam».

— «Mükemmel».

— «Harikulâde» diye, ve doğan güneşe kendilerini adıyorlardı yarışarcasına!...

Ve insan, İspartanın tââ İslâm köylerinden kalkıp gelme, ve kocca bir partinin tepesine oturulan, halk çocuğu için ırperliyordu. Hangi kuvvet itelemesi onu oraya oturttu, hangi kuvvet itelemesi onu oradan kaldırdı ki diye... Bu tesadüfî bir oturtma değildi. Ortamın yarattığı bir hal-di. Tâ şu kadarcıklan, kimsenin kimseyi tutmadığı bu dünyada «büyükleri» Demirel tutmuşlardı. Neden mi?...

Bizde kişiliği ilknektep senelerinde ezmeğe başlarlar: «İsyankâââr, saygısız, serkeş» diye...

Herhalde, ne isyankârı, ne saygandı, ne serkeş'i, istenilen çocuktu da hiçbir nizamı sarsmıyan, hiçbir ortamı yırtmıyan, onun için ortam da onu sıvazıyacaktı çoğu zaman... Tâ ki ortamı yırtanlar belire. O da... bir asırda bir kere olur: Ah Atatürk!...

Dikkat edin, kısa ömrü boyunca «büyüklerden» hep evlât muamelesi görecekti o. Çünkü, bir kıvama gelmiş bir toplumun öz be öz evlâdıdır o!... Kıvamı beğeniyor musun deseler... Bana bakmayın derim!... Keyfinize bakın!

...

... Ve Karadeniz gezisi devam ediyordu. Ve vatandaş ıslıtsız gözlerle bakıyordu bu geziye de ötekine de (Satırınki... Sıra ona da gelecek), ve bundan sonra bütün gezilere bakacağı gibi... Yaşama gücünü bunca yıldır, yalnız kendî mayasının gücünden alan vatandaş!...

Bazı şirniklikler de oluyordu tabii. İnsan anlatan, politikacıyı anlatan. İyi bir alle reisliydi Demirel: Zarif eşinin kendisini korumasından belliydi bu!... Yorgun başı bazı teferuatı hatırlatıncaya: «Fatsa» daydı diyordu eş, «su şöyleydi» diyordu eş, «bu böyleydi» diyordu eş ve bir sempati havası serpiyordu etrafa!...

Kimmiş ki Demirel'e gerici, fanatik falan diyen kimmiş o gafil?... Oylesine dünyeviydi Samsuna kadarki, Tanrının lâfını ağzına almadı. Samsundan sonra ne olduysa oldu: «Allahın inayetiyle», «Allahın yardımıyla» diye kuru kuru dünyevilikten vazgeçti... Gazeteci arkadaşlar fısıldıyorlardı: «Kim bilir kim fısılamıştır» diye. Ufff! amma kötü niyetlisiniz meslektaşlarım, uff!... Samimiydi Demirel, emni olun Samsundan sonra da, Samsundan önce olduğu gibi!...

... Ve yanık ezan sesleri ruhları ırpertirken, artık o söylevini yarıda kesiyordu meydanlarda. (Muhakkak ki Satır bey abimiz de aynı şeyi yapıyordu). Bir gazeteci arkadaş omuz silkiyordu:

«Amma dün geceki ziyafette ezan okunurken kadehi yarı yolda kesmedi».

Böyle dalgalıklar olur be kardeşim, bunca içtenlik içinde! Olur be kardeşim. Olmaz mı?...

... Ve paralel Satır - Demirel gezisi devam ediyordu:

«Memleket kurtulacak» diyordu Demirel...

Vatandaşın nefesi Demirel'in dudaklarını incellene aşıyordu, «cepp nasıl kurtulacak» diye.

Ve Demirel devam ediyordu:

«Çünkü kurtulmalıdır».

E bundan iyisi can sağlığı!...

Ve Demirel'in dudaklarına asılı vatandaş, üç yüz metrelik uçurumun dibine düşmüş gibi hissediyordu kendisini, ve bakıyordu ıslıtsız gözlerle...

Ve ben Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şüncesine de rim vatandaş:

«İşi be, uyan be, taş be» ...

Kih, Demireliydi, Satırıydı, uyanıncılar beeee. İşmalarına taşmalarına imkân görünüyorsak da pek!...

(Gelecek sefere: Demirel'in portresi devam. Bazı iş çevrelerince neden tutulduğu, ve neden onları tuttuğu... Benimki sırf nazariyat...)

ÜNLÜ BİR FRANSIZ MARKSİSTİ CEZAYİR SOSYALİZMİNİ ANLATIYOR

İSLAM SOSYALİZMİ VE MARKSİZM

Albay Bumedyen de, Bin Bella gibi İslam kültürünü Marksizm ile bağdaştırmak istiyor. Fransa'nın ünlü Marksist teorisyenlerinden R. Garaudy bu açıdan Cezayir Sosyalizmini inceliyor.

İSLAM SOSYALİZMİ

Cezayir halkı, sosyalizm yolunu seçti. Bu sosyalizm Cezayirli bir karaktere bürünmek istediğindedir.

U.G.T.A. (Cezayir İşçileri Genel Birliği) Sendikalarının organı olan «Révolution et Travail» dergisi 5 Şubat 1965 sayısında bu ikili isteği şöyle özetliyordu: «Emekçi yığınların isteklerini ifadelendiren parti, yolumu tayin ederken Müslüman köklerimiz de gözünü de Müslüman köklerimizde de gözünü de tutmuştur.» Ordunun gazetesi ise bu sosyalizmi, diyalektik materyalizmden gayri bir felsefenin üstüne kurma eğilimini daha açık olarak şöyle belirtiyor: «Bizi komünizmden ayrıran şey, bizim sosyalizmi Tanrı ile birlikte kurma isteğimizdir: bir yandan toplumsal ve maddi ilerleme, öte yandan ruhsal değerlerin gelişip açılması».

İslam Sosyalizmi'ni şiarı ile ifade edilen ve Cezayir toplumunun özelliğini belirtmeyi amaç eden bir anlam taşıyor: Fransa'nın Cezayir üzerinde 130 yıl süren hâkimiyetini süresince Müslümanlık, istilâci tarafından kendisi ile «işbirliğini» meşru gösteren bir kurum ve din eğitimi de, dini halk yığınlarını uyuşturan «afyon» haline getirecek biçimde «tevekkül» telkin eden bir müesseseye durumuna getirme yolu tutuldu. Ama sömürgecilik gerici illiği ve bütöl inançları cesaretlendirme ve destekleme çabalarına rağmen Müslümanlık, çok kez, sömürgecinin halka millî benliğini yitirmek yolunda girişimlerine karşı bir direnme unsuru rolünü oynadı. Müslümanlık aynı zamanda sömürgecininkinden ayrı bir inancı, dili ve kültürü temsil ediyordu. İki dünya savaşı arasındaki sürede Şeyh Ben Badis'in başında bulunduğu ilkel nitelikte millî hareket, her şeyden önce sömürgecinin inkâr ettiği ve ezdiği Arap dili ve kültürü uğruna bir savaştı. Ote yandan bu millî hareket, sömürgecinin gerici yobazlığı desteklemesine karşılık dinde ilerici anlamda reformu da amaç edinmişti.

Millî Kurtuluş Savaşı çok kez din adına başlamış ve vatan uğruna verilmiştir. Ve büyük Cezayir Millî Kurtuluş Savaşının binlerce kurbanı ölümlü ağızlarında tekkirle karşıladılar. «Allah-ü Ekber» sözü hem cellâtlarına meydan okumayı, hem de zafere sarılmıza inançlarını ifade ediyordu.

Bu duruma göre, yüz yıldan uzun bir zaman bölünmez biçimde toplumsal, ulusal ve dinsel olan bir zulüm düzenine karşı savaşın olanları hem sosyalizme, hem yurtseverce ve dinsel en içten duygulara bağlılıklarını nasıl olur da anlamayız?

Cezayir'in tuttuğu sosyalizm yolunun tarih sel anlamını kavramak için, bu sosyalizmin fişkırdığı objektif gerçeği çözümlememiz gerekir. Bu çözümlem için gerekli dayanağı bize Cezayir Yasası sağlamaktadır.

CEZAYİR TOPLUMUNUN YAPISI

Bu çözümlemenin ilk unsuru Cezayir toplumunun yapısıdır.

Bu toplumda, kurtuluşun arifesinde, esas sömürücü tabakalar özellikle Avrupalılar; 300 bin faal Avrupalı nüfusun 33 bini tarım ve sanayi işletmelerinin başındaki kimselerdi. 15 bini yüksek memur ya da serbest meslek erbabıydı, 100 bini orta kademede devlet ve özel teşebbüs memurlarıydı, 35 bini kalifiye işçiydi; yani yaklaşık olarak 200 bin kişi Cezayir toplumunun ana kadrolarını teşkil ediyordu.

Buna karşılık Cezayirliiler arasında, 130 yıl süren bir sömürge düzeninden sonra ancak pek az sayıda sanayici ve yüksek memur ve aydın olarak da sadece birkaç kişi vardı. Cezayirli büyük tüccar ve büyük toprak sahipleri sayıca bunlardan daha çoktu. Ama toplam olarak bu Cezayirli büyük burjuvazi 50 bin sayısını (faal nüfusun yüzde 2,5 unu) aşmıyordu.

Küçük burjuvazi çok daha kalabaktı:

Tarımda küçük ve orta büyüklükte toprak sahipleri, perakendeci tüccarlar, zanaatkarlar, alt kademede memur ve müstahdemler. Bunlar toplam olarak faal nüfusun yüzde 12'sini teşkil ediyordu. Bu sosyal katların ideolojisi ve politik rolü, fakir köylüler ve şehir proletaryası üzerindeki etkisi, sayılarının sandığından daha önemlidir. Nisbeten daha kültürlü olmaları ve sömürgeci tarafından kurulan eski idare mekanizmasının girdi çıktısını bilmeleri, bu sosyal katların devrimden bu yana, devletin ve ekonominin çeşitli organlarına sızmalarını mümkün kılmıştır. Bürokratik unsurlar dâha çok bu çevrelerden gelmektedir.

Yeni Cezayir devletin, sömürge düzeninin kurduğu idare cihazını kökten değiştirmeye henüz zaman bulamamış olması ve sosyal bakımdan Cezayir işçi sınıfının sayıca zayıf bulunması bu bürokratik tehlikeyi daha da arttırmaktadır; (Kurtuluşun arifesinde 11 milyon nüfuslu Cezayirde ancak 200 bin sanayi işçisi vardı.)

TOPRAKSIZ KOYLULER ORDUSU

Bağımsızlığın elde edilmesi anında, sosyalizm yolunu tutmağa istekli Cezayir halkının önündeki sorunlar nelerdi?

Birinci sorun sömürge sisteminden kurtuluşun doğurduğu: Söz konusu olan, o zamana kadar kadroların büyük çoğunluğunu teşkil eden Avrupalıların yığın halinde gitmeleri yüzünden meydana gelen ekonomik çözülmeye karşı gerekli tedbirleri almak.

Bu yığın halinde göçün olumsuz yanı, ekonominin birdenbire gerekli kadrolarından yoksun kalmasıydı, fakat göçün bir de olumlu yanı vardı, o da varlıklı sınıfın ana unsurunun ortadan kalkması. Cezayir beyannamesinin de belirttiği gibi bu durum «sosyalizme derhal yönelmeyi mümkün kıldı».

Millî Kurtuluş Ordusu, çoğunluğuyla bir topraksız köylüler ordusuydu. Millî meseleye toprak sorunu da eklenmiş bulunuyordu. Vatandaşın kurtuluşu zorunlu olarak toprağın köylüye verilmesini gerektiriyordu.

Böylece yeni yönetim tarzı toprağın müsadecesine ve halkın inisiyatifine başvurulması esasına dayanacaktı. Sömürge düzeni altında Fransız kolonları tarafından gaspedilen büyük malikânelerin işletilmesinin gerektirdiği teknik şartlardan ötürü toprağın bölünerek küçük parçalar halinde dağıtılması söz konusu olamazdı. Böyle bir metoda başvurulması verimliliğin çökertici ölçüde düşmesine sebep olabirdi. Onun için kolektifleştirmeye gitmek zorunluydu.

İkinci sorun Cezayir'in kurtuluşun önceki sosyal yapısından doğmaktaydı. Mesele, elinde birikmiş sermaye bulunan Cezayir büyük burjuvazisinin Fransız kolonlarının terkettileri malikâneleri satın almalarına ve sömürge sömürümünün yerine bir yerli sömürme ikame etmelerine engel olmağı. Mülkiyetin bu biçimde elden ele geçiş her türlü sömürmenin ortadan kaldırılmasını değil, sömürme biçiminde değişikliği sağlayacaktı. Millî bakımdan bu, gerçekte köylü ve işçilerin kahramanca fedakârlıkları sayesinde kazanılmış olan millî servetin Cezayir burjuvazisi tarafından gaspedilmesine yol açacaktı. Her türlü toprak alım satımını yasaklayan kararname bu tehlikeyi önledi.

AUTOGESTION, YANI KENDİ KENDİNİ YONETME

Üçüncü sorun küçük ve orta Cezayir burjuvazisinin ekonominin ve devletin kumanda manivelâlarının başına geçerek devrimin el koymasına ve eskiden sömürge idaresi ile hasır neşir olmuş tabakalarla birlikte bir bürokratik kast kurmalarına engel olmağı.

Bu düşünce ile, merkezden yönetilen millileştirmeler mümkün olduğu kadar sınırlandırıldı ve böylelikle «yukarıdan» sosyalizm kurmaktan kaçınıldı. Elbette ki, örneğin demiryolları, P.T.T. gibi işletmenin teknik şartları gerektirdiği hallerde millileştirmeye gidildi.

Bürokrasinin ve asalak bir devletin cihazının gelişmesine karşı savaşmak ve hayat standardının çok düşük olduğu bir ülkede, yönetenle yönetilen arasında uçurumlar yaratmamak için masaş ve ücretlerin tavanı 2.000 yeni frank olarak tesbit edildi.

Bu tedbirlerin tümü sosyalizme doğru yö-

nelmeye, tarım ve endüstri işletmelerinde orijinal bir sosyalist yönetim biçiminin uygulanmaya başlamasına imkân verdi. Bu, «Autogestion» dur, yani kendi kendini yönetme.

Autogestion, müesseseler olarak kurtuluşun hemen sonra Avrupalı kolonların yığın halinde göç etmesi üzerine büyük malikânelerle «yönetim komiteleri» kurarak el koyan köylülerin kendiliğinden gelme bir hareketinden doğdu. Cezayir halkının hem millî ve hem de sosyal kurtuluşunu somutlaştıran bu halk girişimi, tümü «autogestion kanunu» nu teşkil eden ve sosyalizme yürüyüşün birinci merhalesi olan 1963 Mart Kararnameleri tarafından müesseseleştirildi.

KUÇUK İŞÇİ CUMHURİYETLERİ

Bu sosyal ve ulusal devrimin temelinde şu üç kararname vardı:

1 — «Terkedilmiş mülkler» in tariflolu yaparı 18 Mart 1963 kararnamesi. Faaliyetini durdurmuş olan ya da sınırlı, anormal faaliyette bulunan tarım ve endüstri işletmeleri terkedilmiş sayılırlar. Kararname sadece tarım ya da ormancılıkla uğraşan malikâneleri değil, sınaî, ticarî ve malî teşebbüslerle madenleri de kapsamına almaktadır. Kararname işletmelere emekçiler tarafından el konmasını meşru ve kanunî hale getirmekte ve bununla ilgili uygulamayı tesbit etmektedir.

2 — 21 Mart 1963 kararnamesi autogestion tabii işletmelerin örgütlenme ve yönetimini bir düzene bağlamaktadır.

Kararname bu gibi işletmeleri küçük demokratik cumhuriyetler halinde örgütlenmektedir.

Burada işçiler, denebilir ki, yasama gücünü temsil ederler. Emekçilerin genel kurulu, emekçiler konseyini seçer, bunlar da kendi işlerinden yönetim komitesini ve başkanını seçerler.

Hükümetin tayin ettiği müdür, yürütme gücünü temsil eder.

3 ilâ 11 üyeden teşekkül eden yönetim komitesi, işletmenin ekonomik politikasını, örneğin hangi bitkilerin tarımına gidileceğini, üretimin amaçlarını tayin eder, malzemenin satın alınması ya da yenilenmesi konusunda karar verir, çabımay ve iş bölümünü örgütlerdir, disiplini sağlar, muhâsebeyi tutar.

Müdür, yönetim komitesi tarafından oylarla kabul edilmiş olan kararları uygulamakla görevlidir. Müdür işletmede devletin temsilcisi olarak, millî plân ile bağdaşmayan işletme plânlarına engel olmak için veto hakkına sahiptir. Yönetim komitesinin tabii üyesidir.

Her belediyede bulunan bir «autogestion'u canlandırma konseyi» tarım ve sanayi işletmeleri arasında gerekli koordinasyonu sağlar, bunların faaliyetlerini teşvik eder ve eğitim kurumlarına yardımcı olur. Bu belediye konseyi bölgedeki yönetim komiteleri başkanlarından, «F.L.N.» Partisinin bir temsilcisinden, «UGTA» sendikalarının bir temsilcisinden, «A.L.N.» ordusunun bir temsilcisinden ve belediye yetkililerinden kurulur.

3 — 28 Mart kararnamesi autogestion ile yönetilen tarım ve endüstri işletmelerinin gelirinin nasıl dağıtılacağına tesbit eder.

Şüphesiz ki bazı grupların yararına ve millî topluluğun çıkarlarını gözünde tutmaksızın eski yabancılara kolonların kârlarını aalarında paylaştıran bağımsız ve bencil ekonomik birimlerin rasgele gelişmelerine engel olmak gerektir.

Bu kararname, gelirler ve plânlama sorunlarını düzen altına almaktadır.

Gelirler ikkiye ayrılmaktadır.

Gelirlerin bir bölümü ücretleri ve randıman primlerini ödemek ve sosyal fonlar kurmak amacıyla (personel için lojmanların yapılması, eğitim için cihazlanma, dinlenme, çocuk bakımı, sağlık, sigorta v.b.) işletmeye bırakılmaktadır.

Bundan sonra işletmenin amortisman fonu, millî yatırım fonları, millî istihdam denge fonları için millî camiaya ödenen meblâğlar gelmektedir.

Plânlama konusunda kararnamenin amaçları millî plân çerçevesi içinde işletmelerin faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlamaktır.

Örneğin işletmelerin sadece kısa vâdeli rantabilite kistasından hareket ederek şu ya da bu ürünü tek taraflı olarak geliştirmeleri iyi bir şey olmazdı. Böyle bir durum denge-



Cezayir halkı bir

sizliğe ve anarşiye götürür.

Bundan başka işsizlerin yığın halinde işletmelere işçi olarak alınması tavsiye edilmekte ve tam tersine işletmelerin en yüksek randımanı elde etmeye gayret etmeleri ve ilkeyi temel sanayi ile donatarak yeni iş imkânlarını yaratılmasına teşvik edilmektedir.

EGİTİMDE DEV ÇABALAR

Bu metodlar şimdiden cesaret verici sonuçlar sağladı. Nitekim Avrupalı teknisyenlerin yığın halinde göç etmesine rağmen, büyük bağlar dahil, topraklar yabancılara zamanındaki kadar iyi işletilmektedir. Savaş süresinde istilâci tarafından sistemli olarak yok edilen hayvancılık harpten önceki seviyeye ulaşmıştır. Çetecilerin barınaklarını ortadan kaldırmak amacıyla kasıtlı olarak yakılan ormanlık bölgelerin yeniden ağaçlandırılması işi hızlı bir tempoyla ilerlemektedir. Hem kadro, hem sermaye sıkıntısı çekilen sanayi alanında karşılaşılan güçlükler daha önemlidir. Bununla birlikte sahra petrolünden sağlanan gelirlerle ve gerek özel, gerekse autogestion'a tabii sektörlerden elde edilen imkânlarla ve dış yardımla, sanayi alanında da gelişme imkânları elde edilmiş sayılır.

Kadroların eğitimi konusuna gelince, Cezayir eğitim konusunda devlere yaraşır gayretler sarfetmektedir. Şu anda bütçenin yüzde 25'i millî eğitime ayrılmıştır ve bu nisbetin yüzde 31'e çıkarılması düşünülmüştür.

Sosyalist sektörün genişletilmesi tarım bölgelerinde toprak reformunun gerçekleştirilmesi ile sağlanacaktır. Kolektifleştirme ilkönce istilâcıların mülkiyetindeki topraklara başladı, sonra sıra «işbirlikçilere», mülhete ihânet edenlere ait olan topraklara geldi. Bundan sonraki safha sadece millî değil sosyal bir karakter de taşıyacaktı: Bu sefer hedef Müslüman büyük toprak sahipleridir, ama yararlı bir biçimde çalışan ve asalak niteliği olmayan işletmecinin mülküne dokunulmuyacaktır.

Kadro darlığı yüzünden sanayide sorunlar daha çapraşıktır. Halen Cezayir sanayinin yaklaşık olarak yüzde 15'i kolektifleştirilmiştir. Millileştirme esasen sadece bir aşama olarak belirtildiği gibi «istisnai olarak» devletin sağlamak zorunda bulunduğu yönetici rolünü autogestion'a hazırlik niteliğinde geçici bir aşama olduğu asla gözden kaçırılmamalıdır. (Cezayir Yasası Sa. 59).

KUR'AN, TOPRAGI ÇALIŞANLARA VERİR

Cezayirde sosyalizmin kuruluşunun özel nitelikleri Cezayir halkının tarihinden gelmektedir.

Bugünkü Cezayir sosyalizminin yönelimi üzerinde etkilerini yukarıda incelemiş olduğumuz 130 yıl süren Fransız sömürge düzeni özgü şartlar dışında, yüzyıllar boyunca Cezayir tarihinin (Onbeşinci yüzyılda Osmanlı işgalinden bu yana) insanın insan tarafından sömürülmesinin sadece üretim araçlarının özel mülkiyetine bağlı bulunmadığı bir ülke tarihi olduğu dikkate değer.

1830'dan önce Cezayirde hüküm süren askerî kast, üretim araçlarını özel mülkiyetinde tutmuyordu. Bu kast kendine özgü bir sömürme sistemi kurmuştu: Yönetici sınıfın asalaklığı daha çok, Kur'an hükümlerini esas olarak almayan ve toplumu (mahzen) denilen imtiyazlı kabilelerle (reâyâ) denilen angarya-



r. sularide

tabii tutulabilir kabilelere bölünmesine sebep olmaktadır. Emek şeklinde ve aynı olarak vergi alınmaktadır. Emir Abdülkadir'in 1830'dan sonra istilâya karşı millî birliği gerçekleştirmek için yaptığı en kesin hareketlerden biri işte bu (Mahzen) ve (Reâyâ) ayırımı ortadan kaldırmak oldu.

Osmanlılar elindeki Cezayir rejimi henüz kapitalist değildi. Ama bu ne bir kölelik düzünüydü, ne de tipik bir feodal düzendi. Tarihin bu özelliğinden, sadece üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasının otomatik olarak insanın yabancılaşmasına engel olacağını ve onun her bakımdan gelişip açılacağını garanti etmediği yolundaki Cezayirîlerin sosyalizm hakkında karakteristik görüşleri çıkmaktadır.

Cezayir Yasası bu noktayı gayet açık koyuyor: «Kapitalizm sorununu saf ekonomik tedbirlerle koymak ve yönetici ile yürütücü arasında gelişmeyi görmemek, kendi kendini sosyalizmi ilkel bir biçimde bir reçetesi hafifne getirmeye ve böylelikle beşeri faktörü gözden kaçırmaya mahkûm etmektir. Sosyalizm sadece üretimin herhangi bir örgütlenme biçimi değildir, sosyalizm toplumun, o toplumu teşkil eden fertler tarafından diriltilmesi ve bu fertlerin tam olarak gelişip açılabilmesidir.

Sosyalizm sadece üretim araçlarının mülkileştirilmesi ile gerçekleşmez. Sosyalizm ifadesini autogestion'da, özel mülkiyetin çifte gelişmesine ve edinme - yürütme ayırımına gerçek çözümde bulur». (Cezayir Yasası Say. 56).

Ote taraftan bugünkü Cezayir sosyalizmi, Cezayire özgü bir gelenek olan toprakların ve sürülerin kolektif mülkiyetini de sürdürmektedir: Ondokuzuncu yüzyılın başlarına kadar çeşitli mülkiyet biçimlerinin birlikte var olmasına rağmen (Osmanlıların bazen yöneltilerli feodal tipe mülkiyet, «azel» sahipleri, üretim araçlarının özel mülkiyetine yaklaşan «mülk» sahipleri, gibi) ilkel kolektif mülkiyet «arç» Cezayir toprağının en büyük kısmına yayılmış bulunuyordu. Bu gelenek Kur'an'da belirtilen dinsel bir geleneğe, Sunna'da belirtildiği gibi mülkiyetin ancak emeğe dayanabileceği kavramına dayanır: «Tanrı buyurur ki ancak kendi öz emeğini toprağa uygulayan, ancak toprağı kendisi ekip biçen, o toprağı sahibi olabilir». Bu topraktan ancak «zekât» biçimiyle vergi almak mümkündür ve modern terimlerle zekâtın bir çeşit sosyal ya da millî dayanışma fonu olduğu söylenebilir. Oyle ki mülki-

yet ve vergi gibi en önemli konularda Kur'anın emirlerine uyma fellâhın (müslüman fakir köylünün) kafasında sosyal adalet özlemi ile birleşmektedir. İşte bu da dine bağlı o müslüman fakir köylünün içinde hiçbir gelişmeye düşmeden nasıl bir sosyalizm kurucusu olabileceğini açıklar.

Cezayir Yasasıyla tarifini bulan sosyalizm kavramının kuvvetli bir manevî ve dinsel renk taşıması anlamıdır. Yasa, tarihin iç diyaletliğinden çok insanın faal ve yaratıcı rolü üzerinde durmaktadır. Ama tarihin diyaletliğini de reddetmemektedir: «Çarkları bir gün hareket edemez duruma gelecek diye kapitalizm ölüme mahkûm değildir. Kapitalizmin sonu ancak sömürülenlerin inisiyatif ve savaşı ile getirilebilir.» (Cezayir Yasası Say. 54).

Yasanın çağdaş kapitalizmi çözümlemesi, emeğin ekonomik anlamda yabancılaşmasının yanında emekçilerin sömürülmesine ve bürokratik yapıların baskısına yol açan «depersonalisation»'a yani kişilik yitiminin türlü şekillerini özellikle belirtmeye dikkat ediyor: «Emekçi üretim cihazının anonim bir parçasıdır. O toplumu bir tüm olarak görme yeteneğinden yoksun olduğu ve yönetimi örgütlenmeden işinden uzak tutulduğu için faaliyetinin anlamını bir türlü kavrayamayan bir yürütüciden başka birşey değildir.» (Cezayir Yasası Say. 55).

Bu insanı herseyden önce göz önünde tutma kaygısı Cezayir Yasasının en belirgin niteliğidir ve Cezayir sosyalizminin «stili» ni tâyin etmektedir.

«Geçiş süresinin esas ilkesi aynı araçların geliştiği güzel her amaç uğruna kullanılmasına çağdır. Kullanılan araçlarla elde edilen sonuçlar arasında bir iç ilişki vardır. Kapitalist gelişmenin parçalarını teşkil eden metod ve yapıların hareket ederek yeni bir toplumu geliştirmek imkânsızdır.

Oysa ki toplumu bir tarafta yöneticiler öte tarafta yürütme işini gerçekleştiren yığınlara bölmek kapitalist toplumun ana prensibinin uygulanmasından başka birşey değildir...

Yeni toplumun soruları şunlardır: Çalışma zorunluluğunu kontrol ve tâyin eden kimdir? Normları kim tespit eder? Üretimi

kim yönetir? Eğer bu soruları cevaplandırırken başkalarının emeğini yönetmekle görevli bir sosyal kategori ile asıl üreticiler arasında ayırım yapmak zorunda kalıyorsa, sosyalizm tehlikeye düşmüştür. Böyle bir yönetim görevini ancak örgütlenmiş emekçiler camiası üzerine alabilir. Ancak emekçiler kâğıt üstünde kalmaya mahkûm sun'î plânlar yerine, başarıyla uygulanabilecek üretim plânlarını tesbit edebilirler. Ancak emekçiler kolektif olan bir soruna kolektif bir çözüm yolu getirebilirler. İşte autogestion'un anlamı budur.

Gelecek toplumun karakteristiklerinden her biri bugün vermede olduğumuz savaşlarda hazırlanmaktadır. Autogestion bu toplumun ilkesinin ta kendisidir. Autogestion'la sömürme sona erer ve ekonomik görevle politik görev birbirinden ayrılmaz hale geldiği için de her emekçi üretim faaliyetinin tam bilincine ulaşır: Bu, ücret sisteminin tersi olan üreticinin ürünü ile doğrudan doğruya ilgilenmesi demektir. Hürriyet çağı autogestion ile gerçekleşme safhasına girer.» (Cezayir Yasası Say. 61-63)

BATLI DEĞERLERİN TEK YARATICISI DEĞİLDİR

Cezayir halkının kendi millî ve dinsel geleneklerinden, sosyal yapısından ve tarihinden, uzun bir bağımsızlık savaşı vermek zorunda kalmış olan bir halkın kendine özgü şartlarından hareket ederek sosyalizmi kurmak için izlediği orjinal yol öyle sorunlar ortaya koymaktadır ki bunların incelenmesi bütün halkların sosyalizmi kurmada dayanacakları teoriye ve pratiğe kayda değer bir zenginleşme getirecektir.

Son yıllar içinde ufuklarımız birden bire genişledi. Bilimsel ve teknik keşifler yüzünden, sosyalizmin ileri gidişi ve dünya yüzünde sömürge düzeninin ortadan kalkma yolunda oluşu yüzünden tarihsel gelişimin temposunda derin bir değişiklik meydana geldi. Bir zamanlar sömürülenlere «batı» diye adlandırılan şey yani Avrupa ve Kuzey Amerika artık tarihsel inisiyatifin tek merkezi, değerlerin tek yaratıcısı olmaktan çıkmıştır.

Eğer Asyanın halkları, Arap ülkeleri, sıyah Afrika ve Latin Amerika ülkeleri bizim kadar etkin bir teknoloji yaratmışlar diye, zamanımızın hümanizması olan sosyalizm için sömürge düzeni tarafından orjinal gelişmeleri durdurulan ve kendi öz tarihlerinden yoksun bırakılan, milletlerin yarattığı değerleri araştırıp tanımayı ihmal etmek büyük hata olur.

Kendisinden önce gelen kültürlerin mirasçısı olmak iddiasında olan Marksizm, bu kültürü klasik Alman felsefesinin, İngiliz ekonomi - politikanın, Fransız sosyalizminin, Yunan rasyonalizminin ve rünesansın doğma teknikliğinin monhasıran batılı geleneklerine mülhasir ettiremez.

Marksizmin evrensel görevi bütün halkların kültürlerine kök salmaktır. Aksi halde insanlığın bazı boyutlarını küçümsemiş olur. Afrikada bir taraftan materyalizme sahip çıkmazken, öte yandan marksist partiler kurma olayı ve Asyadaki teorik görüş ayrılığı gerçekten evrensel bir hümanizma sorununu ortaya koymaktadır.

Söz konusu olan rasyonalist olmayanın yararına olarak rasyonalist ve teknik geleneği inkâr etmek ve bırakmak değildir. Söz konusu olan hayatın bütün güçlerini bu yüzden zenginleşmiş olan bir rasyonalizmin tümüne katmakla ibarettir.

Hele, örneğin «siyah adamın bilincini» ya da «kara insanın ruhunu» övmek bahanesi ile halkları geçmişlerini götürüp mihlamayı amaç edinen kimi ırkçı eğilimlere karşı hoş görü hiç söz konusu değildir.

Söz konusu olan akıldan edindiği değerlerden hiçbir şey yitirmeden yeni kültürel ufuklara açılan gerçekten evrensel bir hümanizmanın geliştirilmesidir.

EVRENSEL BİR SOSYALİZM VE HUMANİZM

Marksizm öfeliği gereği, bu biçim bir evrenselliği gerçekleştirebilir ve düne kadar sömürge durumunda bulunan halkların millî kurtuluş savaşlarının ve bu halkların herbirine özgü yollardan sosyalizmi kurtulmalarını gerçekleştiren zengin tecrübe onu bu bakımdan büyük ölçüde zenginleştirmektedir.

Örneğin Cezayir gibi bir ülkede, islâm kültürünün büyük ve yüksek gelenekleri, İbni Haldun'un felsefesi ve sosyolojisi, Kartların ütopyik sosyalizmi, İbni Rüşd'in rasyonalizmi, şeyh Ben Badis gibi büyük ulemanın öğretilerinin, bilimsel sosyalizmin gelişmesinde bizde Hegel'in, Ricardo veya Saint - Simon'un oynanmış olduğu role benzer bir rol oynaması pekâlâ mümkündür. Elbette ki bu, bir Cezayirli devrimcinin Hegel'i ya da Ricardo'yu gereken biçimde incelemesi zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. Nasıl ki bizim için de İbni Rüşd ya da İbni Haldun gibi, zamanımızın sosyalist hümanizmasına yeni gelişmeler katabilecek ruhta olan birçok «batılı olmayan» düşünürleri incelemek zorunluluğu vardır.

Bugün hiç kimse bütün çağların kültürüne ve bütün halkların uygarlığına açılmadan gerçekten evrensel bir sosyalizm ve hümanizmanın gerçekleşmesine herhangi bir katkıda bulunamaz.

CEZAYİR'DEKİ YALNIZ ADAM

Üçüncü Dünya'nın meselelerinden habersiz olanlara bakarsanız, Cezayir sokaklarında olup bitenler iftiraşın genç adamlar arasındaki koltuk gelişmelerinden başka bir şey değildir. Olayları çeteciler arasındaki kaygı merakıyla izleyenler, bağımsızlıklarına yeni kavuşan geri kalmış ülkelerin acıklı durumları üzerinde bir an bile kafa yormaksızın, dedikodu sütunlarının ağzıyla, ihanet hikâyelerinden ve kişisel dramlardan söz etmektedirler. Oysa, bu ülkelerde oynanan dram, açlık, yoksulluk ve sefalet içinde kıvranan iki milyar insanın dramı. Liderleri birbirine düşüren, kalabalıkları sokaklara iten, bir sokaktan bir sokağa kârdes kursunu sıkıran şey, emeklerine buçak dayanan toplumların kendi meselelerine en uygun ve en hızlı çözümü bulma telâsı. Denenler insanlardan ibaret değil; gelip geçen gölgelerin gerisinde, bütün nüansları, sertlik ve yumuşaklık dozlarıyla asıl sistemlerin sanayi var.

Açıkça sınıfta kalan, artık denenmesi ne bile lüzum duyulmayan bir tek sistem ortada: kapitalizm. Örnek diye ileri sürülen bütün ülkelere, milyarlık propaganda çabalarına rağmen, yirminci yüzyılın ikinci yarısında ve kütle hareketleriyle çalkılanan bir dünyada, geri kalmış ülkeler için kalkınma yolunun mutlaka «kapitalist olmayan» metodlardan geçmesi gerektiği gün gibi ortada. Kavgalar, «kapitalist olmayan» metodlar, hattâ aynı metodların türlü uygulamaları üzerinde. Cezayir, Bin Bella ile, belli bir doz ve tutumla kapitalist olmayan yolda ilerliyordu; Bu medyan veya bir başkası da, bu defa başka bir doz ve tutumla bu yolda ilerleyecek. Trpkı, Nehru, Şastri, Nâsar, Burgiba, Seku Ture, Jagan ve Castro gibi... Az gelişmiş ülkelerde kapitalizmin bayrağı, ancak Çombe'lerin kirlî elleriyle veya Dominik'te olduğu gibi deniz piyadelerinin üç çik desteğiyle ayakta durabilmektedir.

Kim bilir, belki Batıda, az gelişmiş ülkelerin iç durumlarına sevinçle bakan çevreler de vardır. Sık sık duyulan söz şu olacaktır: «Biz zaten söylemiş miydik bu insanların kendi kendilerini yönetemeyeceklerini. Bakın, bizden devraldıkları meselelerin hiçbirini çözemediler; çözemedikçe öfkeye kapıldılar; şimdi de birbirlerini yiyorlar». Ondan sonra da «pişman olursunuz» diyen Mobil'in edasıyla etrafa öğüt vermeler, bağımsızlığı kısıtlayan teknik yardım teklifleri, mallar, paralar ve insan kırıntıları...

Gerî kalmış ülkelerin kalkınma telâsı içinde geçirdikleri buhranlar, aslında, Üçüncü Dünyayı sömürerek yücelmiş ülkelerdeki yürekleri burmalı, yüzleri utançla

kızartmalı. «Beyaz insanın çilesini çekiyoruz» diyerek uyararak göürdüğünüzü söyledığınız o topraklarda, sömürme işletmelerinden başka hangi temel yatırımı yaptınız; kaç kişiyi okuttunuz; hangi okullarınızda özgür düşünceli devlet adamı yetiştirdiniz? Sömürüp posasını çıkardıktan sonra bırakıp gittiğiniz ülkelerde, hâlâ dolambaçlı yollardan ne ararsınız? İleri dünya, ancak bu soruların altından yüz akıyla kalkabildiği zaman, az gelişmiş ülkelerde olup bitenlere dudak bükerek bakabilir. Yoksa, bütün sorumluluk onundur.

«HARPUTTA BİR AMERİKALI» GİBİ

Cezayir olaylarının İkinci Asya - Afrika Konferansı'na geri buraktığına kadar varıp varmayacağı henüz belli değil. Bu medyan hareketiyle konferans aynı haftaya rastlaması, Asyalı ve Afrikalı liderlerin bir araya gelişine hiç şüphesiz daha dramatik bir hava kattı. Gerçekten, Cezayir'in meseleleri bütün bu ülkelerin meselelerinden hiç farklı değil; oralardaki ilkerlik gelişmeleri de hemen hemen aynı temalar çevresinde dönüp duruyor.

İkinci Asya - Afrika Konferansı, ideolojik temellerden yoksun rastgele bir bölge toplantısı değil. İlk önce Bandung'ta tanımlanan ve sonra, aradan geçen yılların ortaya çıkardığı olaylarla bütünümlü güç kazanan bazı ülkeler, yeniden bir araya gelen liderler arasında, bütün iç çekişmelere ve gruplanmalara rağmen, az çok ortak bağlantı noktalarını belirtiyor. Bunların başında, emperyalizme ve yeni sömürgecilğe karşı direnme ilkesi var. Hemen hemen hepsi eski birer sömürge ve ya yarı-bağımsız devlet olan Asya - Afrika ülkeleri, milletlerarası kapitalizmin insanlığı nerelere sürükleyebileceğini hep-kesten iyi biliyorlar. Kalkındırıcı diye selâmlanan yabancı sermayenin insanları ve kaynakları ne hale getirdiğini, kurtarıcı diye telim olunan şirketlerin nasıl kan emdiklerini, kardeşin kardeşe nasıl düşürüldüğünü, vatan satanlara nasıl para aktırıldığını, kökleri dışarda menfaat çevrelerinin ne gibi dolaplar çevirebileceğini onlardan iyi anlayan, onlardan iyi hatırlayan ve bütün bunların tekrar hortlamasından onlar kadar korkan yok.

Şimdi bu insanların arasına öyle bir heyet yolluyoruz ki, başında açıkça yabancı sermayenin, dış köklü şirketlerin, kapitalist kalkınma metodunun savunuculuğunu yapmış, işbaşına gelliren kökü dışarda destekleri olduğunu basılı kâğıtlarla ilân etmiş bir Başbakan Yardımcısı var. «Bandung ilkerleri» nin neler olduğunu bilmeyişini, âdetta, «kirlî işlerle ilgin yok» der gibi övünürcesine söyleyen bir Başba-

kan Yardımcısı ile İkinci Asya - Afrika Konferansının temel zihniyeti arasında dağlar kadar fark var. Üçüncü Dünyaya karşı yıllardır kıldığımız potlardan sonra, bu potu olsun kırmassaydık bari.

ÇIKARCIK DAMGASI

Cezayir'de Türkiye'nin yalnızlığı sadece delegasyonun başında bulunan adamın ideolojik tutumundan ötürü değil. Bir başka nokta daha var ki, Türklerce söylenecek sözleri Üçüncü Dünya gözünde bir hayli değerden düşürebilir: Türkiye'nin Asya - Afrika grubuna karşı duymağa başladığı bu yakın ilgi, ancak Kıbrıs buhranı ile aklı başına gelen bir devletin birdenbire politika değiştirmesinden ibaret. Birleşmiş Milletler koridorlarında bütün bu ülkelerin bağımsızlıkları konuşulurken hep Batılı ülkelerle birlikte oy veren, kabada-yılığı bazan çekimser kalmaktan öteye geçemeyen, sarı ve isyah renkli insanlara karşı Fransa'yı, Belçika'yı, Hollanda'yı, İngiltere'yi, hattâ Portekiz'e İspanya'yı tutan Türkiye değil midir?

Onlara bazı noktaları anlatmak çok güç olacak. «Türk halkı emperyalizmin ve sömürgeciliğin çizmeleri altında sizler gibi inledi; sizler gibi o da dişile tırnağıyla bağımsızlık savaşı verdi; sizler gibi çok güç ekonomik ve sosyal koşullar ortasında bunaldı. Türk halkı da isterdi yardım elini uzatmak ve sizinle birlikte insanlık düşmanlarına karşı uğraşmak. Ama, onun da başına Trujillo'lar, Çombe'ler musallat olmuştu. Kökleri dışarda çevreler halkın özlemlerini evirip çevirip başka taraflara yönlendirmeyi, kendi insanların hakkını savunmayı becerebildiler. Ulusca uyanabilmek, tuttuğumuz yolun yanlışlığını anlayıp dünya yüzünde ki yalnızlığımızın farkına varabilmek için Kıbrıs'ta elimizin kolumuzun bağlanmasını, daha doğrusu başkalarının menfaatlerini korurken kendi menfaatlerimizden olmanızı beklemek lüzum geldi. Şimdi, gerçek yerinin nerede olduğunu daha iyi anlanmış bir toplum olarak aranızda katılmak, ezilen insanlığın kurtuluşu için sizlerle birlikte çalışmak istiyoruz!»

Bütün bunları Kongo Başbakanı Çombe'nin ahmadığı toplantıda söyleyebilmek, yalnız çok kuvvetli diplomatlarla, ağız iyi lâl yapan hatiplerle ve ülkeden öfkeye geçen iyi niyet heyetleriyle başarılabilecek bir iş değil. Yalan söyleyenlerin şaşkınlığıyla yüzümüzün kızarmaması için her şeyden önce kendi kendimizden emin olmamız gerek.

Sayın Başbakan Yardımcısı, emin misiniz kendinizden? «Bandung ilkerleri» denen ilkerler nelerdir, bir defa daha söyley misiniz lütfen?

Mümtaz Soysal



YABANCI SİRKETLERİN VE BAKANIN AGIZ BİRLİĞİ

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mehmet Turgut, Anayasanın Kurucu Mesliçe kabul edildiği günün tam 4 üncü yıldönümünde (ve o Anayasanın kabul edildiği salonda) Sosyal Hukuk Devletini ve hattâ klasik anlamıyla demokratik gelenekleri hiçe sayan bir «okuma» yapmıştır. Bakan bu «kıraat» ında, petrol konusunu ilgilendiren olayları ve gerçekleri, seri halinde tersine çevirmiştir. Geçen iki yazımızda, bu konuda bazı örnekler vermiştik. Arada geçen süre içinde Turgut'un Millet Meclisi kürsüsünden açtıkları savunuculuğunu yaptığı Mobil ve Shell Şirketleri, parlık kâğıtlar üzerine bastırarak milletvekillerine dağıttıkları cici broşürlerle Bakan yalnız bırakılmaya gayret sarfettiler. Zaten Mobil Şirketi, meşhur 24 ve çizimini de, ilk defa 27 Mayıs 1965 günü yayınlamak suretiyle «etkili işbirliği yapma» nın kurallarına uygun hareket etmesini bildirdi. Seçimler yaklaştıkça, başta Mobil olmak üzere, yabancı petrol şirketlerinin (açık ve gizli) daha nice ve nice marifetlerine şahit olacağız. Joachim Joosten'in «petrol sanayii Texas'a hâkimdir, Texas Vaşington'a hâkimdir, Vaşington da bütün Batı âlemine hâkimdir» yolundaki vecizesinin, ne kadar ciddi bir anlam bulduğuna, isbat etmeğe kalkacak kimseler bugünlerde eksik olmayacaktır. Bununla beraber gerek Amerikanın gerek gittikleri her memleketin siyasi hayatına burunlarını sokmada ve hattâ ora'nda hâkim olmağa çalışan (para ile herkesi ve her teşkilâtı satın alabileceğini sanan) bu dev petrol şirketleri idare edenler «herkesin Allahın kendilerinin gibi para olmadığını ve satın alınmayacak insanları da bulduğunu» zaman zaman öğrenmektedirler ve daha da öğreneceklerdir.

Mobil Şirketi ile hesaplaşmayı derive bırakarak bu şirketi ve Shell'i millet kürsüsünde —takibi edecek yerde— açıkça metheden ve millî petrol müessesesini ise —methetmek için pek çok ebeğ varken— objektiflikten tamamen uzak olan ölçülerle ve tam bir hafiflikle veren Turgut'un hatâlar silsilesini cevaplandırmağa devam edelim:

Önce belirtmek isteriz ki, gerek Mehmet Turgut, gerek Süleyman Demirel Meclis görüşmesinden buyana yaptıkları «açıklamalarda» (!) aynı demagoji metadlarını başvurarak sistemli surette «Petrol Kanununun millî yararları hiçe sayan, hattâ millî haysiyetle bağdaşmayan hükümleri üzerinde durmaktan ve bunlara karşı cephe almaktan kaçınmakta» dırlar. Sözü —kendilerinin pek sevdiği deyim kullandırsak— «tam bir şark kurnazlığı ile», hemen «Devletleştirme veya millileştirme» alanına getirmekte ve sanki Petrol Kanunu etrafında kopan fırtınanın «Devletleştirme mi, Devletleştirilmemek mi?» sorusundan ibaret olduğu zehabını yaratmak istemektedirler. Böyle bir davranış milleti aldatma çabasından başka bir şey değildir ve bunu demokrasilerin temelini teşkil eden siyasi ahlâkla bağdaştırılmağa imkân yoktur. «Milleti aldatma metodu» nun nerelece kadar götüldüğünü hemen unutuveren ve tarihin tekrarı etmesi için çabalar gösteren bu gibi kişilerin, demokrasiye —bilmiyerek bile olsa— çok büyük kötülük ettiklerini söylemek hiç de insafsızlık teşkil etmeyecektir. Oysa ki, Petrol Kanununun «değiştirilmesi» ni söz konusu etmek bile meselenin «Devletleştirme» (veya millileştirme) alanında olmadığını en açık delildir. Devletleştirme veya millileştirme söz konusu olsa idi, Petrol Kanununun şu veya bu hükümünün değiştirilmesi pek gülünç düşerdi. Çünkü böyle bir halde, 135 maddelik kanun ve 226 maddelik Nizamname tamamen ortadan kalkacak ve onun yerine, bir iki maddelik ve eskisi ile en küçük bir ilgisiz olmayan yeni bir Kanun geçecek demektir.

Millî petrol dâvâmızı baltalamaya yeltenen BİR BAKAN

Muammer Aksoy

Şu halde samimiyetten zerrece nasibi olan siyaset ve Devlet adamları, milleti aydınlatmak istiyorlarsa, Petrol Kanununun milletle zararına olduğunu aylardanberi yazıp söyledikimiz çeşitli hükümleri karşısında, kuyruk konuşmalarından kaçınarak açıkça cephe alırlar. Ya bu hükümlerin bizim anladığımız anlamda gelmediğini etraflı izahlarla (delille delil, rakama rakama karşı çıkarak) ortaya koyarlar. Yahut da bu hükümleri değiştirmeyi kabul ederek, memleketi Mobil'den daha çok sevdiğini —lâfla değil işle— isbat ederler. Petrol Kanununun aylardanberi en çok hücum ettiğimiz noktalarından biri, bu kanundaki malî hükümlerin, «Türkiye'de hampetrol üreten yabancı şirketlere, çıkarıcıları hampetrolün değerine yakın (ve hattâ bazen bunu bile aşan) miktarda döviz transfer imkânı vermiş olması» idi. Gerek Turgut, gerek Demirel, gerekse bu kanunun diğer savunucuları, ellerinde bütün imkânlar mevcut olduğu (hesap uzmanları ve bilâncolar emirlerine âmâde bulunduğu halde) şimdiye kadar bu iddianıza karşı cevap vermekten ısrarla kaçınıyorlar «sadece böyle şey olmaz» demekte yetinmişlerdir.

Mobil bu hafta yayınladığı «Türkiye'de petrol endüstrisi hakkında muhtıra» adlı broşüründe, —bütün saklama ve değiştirme çabalarına rağmen—, yabancı petrol şirketlerinin yaptıkları hampetrol üretimi karşılığında bu hampetrolün dünya serbest rekabet fiyatına denk (hattâ ondan daha yüksek miktarda) döviz transfer etme imkânına sahip olacaklarını itiraf etmiş bulunmaktadır. Mobil'in verdiği esaslara göre bile bu şirketin bir milyon ton hampetrol karşılığında —yerine ve nakil vasıtalarının durumuna göre— 14.332.000 15.772.000 19.732.000 hattâ 22.332.000 veya 23.732.000 milyon dolar transfer edebileceğini gelecek yazımızda rivazî bir kesinlikle isbat edeceğiz. Ancak bu noktalar Mehmet Turgut'un 5 inci ve ondan sonraki iddialarını teşkil ettiği için, bu çok enteresan konunun izahını gelecek yazımıza bırakmak zorunluğunu duymaktayız. Şimdi Bakanın ilk iddiasından başlayalım:

EVET DEVLETİN PETROLÇÜLÜK YAPMASINI YASAKLAYAN «PETROL KANUNU» ANAYASAYA AYKIRIDIR Turgut konuşmasında şöyle demekte-

dir: «Birinci iddia: Kanun Devlete kendi petrolünü bulup çıkarmayı yasak etmiştir. Bu kadar sınırlama bir Devletin haysiyeti ile bağdaşmaz iddiasıdır. Bu iddia, bir kaç çıkarcının bir eski bakanın ve Devletin para alan bir profesörün iddiasıdır. Eevelâ şunu arz etmek isterim ki, bu iddiaları hüftva eden kanun Anayasamıza aykırıdır. Anayasamız ise yürürlüktedir. Şimdiye kadar Anayasa Mahkemesine böyle bir mesele getirilmemiştir. Bu iddialar bu bakımdan daha ilk anda iflas edecek kadar çürüktür. Ustelik belli bir sanayi kolunun, muhasıran hususî teşebbüse bırakılması, Anayasamızla bağdaşmayan bir husus değildir. Anayasamızın petrol gibi tabii servetlerle alakalı bulunan 130 uncu maddesindeki hüküm aynen şöyledir... Görülüyor ki, Anayasamıza göre, tabii servet ve kaynakların işletilmesinde Devlet esastır. Ancak bir kanunla bu işlerin Devletin özel teşebbüsüyle birleşmesi suretiyle veya tamamen özel teşebbüs eliyle yapılması mümkündür. Petrol Kanunu ile bu iş özel teşebbüse verilmiştir. Bunda Anayasamıza en ufak bir aykırılık da yoktur. Oyle olsaydı Anayasa Mahkemesince gidilir ve kanun iptal edilirdi.»

Bakana yazılıp verilen, onun da sevinçe ve kurula kurula okuduğu bu görüş, çeşitli bakımlardan hatâlıdır:

a) ANAYASAYA AYKIRI OLAN HER HUKUM, MUHAKKAK ANAYASA MAHKEMESİNCE İPTAL EDİLMİŞ BULUNMAZ Önce belirtelim ki, Anayasa Mahkemesi-

sine iptal dâvası açma yetkisi, bir süreyle bağlıdır; ve bu süre eski kanunlar bakımından 25-10-1962 tarihinde sona ermiş bulunmaktadır. O zamana kadar ise, partilerce, «Anayasaya aykırı hükümler» olarak, yalnız klâsik hüriyetlerle çatışan mahut kanunlar bilinmek idi. «İktisadi kanunlar» ı tarayarak, bunlar içinde yer alan Anayasaya aykırı hükümleri tesbit etme yoluna, kısa süre içinde hiçbir parti gidemedi. Petrol Kanununun hukuk esaslarına ve memleket yararına aykırı olan hükümleri ise, 1962 yılında henüz yazılacak ortaya konulmamıştı. Bütün aksaklıkları ve kusurları 1964 yılının sonundan itibaren belirtilmeye başlanan Petrol Kanununun Anayasaya aykırı olan hükümlerinden dolayı iptal dâvası açma imkânı da, böylece ortadan kalkmıştır. Şu halde «Anayasaya aykırı olsaydı, bu hükümler Anayasa Mahkemesi önüne gider ve iptal edilirdi» iddiası, ya bilgisizliğe, yahut da demagoji hevesine dayanmaktadır.

Kadı ki, Anayasa Mahkemesinin, hele iktisadi konularda herhangi bir hükümün Anayasaya aykırılığı aherhal kabul etmemesi bile, Anayasamın sözüne veya ruhuna gerçekten aykırılık olmadığına isbat edemez. Çünkü Anayasa Mahkemesinin, her zaman başka kanaate ulaşarak, Anayasaya aykırılık hakkında yeni bir karar vermesi mümkündür. Özellikle iktisadi alanda (sosyal devlet kavramının uygulanmasında), Anayasa Mahkemesinin, «temkinli adım atması» na ve «çözümlerin düzeltilmesini, kanunkoyucuya bırakması» na bir süre rastlanacaktır. Anayasayı ciddiye alan (yani demokratik rejimi korumak isteyen) bir iktidar ve parlamento ise, «Anayasaya aykırılık ihtimali olan hükümleri» bile —hele muhafaza için bir zaruret yoksa— derhal düzeltmek yolunu tercih eder.

Meseleimizde ise, «Anayasaya aykırılık» kesin surette ortadadır. Hem «Anayasanın metni» ve hem de «onun hazırlanışında geçirdiği safhalar», bu noktada hiçbir tereddüde yer bırakmamaktadır.

b) PETROL KANUNUNUN BAZI HUKUMLARI, HELE 7 NCI VE 53 VE 61 İNCİ MADDELERİ ANAYASAYA AYKIRIDIR

Petrol Kanununun bir iki maddesine ve Anayasamın 130 uncu maddesi hükümüne göz atmak, Petrol Kanununa «Devletin doğrudan doğruya petrol arama ve işletmesinin yasaklanmış olması» nın Anayasaya aykırılığını tesbit edebilmek için kâfidir:

Petrol Kanununun 2 nci maddesinde, bu kanunun maksadı olarak «Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının, yalnız «hususî teşebbüs eli ve yatırımlarıyla» geliştirilip değerlendirilmesi öngörülmüştür. Kanunun 6 nci maddesi ise, «Bir millî servet, arama ruhsatnamesine, işletme ruhsatnamesine veya belgeye, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına ve yabancı devlet mevzuatına göre hüküm şahsiyeti haliz bir şirket sahip olabilir» demektir. Görülüyor ki, Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri doğrudan doğruya yani bir şirket kurmadan petrolçülük yapamazlar.

Halbuki Anayasamın 130 uncu maddesi şöyledir: «Tabii servetler ve kaynaklar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin, Devletin özel teşebbüsüyle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.»

Görülüyor ki, Anayasamın koyduğu kuraldan ayrılmak, - kanun hükümü ile de olsa - özel teşebbüsün devlette ortaklık yapması veya «özel teşebbüsün yalnız başına petrol veya diğer madenleri işletmesi» hallerine müsaade etmek şeklinde olabilecektir. Üçüncü bir ihtimal, yani «petrolçülük ve madencilik, özel teşebbüse hasredilmesi (ve böylece doğrudan doğru-

ya Devletin tabii servet ve kaynakların işletilmesinden herhangi bir şekilde menedilmesi)» ni Anayasa kabul etmemiştir. Bir «kural» konulmak suretiyle «arama ve işletme hakkının devlete ait olduğu» belirtildikten sonra, «bu kuraldan ayrılış» ların (yani istisnaların) açık olması hukuken şarttır. Anayasa, arama ve işletmenin «MUNHASIRAN özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık hükmüne bağlıdır» diyen bir hüküm taşımamaktadır. Şu halde, kanun koyucunun, özel teşebbüse doğrudan doğruya petrolçülük yapma imkânını tanıyan «Devlete ait bu hakkı gidermesi (Devletin petrolçülük yapma imkânını ortadan kaldırması)» bahis konusu olamaz.

Esasen Anayasakoyucusu, kanunkoyucuya bu imkânı dahi tanımak istese idi, Anayasa «tabii servet ve kaynakların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir» diye bir kural yerleştirmenin hiçbir mânası kalmazdı. Kanunkoyucu bu hakkı «yalnız Devlete», «Devlete özel teşebbüs karmasına» ve «yalnız özel teşebbüse» bırakma hallerinden her üç halden birini seçmekte tamamen serbest bırakılmak istense idi, Anayasakoyucunun, sadece «tabii servet ve kaynakların aranması ve işletilmesi, kanunla düzenlenir» demekle yetinmesi gerekirdi. Böyle denilmeyip de, önce bir kaidenin konulması ve sonra kanunkoyucu için sadece iki imkânın daha tanınması, ancak ve ancak Devletin arama ve işletme hakkını kanunkoyucunun gidermeyle ifade etmek» (yani üçüncü imkânın bahis konusu olamayacağına belirtmek) amacıyla tercih edilebilir. Gerçekten 1961 Anayasamın hazırlanmasında vazife gören 7 adet komisyonun yedisine de katılmış ve Kurucu Mecliste Anayasamın hüriyetler kısmının ve diğer bir çok bölümler arasında 130 uncu maddenin de sözcüklerini yapmış bir hukukçu olarak belirtelim ki, maddenin bu suretle kaleme alınmasından maksat da, «Devletin bu konudaki yetkisinin mirasvadi kanunkoyucuları tarafından elden çıkarılmamasını önlemektir» idi.

1961 Anayasamın öntasarısını teşkil eden İstanbul Komisyonu tasarısında bu madde daha da açık ve teferuatlı bir surette formüle edilmişti: «Türkiye İktisadının veraltında ve yer üstünde bulunan ve millî iktisadın unsuru olan her türlü tabii servetler ve enerji kaynakları, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Millî servet ve kaynakların aranması, ortaya çıkarılması ve işletilmesi, Devlet eliyle genel veya özel idare esas ve usulleri ile veya Devletin serbest teşebbüs ile birleşmesi yoluyla sağlanır» (mad. 158)

Görülüyor ki, İstanbul Komisyonu, tabii servet ve kaynakların, muhakkak surette ya «Devlet eliyle» veya «Devletin ortaklığı ile» işletilmesi esasını benimsemiş ve «özel teşebbüsün bu alanda yalnız başına faaliyette bulunabilmesi» ni reddetmişti.

Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonunun Prof. Ragıp Sarıca, Doğan Avcıoğlu ve Hâzım Dağlı'dan kurulu «İdare İktisat ve maliye ile ilgili hükümler Mt Komisyonu» nun 17/1/1961 günlü raporunda, bu madde ile ilgili olarak aynen şu kayıt yer almaktadır: «Gerek yabancı, gerek yerli özel sermayeyi, millî servet ve kaynakları ortaya çıkartmağa ve işletmeğe teşvik bakımından, mutlak Devlete birleşmeğe zorlamak mahzurlu sayılmıştır. Özellikle petrol alanında, yabancı sermayeye halen tanınan hakların daraltılmasına, lüzum görülmemiştir. Bu sebeple, bu maddenin ikinci fıkrası «millî servet ve kaynakların» ortaya çıkarılması ve işletilmesi, Devlet, Devlet ve serbest teşebbüsün birleşmesi veya bizzat kanunun izni ile serbest teşebbüs tarafından sağlanır» şeklinde sokulmak şartıyla madde aynen İpa edilmiştir.» (Rapor s. 4.)

Görülüyor ki, Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonunda yapılan değişiklik, sadece —kanun müsaade ettiği takdirde— tabii servet ve kaynakların «yalnız başına özel teşebbüs tarafından da işletilebilmesini mümkün kılmak» tan ibaret olmuştur. Diğer noktalarda, İstanbul Komisyonunun koyduğu prensip aynen muhafaza edilmiştir. O da, «tabii servet ve kaynakların arama ve işletme hakkına, asıl olarak Devletin sahip olduğu» dur. (Cümlelere ters mânâ vermeyi huy edinmiş kimselerin, bu gerekçeyi yanlış bir şekilde yorumlayarak, demagojilerine âlet etmemesi için hemen belirtelim ki, «petrol alanında yabancı sermayeye halen tanınan hakların daraltılmasına lüzum görülmemiştir» sözünden maksat, Anayasakoyucunun, «doğrudan doğruya özel teşebbüsün petrolçülük yapmasını meneden bir hükümün, Anayasaya girmesini —İstanbul Komisyonu gibi— zarurî bulmadığı» dir. Eğer özel teşebbüsün doğrudan doğruya (yani Devlete ortaklık yapmaksızın) tabii servetlerin ve kaynakların işletilebileceği kaydı maddeye eklenmemiş olsaydı, Anayasa kabul edilir edilmez, yabancı şirketlere «ya

Devleti ortak olarak kabul edersiniz, yahut da derhal gidersiniz» demek gerekecekti. İşte Anayasa Komisyonu ve dolayısıyla Anayasakoyucusu —Anayasamın aşırı bir süratle hazırlanmasını gözönünde bulundurularak— böyle bir oldu bitti yaratmayı doğru bulmamıştır. Durumu ve bütün şartları etraflı inceleme imkânına sahip olacak geleceğin kanun koyucularına, değişen şartlara göre hareket edebilme imkânını açık bırakmak istemiştir. Başka deyimle Anayasakoyucusu, millî menfaatlere uygun gördüğü şartlar altında, yabancı şirketlere de müstakilen petrolcülük yapabileme imkânını tanıyıp tanınamayacağı, kanun koyucunun takdirine terketmeyi tercih etmiştir. İşte gerekçenin anlamı budur. Yoksa, kanun koyucunun yabancı petrol şirketlerinin durumunu, oğünkü gibi muhafaza etmesini istemiş olma asla bahis konusu değildir. Zaten o zaman, 130 uncu maddenin varlığını izah edebilmeğe imkân kalmaz).

Şimdi bir de Temsilciler Meclisi Anayasa tasarısının gerekçesine göz atarsak, bu esasın ne kadar açık bir surette dile getirildiğini görürüz:

«Millî servet ve kaynakların esas itibarıyla Devlet tarafından aranması ve işletilmesi bu servet ve kaynakların hukukî niteliklerinin, sosyal, ekonomik ve stratejik önemlerinin tabii neticesidir.» (Gerekçe sahife 45).

Keza 130 uncu maddenin Temsilciler Meclisinde görüşülmesi sırasında da, bir çok temsilci tarafından verilen ve bu hükmün «Tabii servet ve kaynakların arama ve işletilmesi kanunla düzenlenir» yolunda değiştirilmesini amaç eden önergelemlerin reddedilmesi dahi, Anayasakoyucusunun iradesini (hükümün mânasını) bir kere daha ortaya koymakta ve görüşümüzü teyit etmektedir.

Anayasamızı hazırlayanlar ve kabul edenler, bile bile «Devletin tabii servet ve kaynakları arama ve işletme hakkını da imna muhafaza etmek» amacıyla Anayasamıza ancak nadir Anayasalarda yer alan özel bir hüküm koyduklarına göre, «Devletin doğrudan doğruya petrol arama hakkını reddeden bir kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğu» şüphesizdir.

e) DEVLETİN, ÖZEL TEŞEBBÜS KILIGINA BURUNSE DAHI BİR BÖLGEDE ŞDEN FAZLA RUHSATNAME ALAMAMASI DA ANAYASAYA AYKIRIDIR

Devletin, Anonim Şirket kisvesine büründüğü zaman bile herhangi bir bölgede (hattâ kendi keşfettiği Siirt bölgesinde dahi) 400 bin hektardan fazla arama ruhsatnamesi alamaması ve işletme ruhsatnamesi aldığı yerler toplamının 150 bin hektarı geçmemesi, Petrol Kanununun 43 üncü ve 61 inci maddelerinde, öngörülmüştür. İşte bu çözümler de, hem 140'uncu maddenin yukarıda açıkladığımız hükmüne ve hem de Anayasamın 41 inci maddesinde ifadesini bulan büyük prensibe aykırıdır.

41'inci maddeye göre, Devlet, iktisadi hayatı, herkes için insanlık haysiyetine yarasız bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla göre serbestçe düzenlenir. İktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planları yapmakla ödevlidir.

Yeni Anayasa düzenimizdeki Devlet, artık «Jandarma Devlet» değildir; «Refah devleti» dir. Türkiye Cumhuriyeti, ekonomik hayatı düzenliyerek herkese iş ve insanca yaşama şartları sağlamakla görevli bir Sosyal Devlettir (mad. 2, 41, 42). Devletin organları, özellikle Hükümet ve İdare, iktisat kurallarını, içerdeki ve dışardaki durumu ve her devredeki özel şartları gözönünde bulundurarak, yatırımları planlayacaktır. Tabii servetlerin işletilmesini, en çok döviz tasarrufunu mümkün kılacak ve Türk toplumuna en çok iktisadi hasıla (millî gelir) sağlayacak surette ve serbestçe düzenlenebilir ki, bu Anayasa kurallarının kendisine yüklediği görevleri gerçekten yerine getirebilsin. Devlet, kişilerin temel haklarının özlene dokunmamak şartıyla, gereken bütün iktisadi tedbirleri alabilecektir. Yalnız Anayasa düzenimiz değil, «egemen ve bağımsız bir Devlet olma haysiyeti ve kavramı» da bunu gerektirir. Devletin askeri bağımsızlığı kadar önemli olan iktisadi bağımsızlığı, «toplumun ihtiyaçlarına göre, gerekenin yapılması» ni emreder. Şu halde, bir bölgede Devlet iktisadi teşebbüsünün (TP nin) 400.000 hektardan daha geniş bir yerde petrol arama ruhsatnamesi elde etmemesi Anayasamın 130 uncu maddesiyle olduğu gibi, 41 inci ve 2 nci maddeleriyle de bağdaşmaz. Hele Devlet teşebbüsünün (TP nin) 400.000 hektarlık yerde tamamen petrol bulsa bile, «iktisat kuralları gerektirdiği için» değil, sadece «Petrol Kanununun 61 inci maddesinde yer alan bir hüküm gereğince» 250.000 hektarlık yeri terk etmesi halinde asla bağdaşmaz. Devle-

ti, «petrol bulduğu 250.000 hektarlık yeri boşaltmak ve bu yerin yabancı şirketler tarafından kapatılmasına seyirci kalmak» veya «her 150.000 hektarlık işletme sahası için yeni bir şirket kurmak suretiyle her yıl milyonlarca lira teşkilât parasını lüzumsuz yere ödemek» yollarından birini seçmek durumunda bırakan bir kanun hükmünün, Anayasamıza taban tabana zıt düştüğü şüphesizdir. Devletin petrolcülüğü, doğrudan doğruya mı (bir iktisadi Devlet teşekkülü olarak mı), bir şirket olarak mı, yoksa bir kaç şirket halinde mi yapacağını, ihtiyaçları yani iktisat ve akıl kuralları tayin etmelidir. Yoksa yabancı Petrol şirketlerinin uzmanı tarafından tesbit edilmiş tesadüfî ölçüler ve formüller değil!

Son olarak şunu belirtmek isteriz: Bir kanundaki memleket yararına zıt olan, hattâ millî haysiyetle bağdaşmayan, akıl ve hisleri tırmalayan hükümlerin değişmesi için onların mutlaka Anayasaya aykırı olması şart değildir. «Anayasaya aykırı olmamak şartıyla, memleketin en zararlı ve en akla aykırı hükümleri muhafaza etmenin çözüldüğü»nü, Hükümetlerin ve parlamentoların böyle hareket etmeleri halinde, kendilerine düşen görevi yerine getirmiş sayılacaklarını ifade eden bir kaide nin veya geleneğin varlığı, bugüne kadar en sivri aklı kişilerce bile iddia edilememiştir. Şu halde Bakan ve iktidar, «Petrol Kanununda Anayasaya aykırılık yoktur» diyerek kendisini aldatma yoluna sapacak yerde, «Memleket yararının gereklerine göre hareket etme lüzumu vardır» diyerek ancak sömürgelerde yer alacak hükümlerin bir an önce değiştirilmesine hizmet etmelidir!

Gelecek yazımızda, Enerji Bakanının hatalarını, sözlerindeki düzeltilmez çelişmeleri ve demagoji örneklerini (Mobil'in onu destekleyen yayınlara da yollamalar yaparak) ortaya koymağa devam edeceğiz.

ŞİDDETLİ

BAS

AĞRILARINA KARŞI

GRİPİN

Başarı ile kullanılır!



GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

(Yeni Ajans — 2989)

ZARURİ BİR AÇIKLAMA

TÜRKİYE PETROLLERİ A. O. (TP)
ile
TÜREPETROL (Türkp petrol ve Madeni Yağlar Şirketi)nin
hiçbir ilgisi yoktur.


TÜRKİYE PETROLLERİ A. O., kanunla
kurulmuş bir Devlet teşebbüsüdür.

«TÜREPETROL» ise, Devletin ve Devlet müesseselerinin hiçbir işbirliği bulunmayan ve büyük çoğunlukla yabancı firmaların akaryakıtını satan hususi bir şirkettir.

TÜRKİYE PETROLLERİ A. O. ve **PETROL OFİSİ** istasyonlarında, yalnız **BATMAN** ve **İPRAŞ** ürünleri satılır. **BATMAN RAFİNERİSİ**'nin tamamı, **İPRAŞ RAFİNERİSİ**'nin de büyük hissesi **TÜRKİYE PETROLLERİ ANONİM ORTAKLIK**'indedir.

«TÜREPETROL»ün Batman'dan aldığı akaryakıt, satışının ancak yüzde 5 ini teşkil eder.

Devletimiz tarafından kanunla kurulan ve petrol üretimi yaparak millî ekonomimize büyük ölçüde hizmetler ifa eden **TÜRKİYE PETROLLERİ A. O.** ile yabancı petrol şirketlerinin akaryakıtını satan «TÜREPETROL»ün birbirine karıştırılmaması önemle rica olunur.

 **TÜRKİYE PETROLLERİ A. O.**

TÜRKİYE PETROLLERİ A.O.

MİLLETLERARASI
BÜYÜK SKANDALİKİ MİLYAR
DOLARIN
HİKAYESİ: II

*Şah, Kennedy'yi tehdit ediyor:
«Sonra komünist oluruz!..»*

Fred J. Cook

HAYBER HAN KİMDİR?

Hayber Han, babası Hacı Han Rıza Pehlevi tarafından asıldığında, 8 yaşında bir oğlan çocuğuydu. O sırada İranda petrol çıkarları için çalışmakta olan bir İngiliz çifti Hayber Hanı memleket dışına kaçırmıştı. O'nun yaşamına da son verilmiş olacaktı. Rıza Pehlevi'nin iktidarı ele geçirmesine müncer olan olayların akışı sırasında İranda 10.000 kişinin öldürülmüş olduğu söylenir. Bay ve Bayan Andrew Smiley çifti Hayber Hanı İran gizli polisinin gözünden saklamak için, O'na Goodarzian adını verdiler ve yurt dışına çıkararak İskocya'daki Aberdeen şehrine götürdüler.

Arkadaşları arasında H.H. diye anılan Hayber Han, Smiley'ler bir petrol şirketinde görev olarak İran'a döndüklerinde 1941 yılında, onlarla birlikte İran'a gitti ve orada bir vatılı okula yerleştirildi. 1944 yılında henüz 20 yaşına varmamışken İngiliz askerî entelicansına katıldı ve bu yoldan mensup olduğu Bahtiyarî aşireti halkıyla de ilişkilerini yeniledi. Savaş sırasında İranı işgal eden İngiliz - Amerikan kuvvetleriyle kabileler arasında irtibatı sağladı.

Hizmetleri için ödül aldı ve 1948 yılında eski unvanı kendisine geri verildi. İranda ulaştırma işlerinde büyük ün ve mevki kazandı. Bir yığın taksit ve kamyonla, bir tamirhane işletiyordu. Serveti artıkça arttı ve çok geçmeden 250 araçlık bir araç katarının sahibi durumuna geçti. Anglo-Iranian Petrol Şirketi'nde çalışıyor ve bir sürü İngiliz ve Amerikan misyonuyla sıkı bağlarını sürdürüyordu.

Bu bağlar, Musaddık iktidara geldiğinde, Hayber Han'ın bir kuşku merkezi haline gelmesine yol açtı. Güney İran'daki evinin çevresine silâhlı bir müfreze yerleştirilerek içeri girmeşi önendi. Tahran'a gitme müsaadesi aldı. Orada kendi ifadesine göre, İngiliz Elçiliği yetkilileri O'nu Truman'ın «Dördüncü Nokta» Programı Direktörü William E. Warren'a tanıştırdılar.

Musaddık'ın düşürülmesinde Hayber Han'ın oynadığı rol pek açık olarak ortaya konmuş değildir. Ancak, ortada belirtiler bu karşı darbeye O'nun da yardım ettiğini göstermektedir. Her ne hal ise, Şah Muhammed Rıza Pehlevi, İtalyadan dönüşünde Hayber Han'la tanıştırdı. Bu onların ilk karşılaşmasıydı. H.H., sonradan ifade ettiğine göre, Şahın babasının kendi babasını astırması olayını söz konusu etmedi: Şahın bu olaydan haberdar olup olmadığını bilmiyordu, ama, geçmiş defterleri karıştırmanın hiç bir fayda getirmeyeceğini takdir ediyordu. Akıntıya uygun seyretmek daha akıllıca bir yoldu. Bir zaman geldi ki, akıntı kendisi için çok faydalı bir noktaya ulaştı. Şah, sarayın ona karşı gösterdiği sempatinin bir nişanesi olmak üzere, saray sınırları içinde bir villa tahsis etti. Ayrıca, aşiret halklarının yaşama koşullarının geliştirilmesi için bir program ihdas olunacağı hususunda Hayber Han'a vadede bulundu.

AMERIKAN YARDIMIYLA SPOR!

Hayber Han ile Şah yıllarca dost kaldılar. Zevkine çok düşkün, seyahatli seven bir insan olan Hayber Han, İranda İngiltere ve Amerika arasında habire mekik dokuyup duruyordu. Çok golf oynuyordu, sporcu bir kimse olarak tanınıyordu. Böyle ün yapmış olması, Şahın onunla ilgilenmesine yol açıyordu.

1957'de bir ara Long Island'deki Flushing'de ikamet ederken, Abdul Hasan Ebtehaç adlı bir Hayber Hanın ziyaretine geldi. Ebtehaç İran'ın ünlü iktisatçısı ve Amerikan yardımlarının İran'daki projelere kanalize edilmesinde nâzım rolü oynayan bir İran teşekkülü olan Yedi Yıllık Plan Örgütü'nün başkanıydı. Ebtehaç, o sıralarda Şah'ın geniş ölçüde desteklediği Şehinşah Spor Örgütü'ne Hayber Han'ın da katılmasını önerdi. Ebtehaç'ın ifadesine göre, Şehinşah Spor Örgütü'nün İran'da Amerikan yardım fonlarından faydalanarak bir sürü spor alanı inşasına girişmek üzereydi. Projenin amacı, Batı-tipi atletik programlar uygulayarak İran halkının sağlığını ve beden kabiliyetini geliştirmektir.

Hayber Han İran'a dönüşünde öneri üstünde Şah'la görüştü. Şah, yazlık ve kışlık sarayları arasında kalan geniş bir bölgeyi bu amacın gerçekleştirilmesi için Hazine'den tahsis kararını verdi. Şah'ın bu lütfkâr desteğinden yararlanmak için, Hayber Han, kollarını sıvayarak işe koyuldu. Tahsis kararlaştırılan arazi için bir kıymet takdiri yapıldı. Saptanan bedel 50 ilâ 55 milyon dolar arasındaydı. Bu gerçekten insanın içini gidikleyen bir rakamdı. Nitekim, çok geçmeden, bazı kişiler bu bedelin bir spor işi için çok cömertçe biçilmiş bir fiat olduğunun farkına vardılar.

HILTON PROJESİ

Hayber Han'ın son defa New York Yüksek Mahkemesi önünde verdiği ifadeye göre, Prenses Eşref'in kocası Çevik, bir gün ona gelir ve şunları söyler: «Ben bu arazinin bir kısmını alıyorum. Bir kısmını da sen alabilirsin.» Anlaşıldığına göre, Hilton işletmecileri bu araziyi gözüne kestirmişler ve yirmi beş yıllık bir sözleşmeyle kiralayıp burada pırl pırl bir modern otel inşa etmek istemektedir. Han'ın ifadesine göre, O, spor programı için hibe edilmiş olan arazinin bu şekilde elinden çekilip alınmak istenmesi kar-



İran Şahı ve Başkan Kennedy
«Yoksa komünist oluruz!..»

sısında gazaba gelir ve bu hareketi Şah önünde protesto edeceği tehdidini savurur. Şehinşah Spor Örgütü'nün Başkanı ve sorumlu muhasebecisi olan Çevik, «Şehinşah Hazretlerini bu işe karıştırmaya, bu yalnız ikimizi ilgilendiren bir sorun olarak kalacaktır» der. Ve ekler: «Sana haber veriyorum, bu işe girmek istiyorsan bizimle işbirliği yapmak zorundasın.»

Bu şifarı, Hayber Han'ın ifadesine göre, gürlütlü bir «kavga» izler. Kavga sırasında karşılıklı hakaretler, küfürler savrulur. Han pürhiddet, Şah tarafından kendisine tahsis edilmiş olan ve ancak, otuzduğu sürece kirasını ödediği villasına gitmek üzere bulunduğu yeri terkeder. Biraz sonra üniformalı bir subay kapısını çalarak, Hayber Han'ın hizmetindeki adamlara O'nun için bir «davetiye» getirdiğini söyler. «Davetiye» de derhal soraya gelip Prenses Eşref'i görmesi istenmektedir. «Davetiye» nin ardında, altı askerden kurulu bir müfreze vardır. Askerler onu Prenses'e getirince götürmeye hazır dırlar.

Başkaca yapacak bir şey olmadıktan, Han, ardında muhafızlar, sarayın yolunu tutar. Kendisini Çevik büyük bir nezaketle karşılar, karşılıklı tebessüm edip, el sıkışır ve hoş sözlür teati ederler. Sonra Hayber Han bekler. Yarım saatlik bir bekleyişten sonra Prenses Eşref arzı endam eyleyir. O'nun yüzü gülmemektedir. Han, sahneyi şöyle anlatıyor:

Kadın, «sen» dedi, «kral allesinin bir üyesine hakaret eden ilk insanın.»

Ben, «hakaret etmedim» dedim, «ayrıca o, kral allesinden de değildi.»

Kadın, «O'nun benim kocam olduğunu biliyorsun» dedi.

Ben, «Evet biliyorum, ancak, onun bana

hitap tarzına, bana bağırmasına tahammül gösteremedim.» dedim.

Kadın ekledi: «Şimdi git ve ondan özür dile, çabuk ol git, özür dile ondan.» Sonra dışarı çıktı.

Ben de oradan ayrıldım.

Bunun üzerine, herkes kırılan potu tamir için harekete geçti. Ebtehaç'ın karısı Hayber Han'a yalvardı, yakardı, sarayla arasını düzeltmesini istedi. «Aksi halde» diyordu, «ortalık karışabilir.» Amerikan Elçiliğinden Harry Brenn bir anlaşma ortamı yaratılması için araya girdi. Çevik Hayber Han'la barıştı ve arazinin otel inşası için ellerinden alınmayacağına söz verdi. Hayber Han spor projeleri komisyonundaki dört yetkili arasına sokuldu. Bir süre için durumdun herkes memnundu. Ancak bir süre için.

CADILLAC EL DORADO

Hayber Han Batı materyalizminin hünerli, ya da iri ve göz kamaştırıcı maddelerine özel ilgi gösteren bir tip İrancıdır. Yaşamı boyunca sahibi olmak en büyük gururu duyduğu nesne, özel surette donatılarak İran'a gönderilen pırl pırl bir Cadillac El Dorado idi. İri arabada, Hayber Han'ın gerektiğinde kendisini savunmak üzere kullanması için silâhların konulduğu gizli bölmeler ve en hafif cinsinden fısıltıları dahi yakalayarak gizli ses kaydetme cihazına veren saklı mikrofonlar vardı. Bu gibi özel tertibattan haberi olmayan ve aralarında Şah'ın da bulunduğu birçok İranlı, bu krom-serpintili pırl pırl yanar El Dorado'ya hayran oldular.

Günlerden bir gün, aralarındaki dostluk bir hayli ılerlemiş olan Ebtehaç, Hayber Han'ın saraya gitmek için arabayı kullanma müsaadesi ister. Han bittabi arabayı verir, fakat sonradan ifade ettiğine göre, ağır bir hatâ işler: «Ses kayıt cihazını arabadan çıkarmayı» unuttur.

Aslında belki bunun da büyük bir sakıncası yoktu, ama, Ebtehaç saraya vardığında O'nun Hayber Han'ın arabasını kullandığı Şah'ın dikkatini çekti.

Şah, Ebtehaç'a, «ötedenberi bu arabayı kullanma arzusu içindeydin» dedi. «Bugün onu ben alayım, sen de benimkini kullanabilirsin.»

Ebtehaç'ın bunu yadsıyacak hali yoktu ya. Şah eline çok güzel bir oyuncak geçirmiş bir oğlan çocuğu edasıyla, Hayber Han'ın ses kaydeden El Dorado'suyla süzülüp gitti. Arabayı kullandığı dört, ya da beş saat içinde, eline geçirdiği yeni oyuncakı kurcalayan bir çocuk gibi, onu döğemesinden radyo antenine varıncaya dek incesel incesine muayene etti.

Hayber Han o gün akşamadek işlerin bütünüyle şirazesinden çıktığından haberdar değildi. Sekreteriyle birlikte saray yakınındaki Kolbe adlı gece kulübünde yemek yiyordu. Birdenbire Polis Şefi General Muhammed Defterî içeriye girdi. Hanın sekreterini yanına çağırды. Birkaç dakika konuştuktan sonra Hayber Han'ı gördüler.

General Defterî O'na, «hayatının kurtulmasını istiyorsan hemen kaç» dedi. «Arabamı incelediler, benim neyle uğraştığımı biliyorlar. Şah her şeyi öğrendi. Yarın İran'ı terketmezsen seni tutuklayacaklar.»

Hayber Han'ın anlattığına göre, General Defterî kendisinin Adaletçi Yurtseverler Birliği'ndeki rolünden ötedenberi haberdardı. Ancak, aralarındaki dostluk ve kendisine duyduğu sempati dolayısıyla bu faaliyetleri saraya iletmemişti. Han pabucun pahalı olduğunu anladı ve o gece bir uçağa atlayarak İran'ı terketti.

İki hafta sonra Ebtehaç tutuklandı. Bu hareket, H. H.'nin Cadillac'ında gizli bir ses kayıt cihazı bulunduğunu bilme-



AMERİKA'NIN REFORMCU VE ANAYASACI HÜKÜMDARI

Şah, cömertçe sağa sola dağıttığı Amerikan yardımları ve petrol geliri sayesinde Amerika'da muazzam bir propaganda makinası kurmuştur. Her yıl Kaston, Hilton, Chesley, Clifford ve Atherton reklam firması yoluyla, 6 milyon dolar harcamaktadır.

yen Batılı gözlemciler için uzun süre esrarlı bir faaliyet olarak kaldı.

General Defferi de hapsedildi. Hamın ifadesine göre, O hâlâ hapisindedir.

SARAYDAKI CASUSLAR

Bir şans dönmesiyle İran'dan kaçmak zorunda kalan Hayber Han, gizli, uzun vadede casusluk faaliyetlerini sürdürdü. İrandan ayrılmadan önce, kendisine sadık ve becerikli Bahtiyarilerce Şahın sarayına, saray erkânı arasına çok başarılı sızma hareketleri yapıldığını saptamıştı. Yüksek Mahkeme önündeki ifadesinde Han, bunu şöyle anlatıyor:

«... biz mühendisleri, doktorları ve birçok aydın kimseyi bahçıvan, hizmetçi, ambarcı olarak çeşitli yerlerde görevlendirdik. Birçok sekreteri, İngilterede eğitim görmüş birçok kişiyi çeşitli işlere yerleştirdik. İyi eğitilmiş bu insanların sekreterlik görevlerinde kullanılmaları için özel dikkat gösterdik.»

Hayber Han, özellikle, kendisine çok ilginç görünen bazı işlemler üzerinde duruyor. Şehinşah spor programının sorumluluğundan biri sıfatıyla hesap ve kayıtları inceleme yetkisi vardır. Spor ödenekleri hesabından 7 milyon doların Pehlevî Vakfı'na transfer edildiğini saptıyor. Kendi kendine, «Bu Pehlevî Vakfı nedir?» diye soruyor. «Bu 7-milyonluk Pehlevî Vakfı'nda ne yapılacak?» Saraydaki sadık ajanlarına bunu ortaya çıkarmaları hususunda talimat veriyor.

Bu araştırma sonunda, Hayber Han ve ona bağlı gizli operatörler, vakfın İsviçredeki gizli, numaralı banka hesabına aktarılan ödenekleri buluyor ve bu aktarımları izliyorlar. İşte bu uzun, yıllarca süren casusluk faaliyeti sonucunda, 6 Şubat 1962 günü sabahın erken saatlerinde Şahın sarayında bir tomar çekim fotokopisi alınıyor.

AMERİKALILARA YENİ İHSANLAR

Hayber Han, tüm türlü adların üstünde yazılı olduğu çok kopyalarını aldığı Londra'da bulunuyordu. Vesikaları inceledikten sonra hemen bir İngiliz avukatla görüştü. Avukat O'na aynen şöyle dedi:

«Bu yeterli değil. Yeterli bir delil sayılmaz bu... Fotokopiler sadece çeklerin tanzim edildiğini gösteriyor. Çeklerin kabul edilmiş olduğunu ve paraya tahvil edildiğini gösteren deliller yoktur. Bunların hukuken değer ifa edemesi için bu işlemlerin de yapıldığını gösteren delillere sahip olmalısınız.»

Bunun üzerine Hayber Han kendi casusluk örgütüne haber salarak, çeklerin çıkışı ve bunlarla ilgili öteki kayıtları Tahran'da imparatorluk sarayındaki dairelerde yakından izlemelerini istiyor.

Haftalar geçiyor, Şahın Amerika'ya yapacağı resmî ziyaretin tarihi taklaşıyor, buna paralel olarak da türlü Amerikalıların adlarına İsviçre Bankasındaki numaralı Pehlevî Vakfı hesabından çekilen çeklerin sayısı kabarıyor: Bir tek ayrılı var; bu çekler nisbeten küçük rakamları kapsıyor. Yedi rakamlı sayı yoktur bunların içinde, tümü altı rakamlıdır.

İkinci çek tomarı 2 Nisan günü ihraç edilmiştir. Listedeki adlar ve herbirinin aldığı miktar şöyledir: First National City Bank of New York'un Avrupa, Afrika ve Ortadoğu İşleri Dairesi kademli başkan yardımcısı Edwin Thorne 500.000 dolar; Tahrandaki Amerikan Büyükelçiliği başkâtibi Charles M. Cariddi 100.000 dolar; Standard Oil of New Jersey Genel Müdür Yardımcısı, Aramco ve Trans-Arabian Pipe Line Co'nun müdürlerinden ve Yakın Doğu Vakfının Müdürlerinden olup bir zamanlar Şah tarafından ikinci sınıf Hümayun nişanı ile taltif edilen Howard W. Page 300.000 dolar; Thompson - Stratford Co. İdare Meclisi Başkanı Adolphe A. Juville 300.000 dolar; Yakın Doğu Vakfı Genel Müdürü Lyle J. Hayden 500.000 dolar; B. F. Goodrich and Co. İdare meclisi başkanı, Ücret Stabilizasyonu Kurulu'nun eski üyesi ve dış işleri inceleme grupları üyesi J. Ward Keener 500.000 dolar; Pan American Airways'ın yabancı ülkeler dairesi başkan yardımcısı Harold G. Gray 500.000 dolar; Standard Oil of California Genel Müdür Yardımcısı ve Amerikan - Arabian Oil Company ve Trans-Arabian Pipeline Co. Müdürlerinden George Parkhurst 500.000 dolar; Phelps-Dodge Corp. Genel Müdür yardımcısı ve Yakın Doğu Vakfı İdare Meclisi Başkanı olup 1955 yılında Şah tarafından Hümayun nişanı ile taltif edilen Cleveland E. Dorge 500.000 dolar; Gulf Oil Corp. Genel Müdür yardımcısı L. G. Davis 500.000 dolar.

Yalnız Davis'in çektiği 22 Mayıs tarihli. Tüm ötekiler Şahın Amerika'ya ziyaretinden tam dokuz gün öncesine rastlayan 2 Nisan tarihini taşımaktadırlar. Nisan ortalarındaki bu seyahat, gerçekten, Pehlevî Vakfından dağıtılan paralarla ortalığı bir su serpmeye niteliğindedir. Bu tarihten önce Tahran'da Hayber Han'ın ajanlarının fotoğrafları alınan çekler, sayıları oldukça kabarık bir Amerikalı grup için çekildiği halde, daha sonrakiler hemen

hemen yalnız İranlılar adına tanzim edilmiştir.

SAH, KENNEDY'DEN DOLAR İSTİYOR

Bütün âşayış, gösteriş ve debdebeye rağmen, Şahın seyahatinin tam bir hayal kırıklığıyla sonuçlandığını söylemek gerekir. Bir Pan American Jet uçağıyla 11 Nisan 1962 günü saat 16.40'da Idlewild Havalimanına inen Şah ve İmparatorçe Farah doğrudan Waldorf Towers'da kendilerine ayrılan özel daireye yollandılar. Ertesi sabah Washington'a uçtular. Havaalanında Başkan ve Bayan Kennedy tarafından resmî merasimle karşılandılar. Şah, «yakışıklı» ve «karanlık bir çalışma odasında bile pırl pırl görünümlü» deyimleriyle tanımlandı. Kendisi, büyük bir nezaketle, Başkan Kennedy'nin «yeni fikirleri» ve «dinamik kişiliği» hakkında konuştu; Cumhurbaşkanı ise cevabında «İran halkının millî bağımsızlığını korumak hususunda... yüzyıllar süren mücadelesini» övdü ve İranın Batı dünyası için önemini beffirtti. Öğleden sonra Şah Meçhuller anıtına bir çelenk koydu. Akşam, Cumhurbaşkanı ve Bayan Kennedy tarafından Beyaz Sarayda verilen resmî ziyafette, Şah ve İmparatorçe şeref konuğu oldular.

Bu sosyal nezaket ve tatlılıkların ardında ciddi bir amaç gizli. Ucretleri pek yüksek olan Şah'ın Amerikadaki basın sözcükleri, asıl maksadın ortaya konması için propaganda davullarına son derece sert darbeler indirmeye başladılar: Amerikalılar İran'a daha fazla yardım yapmıyordu. Önceki Kasım ayında, Şah Tahran'da New York Times'den Harrison E. Salisbury ile bir mülakat yapmış ve kendi durumunu bu gazetede yer alan iki paragraflık bir yazıda özetlemişti. Bu yazı, Amerikan yazarlarınca, sanki Şah'la hemen konuşmuşlar da bu fikirleri ondan almışlar gibi yeniden gazete sütunlarına aktarıldı.

Bu yazılara göre, «Onümüzdeki 20 yıl içinde» diyor Şah, «nüfusu 40 milyonu bulacak olan bu memleket halkının yaşama standardı Avrupa halklarının yaşamına ynzeyine çıkarılacak olursa İran'ın dünya için ne denli güçlü bir özgürlük kaleisi haline geleceğini tasavvur edebilirsiniz.»

«Dostlarımız bu nokta üstünde gereğince durmaz da ihtiyaç olduğumuz yardımları alamazsak başarıya ulaşmamız olanaksızdır. Bu takdirde komünizmin neler kazanacağını takdir edersiniz. Bizim başarısızlığımız sadece İranın başarısızlığı olarak kalmayacaktır. İran'ın stratejik önemi unutulmamalıdır. Bu memleket Orta Doğu ve Afrika için bir sığınma tahsisidir.»

Bu baskı hareketinin ana teması, esas itibarıyla, «bize daha çok dolar vermelsiniz, anlayışsızlık gösterirseniz, komünistler bizi elde eder» biçimindedir. Şah'ın tasarladığı yardım şöylece formüle edilmiştir: Milyonlar yetmediklerine göre, milyarlar çıkarmak gerektir. The Wall Street Journal bunu şöyle anlatıyor:

Hernekadar Şah, askeri yardımın halk arasında büyük ölçüde tartışma konusu yapılmasını önlemek zorunda ise de, ekonomik yardımın aynı ölçüde halka maalemler durumundadır. Geçmişte sık sık tekrarlandığı gibi, O'nun istediği tema, Amerika Birleşik Devletleri ile diğer Batı memleketleri biraraya gelip karar vermeli ve Rus sınır üstündeki İran'ın Batının bir örnek memleketi haline getirerek özgür dünyamızı uluslararası kalkınması için neler yapmaya kadir olduğunu göstermelidirler. Özellikle Şah, gelecek Eylül ayında uygulanmasına başlanacak olan ekonomik kalkınma planının A.B.D. tarafından bolca desteklenmesini arzulamaktadır. Bu plan 5 1/2 yıl süreli olup, 4,5 milyar dolarlık bir özel sektör ve kamu sektörü yatırımını öngörmektedir. Bu miktarın 2,5 milyar doları yollar, akor suların geliştirilmesi, sulama ve benzeri kamu hizmetleri için ayrılmış olup, bunun da 1,5 milyar doları İran Hükümetine sağlanacak, kalanı, A.B.D., Dünya Bankası, Batı Almanya, İtalya, Fransa ve Japonya'ya içine alan dış kredi kaynaklarından verilecektir.

Amerikada planın kopyalarını inceleyen uzmanlar, onu genellikle otaganüstü nitelikte bulmuşlar, fakat teferruat bakımından son derece yetersiz olduğunu saptamışlardır. ...Bazı A.B.D. yetkililerinin düşündüren bir sorunu var: İranlılar tüm petrol gelirlerini planın gerçekleştirilmesine ayrılmayı vaat etmiş olmakla birlikte, bundan önce yaptıkları bu gibi vaatleri tutmamışlardır. Ekonomik gelişmeye ayrılmaması gereken hükümetin petrol gelirleri, genellikle normal bütçe ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmaktadır. (Bu konunun önemi üstünde duruluyor).

CEKLERİN ESRAFI NASIL ÇÖZÜLDÜ

The Wall Street Journal'ın tahmin ettiği gibi, o zamanlar Cumhurbaşkanı Kennedy Şah'ın planlarını desteklemeye muktedir değildi. Nezaket ve tatlılıkla, Amerikalıların İran'a duydukları sempati-

yi açıkladı ve ziyaretçinin son derece iyi kabul görmesi için elinden gelen yaptı; ancak, ziyaretçi sonunda Şah, asıl aradığı şeyi, yani Amerikan milyardlarının daha bolca İran'a aktırılması vadedilmiş elde edemedi İran'a döndü.

Bu başarısızlığa rağmen, Pehlevî Vakfı'nın dipsiz kuyusundan çek akışı devam etti. Şubat ayında Şahın biraderi Mahmud için 1 milyon dolarlık bir çek çekilmişti. 2 Nisan'da aynı kişi için 500.000 dolarlık bir çek daha, 22 Mayıs'ta 2 milyonluk bir çek daha çekildi. Şubat ayında çekilen 3 milyon dolarlık çek Prenses Esref'in tutkularını sonunadek tatmin edemedi elbet; 22 Mayıs istisnasına onun için 1 milyonluk bir çek daha kondu.

Ancak, Şahın bilmediği bir şey vardı: Hayber Han'ın ajanları bu boşluğu da doldurmanın yolunu buldular. İsviçre Federal Bankası, Pehlevî Vakfı'na ait altı aylık mülki işlemleri gösteren bir hesap özeti tanzim ederek Tahran sarayına yol aldı. Hesap özeti, bir liste halinde kendilerine ödeme yapılan lehdarların adlarıyla ödenen miktarları ve 56.800.241,55 dolarlık orijinal meblâğın, her çek sahibi için ödenen miktarlar düşüldükten sonra geri kalan bakiyeyi kapsamaktaydı. Düşünülen miktarlar tamamen çeklerde yazılı meblâğları karşılıyordu.

Bankanın hesap özeti bir şeyi daha gösteriyordu. O da Bankaya, Pehlevî Vakfı adına yatırılan paraların hangi kaynaklardan geldiği idi. Örneğin bu hesap özeti, 5 Şubat çeklerinin kapsadığı meblâğın büyük kısmının N.J.O.C. (Iran Millî Petrol Şirketi) nin 1.1 milyon dolarlık mevduatından geldiğini gösteriyordu. 27 Şubat'ta 6 milyon dolar, Yedi Yıllık Plan Örgütünden gelmişti. Bunlar Amerikan yardım paralarıydı. 31 Martta İran Maliye Bakanlığı 5 milyon yatırmıştı (İranlılara bütçe açıklarını kapatmak için yılda 20 ilâ 50 milyon dolarlık bir ek yardım yapmakta olduğumuz hatırlanmalıdır). 12 Nisan'da da bunların hepsinden cömert olan Şehinşah Spor Örgütü 7 milyon dolar yatırmıştı.

Bu sıra casusluk işleri öylesine kolay yürüyordu ki, Hayber Han faaliyetin yıl sonuna dek sürdürülmesine karar verdi ve böylece ajanlar çekleri izlemeye devam ettiler. Derledikleri kayıtlar, Pehlevî ailesinin ne büyük kârlar sağladığını bütün açıklığıyla ortaya koyuyordu. Mahmud Rıza Pehlevî 2 Temmuz 1962 ve 5 Ekim 1962 tarihlerinde yeniden bir milyon dolar alıyordu. Aynı tarihte Prenses Esref için de yeniden 1 milyonluk bir çek çekiliyordu. Şubat ayında adına 15 milyonluk bir çek tanzim edilmiş olan İmparatorçe Farah ise, 5 Ekim tarihinde yeniden 5 milyonluk, 14 Aralık tarihinde de 6 milyonluk birer çek alıyordu.

Yıllık ikinci yarısındaki mevduat hacmi de, çekliler kadar ilginç bir grafik üstünde yürüyordu. 28 Temmuzda Harbiye Bakanlığı 6 milyonluk katkıyı sunmuştu yapıyordu (Bizim İrana askeri yardım fashından ek ödenek tahsisimiz hatırlan-

maldır). Ekim ayında N. O. O. C. yeniden küçük bir cömertlik örneği vererek 8 milyon yatırıyordu. Özetle, yalnız 1962 yılı içinde, fotokopileri alınan kayıtlardan anlaşıldığına göre, Amerikan yardımıyla İran petrol gelirlerinden (petrol gelirlerinin Amerikan yardımını tamamlaması için kullanılması öngörülmüştü) Pehlevî Vakfının İsviçredeki numaralı banka hesabına toplam olarak tam 159 milyon aktarılmıştı.

LONDRADA'KI OYUN

H.H.'nin perde arkası barekâtı burada sona yaklaşıyor. Artık Şah'ın memurlarının bu işin farkına vardıklarını Hayber Han da anlamıştı. 1962 sonbaharında Han'ın Tahrandaki ajanları «gizli ve kişiye özel» işaretli bir mektup ele geçirdiler. General Amir Hatimi'ye gelen mektup, Londra'daki «İranlı casusların Hayber Han'ın faaliyetlerini yakından izlediklerini bildiriyordu. Mektupta sunlar yazılıydı:

«Hayber Han hâlâ Dorchesterde bizim ikamet ettiğimiz binada ve iki kat üstüde oturmaktadır. On ya da oniki kişilik bir grupta 820, 821, 822 341 342 ve 380 numaralı odaları ıgal etmektedir. Bu grup içinde Orta Doğu'dan, İran'dan, ve Amerika Birleşik Devletlerinden insanlar vardır. Bu grubun sadece otel masraflı günde 80-90 İngiliz Lirası tutmaktadır. Ayrıca, gazetelerin yazdığına göre, gece kulüpleri v.b. gibi masraflar için de günde ortalama yüz İngiliz Lirasından fazla para harcamaktadır. Scotland Yard'ın iki kez memur günü yirmi dört saat içinde onun korunması ile görevlendirilmiş bulunmakta, ve asıl hayret verici olan, bir Rolls Royce arabayı C.D. plakasıyla sürekli olarak kullanmaktadır...»

Biz burada Elçiliğin aracılığıyla Hayber Han'ın kim olduğunu açıklayan bir demec hazırlayıp basına verdik; ancak, bu tertip fayda vermedi. Baskaca yitici bir plân üstünde çalışmamız gerekmektedir.

Bu keşif Hayber Han'ı daha dikkatli çalışmaya sevketti ve bu yüzden Tahrandaki çek fotokopisi alma işini durdurmaya karar verdi. Ancak bunu yapmadan önce, son bir fiske daha atmamak gerekiyordu. 1 Ocak 1963 tarihinde İmparatorçe Farah adına çekilen 8 milyon dolarlık ve Prenses Esref için çekilen 1 milyon dolarlık çeklerin yanında, dünyamın her yanına muteber bir vesika olarak kullanılabilecek iki çek vardı: 7 milyon ve 1 milyon dolar üzerinden tanzim edilmiş olan bu çeklerde lehdar adı yazılı değil. «... emrine ödeyiniz» yazılı olan kısım boş bırakılmıştır. Bundan dolayı, bu iki yaprak kağıt parçasını ele geçiren kimse bir anda 8 milyon doların sahibi olabilirdi.

Bu çekleri kim eline geçirdi, kim paraya çevirdi ve bu 8 milyon dolar kimlere dağıtıldı? Oykünün bu yanı son derece iç gizli ve bir sır olarak kalmaktadır. Cenevre'den son altı aylık banka hesap özeti gelmeden önce Hayber Han'ın çek fotolarını alma faaliyeti sona ermekte ve o bu oyunun son perdesine ait hiç bir delil ortaya koyamamaktadır.

GELECEK YAZI

James Bond'lar Washington'da — Şah'ın kardeşi Prens Mahmud, sakalından vakalanıyor — Amerikan Senatosu tahkikat açıyor

DÜNYANIN LANETLİLERİ-

FRANTZ FANON — J. P. SARTRE
CEZAYİR İHTİLALININ TEMEL KİTABI

Avrupalı bu kitabı aç ve içine gir! Kalkanlıkta yürüdükten sonra bir ateşin çevresinde toplanmış yabancılar kümesini göreceksin; sömürgelemlerle ticari ajanlara ve onları koruyan parayla tutulmuşlara hazırladıkları geleceği konuşmaktadırlar... Bir düşünün kitabını alıyor ve Avrupa'yı iyileştirmek için kullanıyorum. Yazarların...

J. P. SARTRE

Çeviren: Ali Uzunisa
Fiat: 400 krs.

İZLEM YAYINEVİ, BEYAZ SARAY 5/1 BEYAZIT — İSTANBUL
(YÖN — 084)

FRANTZ FANON

Görüldüğü gibi burjuvazi ülkenin değişimin, gelişimini, ölüme edineceği yerde, yeni sömürgecilik maskesi ardına gizlenen kapitalizmin değişim beyni olur. Bah kapitalizminin iş takipçisi rolünü ulus burjuvazi sükiminden benimser... Az gelişmiş ülkelerde burjuva döneme imkân yoktur. Gestapo bir dikta, bir yiciler zümresi olacaktır; ama burjuva bir toplum yaratma çabaları hep boşa gidecektir...

NAZIM HİKMET ÜZERİNE NOTLAR

Selâhattin Hilâv

5

Nâzım Hikmet şiirlerini yayınlamağa başladığı sırada, iki ünlü şair; Yahya Kemal ve Ahmet Haşim, şiir ortamını egemenlikleri altında tutuyorlardı. Onların yanı sıra, Faruk Nafiz, Ahmet Hamdi, Necip Fazıl ve Ahmet Muhip Hecetliliği geliştirmek yolundaydılar. Yedi Mesaleciler de aynı doğrultuda yeni denemelere girişmişlerdi. Sayın Cevdet Kudret Solok, Nâzım'ın ilk kitabını yayınladığı yılların şiir akımları üzerine şunları söylüyor: «Bütün bu çeşitli akımlar, kendilerini ne kadar yeni ve değerli görürlerse görürler, hepsi klasik ölçüler ve biçimler içinde uslu uslu yürüyüp gitmekteydiler. İşte o günlerde yurda dönen Nâzım Hikmet, alışlagelmış bütün ölçüleri allak bullak eden, hecesini de aruzunu da hâlâç pamuğu gibi atan yepyeni bir nazım biçimi ile ortaya çıktı.» (1) Nâzım Hikmet'in yıllarca önce gerçekleştirdiği ama üzerinden uzun süre geçmiş ve alışılmış olduğu için bize olağan bir şey gibi gelen yeniliklerin önemini kavramak amacıyla o yılların en önemli şairlerinin, fikri tutumlarının, şiir konusundaki düşüncelerine ve yazdıkları şiirlere kısaca bakmak ve bir karşılaştırma yapmak yeter.

6

Ahmet Haşim, 1926'da yayınladığı Piyale'nin başında yer alan «Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar» adlı yazısında, şiir ile nesrin «ayrı nizamla tabii» ve aralarında hiç bir ilinti bulunmayan «ayrı iki mimarî olduğunu belirttikten sonra şöyle diyor: «nesrin müvellidi akıl ve mantık, «şiirin» ise idrak muntakaları haricinde esrar ve mücevvelânın geceleri için ne gömülmüş, yalnız münevver sularının ışıkları gâhü bigâh ufku mahsusata aksedn kudsi ve isimsiz menbâdır.» Demek ki, A. Haşim, şiirin kaynağı konusunda, sembolist geleneğe uyarak, akıl dışı ve idealist bir tutumu benimsemişti. Şiirin günlük hayattan, insanların ürünlerinden ve çabalarından değil, düşünceyle kavranılmaz alanlarda bulunan, sır dolu gecelerin içine gömülmüş bir kaynaktan fıskıracağına inanıyordu. Şiirde, kelimenin, düzyazıdaki kadar farklı bir görevi olduğunu; «vuzu» ve «mâna»nın düzyazıda olduğundan başka türlü anlaşılması gerektiğini haklı olarak fîri süren Ahmet Haşim, sembolistlerin öğretisinin özüne yani «uygunluk» (correspondance — tekabül) teorisine hiç de

günmediği gibi, şiirle okur kitleleri arasındaki ilinti konusunda değme dekadanalara taş çıkartacak biçimde konuşuyor ve ustası olması gereken Mallarme'nin üzüntüsünü paylaşmıyordu. Bilindiği gibi, Mallarme, evinin altındaki kahveye gelen işçilerin, yazdığı şiirlerin tacına varamayılarına üzülüyordu. Haşim üzülme söyle dursun, gerçek şiirin kitleler tarafından hiç bir zaman anlaşılacağı kesin olarak ileri sürmektен çekinmiyor: «Şiirin bir müşterek lisan olmasını isteyenlerin vâhi (boş) hayaline tahakkuk imkânı temenni etmekle beraber şimdiye kadar hiç bir büyük şairin mahdud bir insan tabakası haricinde anlaşılması olumlu iddialar edilemeyeceği kanaatindeyim.»

Haşim, «şöhret» de şöyle açıklıyor: «Şöhret» anlayan kuvvetli iki üç ruhtan oluşan heyecan seyahatlerinin zayıf ruhları arasında sürükleyip almasıyla vücud bulur.» Bu görüş, toplumsal olayları «taklid» yoluyla yani psikolojik bir mekanizma ile açıklamaya kal kışan ve bir zamanlar çok ünlü olduğu halde bugün okul kitaplarında bir kaç satıra anılan Fransız düşünürü Tarde'nin ileri sürdüğü düşünceleri hatırlatıyor. Şiirin yayınlığı ve değeri konusunda da şunları söylüyor Haşim: «Bil-mübalağa denilebilir ki herkesin anlayabileceği şiir münhasıran dün (değersiz) şairlerin işidir.» Şiirde, kelimenin ve imajın önemini anlamış ve bu anlayışı uygulamış olduğu halde, Ahmet Haşim'in dil bakımından isabetsiz bir seçiş yapmasının ve Edebiyatı Cedide'nin soyut imajlarından kurtulmamasının nedenlerini dolaylı olarak bu genel düşüncelerinde aramak gerekir. Böylece, yetersiz de olsa, sembolist bir anlayışla yapılmış olan bu şiir de nemesi, şiirsel birliğine gereğince yararlı olamamış ve aynı sorular yıllarca sonra silbaştan edilecek yeniden ele alınmıştır. (1950'lerde görülen şiir akımı Haşim'in Piyale önsözünde ileri sürdüğü soru ve düşüncelerin, yeni şartlar içinde ele alınmasından başka şey değildir), Nâzım Hikmet'in poetikasını üzerinde temellendirdiği ilkeler ve yazdığı şiirler, Ahmet Haşim'in yukarıda açıkladığımız düşünceleri ve şiirleri ile karşılaştırılacak olursa, 1928'de şiir ortamımızda kitaplarıyla boy göstermeğe başlayan genç şairin yarattığı şaşkınlık ve gerçekleştirdiği yenilik kolayca kavranabilir.

7

O yılların ikinci büyük şairi Yahya Kemal ile Ahmet Haşim a-

rasındaki ortak noktalardan biri, her ikisinin de Türkçenin gerçek bir şiir dili olarak kullanılabilmesine kesin olarak bir türlü inanamayışlarıdır. Ahmet Haşim, Edebiyatı Ceddecilerden artakalan Osmanlıca ile sembolist bir şiir yapmaya özenmiş. Yahya Kemal ise Türkçe ile Osmanlıca arasında gidip gelmiş; bir yandan «Ses-i ve «Açık Deniz»i öte yandan gazelleri ve «Selimnâme»yi yazmıştır. Türk diliyle gerçek şiir yazılmayacağı konusunda Divan şairleri ve okumuşlar arasında yaygın olan inanç, bu iki şairde örtük bir biçimde ortaya çıkar. (2) Nâzım Hikmet, öfneye görsü ve şiir anlayışı bakımından bu çeşit kararsızlıklara düşmemiştir. Şiirini halkın konuşmuşu Türkçe üzerine kurdu. O yıllarda, böyle bir işe kalkışmak gerçekten şaşırtıcıydı. Geçmiş on dokuzuncu yüzyılın sonunda ve yirmin yüz yılın başında, halk Türkçesi ile şiir yazma denemeleri yapılmamış değildi. (Mehmet Emin, Rıza Tevfik, Mehmet Akif.) Ama bu denemeler büyük yenilik beklilen Türk şiirine gerekli olan, çeşitli nedenlerden ötürü getirememiştir. Nâzım, halk Türkçesiyle büyük şiirin yapılabileceğini göstererek, Yunus Emreden ve Divan Edebiyatının henüz kalmışlarına başlamadığı onbeş ve onaltıncı yüzyıllardan sonra kopuk bir halde duran geleneğin halklarını birleştirdi. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun özel ekonomik yapı sının yarattığı yozlaşmış ve halktan kopmuş kozmopolit ve soyut bir edebiyatın artıklarından sıyrılmalarını bilerek hem okumalarının hem de halkın gerçek edebiyat ürünlerinin uzantısında bulunmasını ve sahibini bekleyen yeri doldurdu. («Sosyalist Oz ile Ulusal Biçimin Kaynaştırılması») ve «Nâzım Hikmet'te Dil ya da Temiz Türkçe» bölümlerinde bu konuya yeniden dönülecek.)

8

1921 ile 1923 arasında toplumcu öze fütürist ve öncü şiir akımlarının poetikasını kaynaştırmaya çalışan ve bu konuda şaşırtıcı bir başarı gösteren Nâzım Hikmet, 1932'den sonra edindiği bütün deneyler ve ustalıklarla daha geniş ve klasik bir şiire yönelir. Şair, çeşitli kısa ve uzun şiirlerinden sonra hem konusu hem de biçimi bakımından farklı eserler vermeğe başlar. Nazımın «Manzum Roman» diye adlandırdığı bu yeni biçim çağdaş epopeinin ta kenos'idir.

Bu biçimde yazılmış olan «Jokond ile Si—Ya—U»nun 1932'den önce yayınlanmasına rağmen, Nâzımın epopeye yönelişinin tarihini 1932 olarak kabul ettiğimiz nedeni, aynı yıl yayınlanan «Gece Gelen Telgraf»ın son sayfasında «Simavna'nın Şeyh Bedreddin'in başına sızarak öldüğünü bildirmesidir. «Jokond ile Si—Ya—U», manzum roman olmasına rağmen 1921—1932 dönemindeki şiirlerden nazım yapısı ve deyiş bakımından bütünüyle farklı değildir. Nazımın haklı olarak şaheseri sayılan «Simavna Kadısı Öğle Şeyh Bedreddin Destanı» hem dilin kullanılmasında, hem nazım yapısının daha yumuşak ve kıvrak olması hem de deyişin klasik bir duruluğa varması bakımından bu yeni biçimi gerçekleştirmiş ilk örneği olarak görülebilir. Yayın sırasına göre «Benerci Kendini Niçin Oldürdü?» den sonra çıkan «Taranca Babu'ya Mektuplar» Nâzımın bu yeni biçimde gösterdiği ustahın ilk örneğidir. «Şeyh Bedreddin Destanı»nın yayınlanma tarihi 1936'dır. Bu tarih, Nâzım'ın en güçlü eserlerinden birini 1940'dan önce vermiş ve deyişinin en yüksek noktasına ulaşmış olduğunu gösterir. Nâzım'ın deyişleriyle «manzum roman» ya da çağdaş epope, şairin, şiir gücünü bütün genişliği ve derinliği ile dile getireceği bir biçim olmuş ve daha sonra kısa şiirler yazmasına rağmen Nâzım bu biçimde hiç bir zaman vazgeçmemiştir. («Memleketimden İnsan Manzaraları» ve «Havana'da Raporla» gibi.) Öz bakımından deyişlilik göstermelerine rağmen bu eserler Nâzım'ın başlangıçta benimsediği fütürist şiir anlayışını, daha kavrayıcı ve evrensel bir poetikaya doğru aşımını ve klasik bir ustahla ulaştığını gösterir. Nâzım'ın hem konu, hem deyiş hem de biçim bakımından gerçekleştirdiği

Ben İçeri Düştüğümden Beri

Ben içeri düştüğümden beri güneşin etrafında on kere döndü dünya

Ona sorarsanız:
Lâfı bile edilmez,
mikroskopik bir zaman.

Bana sorarsanız:
On senesal ömrümün.

Bir kurşun kalemim vardı
Ben içeri düştüğüm sene.

Bir haftada yaza yaza tükeniverdi.
Ona sorarsanız:

Bütün bir hayat.

Bana sorarsanız:
Adam sen de bir iki hafta.

Katillikten yatan Osman,
ben içeri düştüğümden beri
yedi buçuğu doldurup çıktı
dolaştı dışarlarda bir vakit,
sonra kaçakçılıktan tekrar düştü içeri
altı ayı doldurup çıktı tekrar,
dün mektup geldi evlenmiş,
bir çocuğu doğacakmış baharda.

Şimdi on yaşma bastı,
ben içeri düştüğüm sene,
ana rahmine düşen çocuklar.
Ve o yılın titrek ince, uzun bacaklı tayları
rahat, geniş sağırlı birer kıvrak oldular çoktan.
Fakat zeytin fidanları hâlâ fidan,
hâlâ çocuklar.

Yeni meydanlar açılmış uzaktaki şehrimde
ben içeri düştüğümden beri.
Ve bizim hane halkı
bilmediğim bir sokakta
görmediğim bir evde oturuyor.

Pamuk gibiydi, bembeyazdı ekmek
ben içeri düştüğüm sene.
Sonra vesikaya bindi,
bizim burda, içerde, birbirini vurdu millet
yumruk kadar, simsiyah bir tayın için.
Şimdi serbestledil yine,
fakat esmer ve tatsız.

Ben içeri düştüğüm sene
İkincisi başlamamıştı henüz.
Daşav Kampında fırınlar yakılmamış,
atom bombası atılmamıştı Hiroşimaya.

Boğazlanan bir çocuğun kanı gibi aktı zaman.
Sonra kapandı resmen o fasıl,
şimdi Üçüncüden bahsediyor Amerikan doları.

Fakat gün ışıksız her şeye rağmen
ben içeri düştüğümden beri.
Ve «Karanlığın kenarından
ONLAR ağır ellerini kaldırımlara basıp
doğrulduklar» yarı yarıya.

Ben içeri düştüğümden beri
güneşin etrafında on kere döndü dünya.
Ve aynı ihtirasla tekrar ediyorum yine
ben içeri düştüğüm sene
ONLAR için yazdığımı:
«Onlar ki toprakta karınca
suda bakk
havada kuş kadar
çokturlar,

korkak, cesur,
cahil hakim
ve kahreden
yaratan ki onlardır,
şarkılarda yalnız onların maceraları vardır»
ve gayrisi,
meselâ benim on sene yatmam,

lafu güz

Nâzım Hikmet

bu aşama, onun yüzükmüş şiirinde ileriye doğru yaptığı araştırmanın belgesidir. Tristin Trara'nın dediği gibi Mayakovsky ve

Lorca çizgisinde yer alan Nâzım Hikmet, içinde yer yer «dünya» da bulunan bu eserleriyle A ve Neruda gibi büyük toplu şairlerin yeni özlü en geniş ve siksiz biçimde anlatmak istediği zaman başvurdukları epopeyi kendine özgü (has) biçimde gerçekleştirmiştir. pe, yüzükmüşün sağladığı araçlardan ve imkânlar birleşimi (sentezci) bir dâla yararlanan Nâzım Hikmet yeni ve evrensel bir anlatım lastirmek için kullandığı biçim olmuştur.

1. Sosyal Adalet, Haziran 1
2. Falih Rıfkı, Yahya Kemal Türkçeliğe İnanmamış doğum ve Osmanlı Emri İzzetini dile getirdiğini yor. Bakınız — YÖN: 110.

WOLFGANG BORCHERT

BU SALI

Çeviren: Kâmuran Şipal

«Kapıların Dışında» yazarının İkinci Dünya Savaşı'nda yazdığı eşsiz hikâyeler. 5 İira.

JOHN HERSEY

HIROŞİMA

Çeviren: R. Tomris

Hiroşima'ya atom bombası atıldığı zaman sağ kalan altı kişinin ağzından o korkunç olayın öyküsü. Bu kitabı okurken insanlığımızdan utanacakmış. 4 İira.

ŞİİR KİTAPLARI

GOÇEBE. Cemal Süreya. 3 İira.

BAKISSIZ BİR KEDI KARA. Ece Ayhan 2 İira.
VİRGÜLÜN BAŞINDAN GEÇENLER. Ülkü Tamer. 3 İira
TRAGEDYALAR. Edip Cansever. 3 İira.

DE YAYINEVİ, VİLAYET HAN, KAT 2, CAGALOĞLU
(YÖN — 080)

Bilim ve Sosyalizm Yayınları

İlk kitabını sunar: Marks ve Bilim

Yazan: J. D. BERNAL

Fiatı: 300 Kuruş

Ödemeli isteme adresi:

Bilim ve Sosyalizm Yayınları
Bahçelievler, 22. Sokak,
12/A — ANKARA

(Yön: 084)



Beş yıl önce Fethi Naci ile konuşurken, — Şimdi subayları yazıyorum, demişti Kemal Tahir. Dört cilt olacak: Cehennem Makinesi, Hürriyet Çıkması (Yahut Doksandokuzuncu Bölük), Büyük Kumar (Ya da Ölümlü Kumarı), Yorgun Savaşçı. Zaman, 1964 den 1925 e kadar... Daha önce köylülerden, orta tabakadan, bizim aristokrasiden ve burjuvalardan gelen aydınları bir arada toplayıp vermek istiyordum. Ama şimdi birden subaylar ilk plana çıktı, hem de dört cilt olarak. (DOST, Mart 1960, sayı 30).

27 Mayıs gelmemiştii daha. Kemal Tahir; Sağırdere (1955), Rahmet Yolları Kesti (1957), Yedigünar Yaylası (1958), Köyün Kanburu'nu (1959) yayımlanmış, Anadolu toprağının geçmişten gelen ve şimdiki zamanda süren bütün sorunlarını sosyolojik ve tarihî temellerine yaslayarak yazmıştı. Aynı bir toplumsal katm insanı olarak Kâmil Bey'e başlamış (Esir Şehrin İnsanları (1956); Vatan'da Esir Şehrin Mahpusu'nu (1961), Pazar Postasında Kelleci Memet' (1962) tefrika ettiriyordu. 27 Mayıs gelmemiştii daha ve Kemal Tahir, 27 Mayıs' da onun getirdiği özgürlük havasında yeniden başlayan ulusal bağımsızlık savaşının müjdesini sezmişcesine, onun hakkını vermek istemişcesine, «Şimdi birden subaylar ilk plana çıktı» diyordu. Aradan geçen beş yıl içinde — «Bekardaki Çökürde» le Cumhuriyet için emsalsiz bir emsalsiz hazineleri birleştiren toplumsal yapıya parçaları getirmişler. Aradan geçen beş yıl içinde — Kurtuluş Savaşına başlamıştı. Yeni Türkiye'nin kuruluş kavgalarına doğru ilerleyecek süreklî bir dizi hazırlanmış olmalıdır. YORGUN SAVAŞÇI işte bu bütünün bir bölümüdür. (REMZİ KİTAPBEVİ, İstanbul 1965, 480 sayfa, 10 lira)

YORGUN SAVAŞÇI

Semih EMRE



Kemal Tahir

Öyle sanıyorum ki Kemal Tahir, daima çok geniş bir tasarıyla yola çıkıyor; hayal planında bütün ayrıntılarıyla derine giden bölümler düşünüyor; yazmaya başlayınca, yazıp boza boza, arıtır ata ata alabildiğine yoğun, çok bileşik, düşüncelerindeki birkaç cildin kaynaşmasından doğmuş tek ve büyük bir kitapla ortaya çıkıyor. Yorgun Savaşçı'nın bana verdiği ilk izlenim bu. Cehennem Yürüşü kuşajının Kuleli - Harbokuğu öğrenci kâleri Makedonya çetecilikleri, güllü cemiyet üyeliği, Mevralı ve Hürriyetindeki serüvenleri, Trabzon - Balkan - Dünya savaş cephelemlerindeki sınavları... Bu romanda kahramanının toplu anıları olarak kısaca özetlenmiştir. Oysa, sanırım Kemal Tahir, Cehennem Makinesi, Hürriyet Çıkması, Büyük Kumar diye adlandırmayı düşündüğü ciltlerde işte bu ülkücü romantiklerin, bu gözüpek askerler kuşağının, bu komite silâhlarının XX. yüzyılın ilk yirmi yılındaki dopdolu hayatlarını yazmayı düşünmüş olmalıdır. Aslında bir eksilme, yarım bırakış, atlayış, unutulmuş, ihmal edilmiş burda. Sadece romancının tasarısıyla çalışması a rasındaki yöntem ayrıdır. Her kelimesini tam noktasına yerleştirmek için yapılmış sayısız denemelerden sonra oluşan bu üslup olgunluğu; gerekli bütün kaynaklardan faydalanmayı vazgeçilmez gördü sayan bu zengin kültür anlayışı; bu kusursuz roman yapısı, bu güçlü öze; bu canlı kanlı yaşayan kişiler; kimsenin yaşatamadığı bu müthiş insan ve ulus dramı eğer tek bir kitapta toplanmış bulunuyorsa hayranlanacak şey yok; edebiyatımız adına övünülecek en yüksek doruğa çıkış var. Yorgun Savaşçı; ancak usta Kemal Tahir romancılığının ulaştığı son aşamadır. Ve kimsenin buraya yetişebileceğini sanmam.

Böylece en güçlü romancımız en büyük konuyu değerlendirmiş oluyor. Gerçekten uzun yıllar Türk romanı Kurtuluş Savaşına yaklaşılamamıştı. Yazarların çoğu İstanbul'daydı ve savaş Anadolu'ya kenarından görebildiklerini şaşanlar, acele bir duyuculukla birkaç büyük eser verebilmişlerdi ancak: Ateşten Gömlek (Halide Edip Adıvar, 1922), Dikmen Yıldırı (Aka Gündüz, 1928), Halâs (Mehmet Rauf, 1929), Mülî Mücadeleyi ele almayı düşünen payitaht aydınları da yaşadıkları çevrenin doğal kolaylığı ile önce mütareke İstanbulundan işe başlamışlardı: Sodom ve Gomora (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1928) Yıldız Yağmuru (Faruk Nafiz Çamlıbel, 1930), Üç İstanbul (Mithat Cemal Kuntay, 1938). Sonra gündüz yazarların o çağa toplu bir dönüşü oldu: Kalpaklılar - Doludizgin (Samim Kocagöz, 1962 - 63), Var Olmak - Hükmüt Meydanı (İhan Tarus, 1957, 1962), Küçük Ağa (Tariq Buğra, 1963).

Tek tek herbirinin ayrı eksiklerinin yanısıra hepsinin ortaklaşa bir kusuru vardı: Kurtuluş Savaşını roman yapısı içinde işlemeyi düşünen bu yazarlar gerçeğin bütününü, o çağdaki Anadolu halkının tutumunu, bu arada ta 1908 hareketinden beri ülkücü çarpışmalar içinde bunların ittifakçılar cephesinin dramını bilmiyorlar; ele aldıkları dar zaman dilimleri ve yanlış parçalar içinde yollarını şaşırıyorlar; yer yer duygusal kolaylıklara, coşkun vatan - millet edebiyatına ya da aslına uymayan söylentiler temelinde dayanarak olaylar ve bölgeler arasında kayboluyorlardı.

Tarih, romantizm yaratır; hele ulusal bir kaynağa yönelmişse. Cumhuriyetin başından beri işte bu iyimser aldandılarla Mülî Mücadeleyi ayrı ayrı yanlış açılarından başlıyor. Türk toplumunun inceleme ve araştırma yargısı, hem edebiyat değerlendirmesi olarak asıl önem noktalarında. Kemal Tahir'in ilk başarısı yola çıkış noktasının doğruluğunda başlıyor. Türk toplumunun XIX. yy. ortasından beri en aydın, en ülkücü, en ileri, verimli temsilcilerini, subayları kahraman olarak Cehennem Topçu Yürüşü Cemal, ilk gençliğini Makedonya dağlarında vuruşarak harcıyan bu ittifakçı kit'a subayı, itilâl kâzınmış Mustafa Kemal kuşağının elverişli bir örneğidir. «Askerlerin Kulluğu ve Büyüklüğü» içinde pişkin bu savaş adamı, ardına düşükleri büyük düşlerin yenilgisinden yorgun bir ordu üyeliği olarak işgal şehrinin karanlığında tutunacak umut arar. Cinsel açlığına, yuva özlemine cevap veren ev yalnızlığından bu külm yemeli bir partinin arkadaş dayanışmasına koşar. Böylece ilk sayfalarından başlayarak kitaba, herbiri birek roman kişisi olarak canlanan gerçek adlar girer: Dr. Çerkes Reşit Bey, Arap Mak-sut, Patriyot, Ömer, Halil Paşa. Sonra ittifakçı avının başladığı bu kancık hesaplaşmada hepsine sığınmak olan Dr. Münir'in evin,deki konuşmalarda —ortak kaderin eşitletiği bu artık rüt-bez askerler arasında— yakın tarihin hesaplaşması yapılır. İşte burada tarih gerçeği yaktır artık. Aslında o bozgun çıkmazında kaçak konuk oldukları evde yüz başından pasasına, sulkaştığından muhalif doktoruna kadar karışık bir grubun bugün ancak bulabildiğimiz doğru yargıları, toplumsal gerçekleri rakı sohbeti içinde konuşmuş olmalarına hiçbir imkân yoktur. Ama Kemal Tahir romanının inanılmaz ustalığı, ancak hayranlık duyabileceğimiz gücü işte burada ortaya çıkar. Çok iyi kaynaşmış bağlanmış bir roman gerçeği bu evde, bu oda-da, bu sofradadır. Bütün cihan savası, ondan öncesi, cephele-

Bugünün diliyle
TEVFIK FİKRET

PROMETE

Duy yüreğinde her dakika
ateşten gagasını büyük hasretin,
kendi kendine durmadan şunu de:
Neden onlar gökte, ben çukurda?
Neden güler bana dünya âlem?
Ben neden iki gözü iki çeşme?
Yükselmek göklere, gülmek gibi var mı?

Bir gün açarsa gözünü şu hasta vatan,
ne varsa yüklen getir bilmimin dört bucağından,
gelecek günlerinin bilinmeyen elektrikçisi
aydınlığa, bolluğa susamış halkın,
uyuşukluğu yok eden ne varsa getir,
vüreği, özü, kafayı besleyen,
durma, onlara can ver, can,
O masallar kahramanı örnek olsun sana,
hani kutsal atesi çalmış getirmişti gökten.
Kimsin, neşin, hilme sığın varan seni his tek insan

Yenileştiren : A. KADİR

bozgun ve bütün bunların eleştirisi, nihayet Dr. Münir'in ağzından Anadolu itilâlinin dış gerekçeleri (88.108) nefis bir dostluk havası içinde konuşulur, açıklanır. Tam bu ülkücülük davranışlarının sivri noktasında en ilkel içgüdüyle insanî zaafılar, tek başına kaçıp kurtulma arzusu, savaş yılmırlığı, toprağa dönüş dileği, işte burada da roman kahramanlarının tek tek insancılıkları çıkar ortaya.

Cehennem Topçu Yürüşü Cemal, kendi kuşağının en standartı örneğidir. Kemal Tahir; Neriman'ın bağılılığı, kaçıp kurtulma arzusu, kocalık ve babalık içgüdüyle kahramanının tam temsil ettiği ortamın ortalaması ilimlidir. Şundan seçip almış, romantik ayrıcalıklardan sıyrarak bir dönemin en reel kişisi haline sokmuştur. Herde —Sağırdere— Kördüman Topal İsmail'in temsil ettiği halk sağduyusuna paralel bir örnek olacak — Kör Şaban'la birlikte Cehennem Topçu'yu Türk toplumunun bilinçli fakat her duruma yatkın ortalaması bireyi olarak tanıyan yürekecek; asker-subayı, halk aydınlığını ikisinin ortaklığında gösterecek tir. Cehennem Topçu; ne Patri-yot Ömer gibi tam misyon adamı, ne Dr. Münir gibi romane sözcüklüğünde, ne örneğin Mustafa Kemal gibi üstün nitelikli bir liderliktedir. İçgüdüsel davranışlarla dostluk görevlerine atılan, derinden derine bireysel çıkarlarını düşünen, akıntıya kapıldktan sonra kendini unutan bu cah hamur, içine girdiği akının bilincini neden sonra kazandı Cemal Yürüşünün önce Neriman vuslatında, sonra barınma evindeki rahatlık özlemi, Çorum dolaylarında ya da Kuşçubası çiftliğine sığınma düşü, onun insan zayıflıkları, tek başına mutluluk eğilimleridir. Mütareke günlerinde Anadolu hareketinin en büyük iki kumandanının bile bu çelişli işleri konuşup düşündüklerini biliyoruz. Ne var ki, aynı Cemal, kendisini şartlayan bir ocak dayanışmasının, askerlik eğitiminin ürünüdür. Her zaman kendi istediğini değil, kendisinden isteneni yapar.

Cehennem Topçu'nun nikâh gecesi baskınından sonraki başboş İstanbul dolması belki de romanın en güçlü yerleridir. Kemal Tahir, düşüncelerinin özünü dile getiren Dr. Münir sohbetinden sonra (140) Yürüşü Cemal'ın mütareke şehrinin çeşitli sahanelerinde gezerdir. Çocuklarla Gölhane Parkında (162 - 166), Aynalı ya konukluğunda (166 - 182), düşünceleriyle askerî mübadele (182 - 186), konuşmalarıyla subay

arkadaşları arasında (188 - 206) toplumsal çevrenin tipik özellikleri arasında bir yöne doğru götürür. İkinci bölüm, Bandırma toprağında Anadolu'ya karışan yalnız subayın İzmir işgaliyle başlayan guruplaşmalarla el yordamıyla katilna serüvenidir.

Gittikçe hızlanan bir hareket, ilke roman, 1919 batı Anadolu'sunun karpak, karpak yapısını verir. Albay Bekir Sami gurubunun Bandırma — Balıkesir — Akhisar — Bursa dolaylarındaki kararsız ve şaşkın çabaları, halkın ittifakçılara güveniz Yunan işgaline hazır yılmırlığı, çelişik telgraf haberleri arasında askersiz bir komuta heyetinin zavallı çaresizliği, isyan ve bunahımları.

En küçük ayrıntısıyla canlandı, rihp tamamlanmış büyük bir tablodur bu. Roman bu geniş yapısının içinde hiçbir önemli şeyi ihmal etmeden bütününü yürür. Tam herkesin işgal, mukavemet, silâh, çete, yurt savunması, dost, düşman, diye dolup durduğu kışkırtıcı bir sahnada örneğin Yürüşü Selâhattin'in sıtma krizi birden ön plana çıkarır. Yorgun Savaşçı'nın sağlam roman yapısı, işte, bu tek insan dramlarını hiç unutmamasındadır. Çünkü Cehennem Topçu, Teğmen Faruk, Halit Paşa, Yürüşü Selâhattin, hele Kör Şaban... herbiri olayların arası verdiği soluklarda kendi sorunlarını yazarlar. Bence romanın tek kusuru da, bu sohbet aralıklarında geçmişe uzanan büyük anı parçalarının uzun uzadıya hikâye edilmesidir. (316 - 323 gibi).

Üçüncü bölüm —Dönemeç— Çerkez Ethem çetesinin kuruluş ve ilk başarılarıyla, 1920 yılının başında Bursa dolaylarındaki karpak hareketleridir. Anavur Kasap Osman, Yusuf İzzet Paşa... Kuva-yı Seyyare ve karşısında yeni yeni toparlanan ordu birlikleri. Belli yakında vol ayrımı var.

Yorgun Savaşçı, en büyük tahkiye ustası Kemal Tahir'in en büyük romanıdır diyorum. Kitabın başlayınca bitirmeden bırakılmaz sıhhatli güzelliklerin en hayran olunacak yanı, dili, üslubu. Bugünün en arı Türkçesiyle eli yü öncesinin havasını yaşatmak, tarih gerçeğinin sevelerini bozmadan birbirinden o kadar ayrı kışkırtıcı o güzel ve saf dile konuşurmak, yalnız usta söz dizimi kullanmalarıyla yetinerek bölge ve eğitim değişikliklerini belirtmek... İşte bu, Türkçenin zafere belgesi olabilecek apayrı bir inceleme konusu olma değer. Yorgun Savaşçı, edebiyatımızın en büyük olaydır bugün.

A. KADİR'in
UÇ YENİ KİTABI

BUGÜNÜN
DİLİYLE
HAYYAM

Hayyan'a en yarası bir
Türkçeyle yüz şiir
İki baskı:
5 lira 10 lira.

BUGÜNÜN
DİLİYLE
MEVLANA

İkinci baskısı da kısa zamanda tükenen bu kitabın üçüncü baskısı da genişletilmiş olarak çıktı. Fiyatı 5 lira.

HOŞGELDİN
HALİL
İBRAHİM

(Sürgünlük Şiirleri)
Genişletilmiş ikinci baskı
Fiyatı 3 lira

Kitapçılardan arayınız.
Ödemeli, ya da posta pulu karşılığında gönderilir.

Adres: P.K. 58 — Beyazıt
İSTANBUL Yön — 076

Açık Oturum

Arsalar kamulaştırılmalıdır!

Geçen haftanın sonunda Siyasal Bilgiler Fakültesinin konferans salonunda Mimarlar Odası Ankara Şubesinin düzenlediği bir açık oturum yapıldı. Yüksek Mimar Şevki Vanlı tarafından yönetilen açık oturuma Prof. Fehmi Yavuz, Yüksek Mimar ve Şehir Plâncısı Turgut Cansever, Konya Milletvekili Yüksek Mühendis Rüstü Özal, İktisatçı Aslan Başer Kafaoglu ve Aydın Yalçın katıldı.

TUGRUL AKÇORA — Türkiye, dünyanın en az şehirleşmiş ülkelerinden biridir. Memleketimiz, aynı zamanda az gelişmiş bir ülkedir. Şehirleşme ve kalkınma arasında sıkı bir bağ vardır.

Türkiye'de şehirleşme çok yavaş bir tempoyla yürümektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında şehir nüfusu yüzde 15 - 20 civarındaydı. İkinci Dünya Savaşına kadar bir değişiklik olmadı. Savaşın sonuna ufak bir kıpırdama görüldü. Şehir nüfusu ancak yüzde 25'e çıktı. Fakat bu yavaş gelişme dahi, şehirleri büyük güçlüklerle karşı karşıya bıraktı. İmar plânları uygulanamadı. Belediyeler, âciz kaldı. Büyük şehirler gecekondularla doldu. Alt yapı bakımından şehirlerin su, elektrik v.s. ihtivaçı karşılanamadı. Sanayiî verleşmesi için ver bulunamamaktadır. Sahillerin ortak kullanılması gerekirken, sahile 50 metre mesafede oturan denizden yararlanamaz. 10 - 15 yıl sonra bugünün 7 - 8 milyonluk şehir nüfusu, 20 - 25 milyon olacak. Kalkınan bir ülkede bunun böyle olması da gereklidir. O zaman çok büyük meseleler bizi beklemektedir. Arazi ticaret metası olarak kaldıkça, şehirleşme meselesini çözemeyiz. Şehir arazisinin özel ellerde kalmasının ne gibi faydası vardır, ben bunu keşfedebilmiş değilim. Görebildiğim, arazi spekülasyonunun çok kârlı bir ticaret olduğudur. Arazi, esas itibarıyla, kamu yatırımları dolayısıyla değerlendirilmektedir. Ankara'da şehir arazisinde 5 - 10 milyar değer artışı olmuştur. Fakat kamunun yarattığı değer, özel şahısların eline geçmektedir.

Şehirsel nüfus 15 - 20 milyona çıkınca, arazi değer artışı 200 - 300 milyar lira gibi muazzam miktarları bulacaktır. Bu değer kime gidecek? Meselenin bugüne kadar uygulanan imar mevzuatı, vergilendirme v.s. gibi palyatif tedbirlerle çözülmesi asla mümkün değildir. Sadece bir tek çare vardır, o da şehir arazisinin bütünüyle kamu eline geçmesidir.

TURGUT CANSEVER — Akçora'nın görüşlerine katılıyorum. Onun zaman tahdidi dolayısıyla, söyleyemediklerini söylemek isterim: Arsa spekülasyonu, şehir plânlamasını imkânsız hâle getirmektedir. Bir plân hazırlıyorsunuz, sanayi verini, iskân bölgelerini tesbit ediyorsunuz. Fakat o arada değeri deşisior, her şey altüst oluyor. İstanbul ve Ankara bunu yaşad. İstanbul'da Topkapı dışı sanayi bölgesi olarak seçilmişti. Arazinin metrekaresi 10 ilâ 40 kurustu. Sanayi bölgesi olunca fiyat 250 liraya çıktı! Metrekaresi 250 lira olan arazi üzerine sanayi kurulması imkânsız hâle geldi. Bölge İstanbul'daki sanayiî ancak dörtte biri verildi. Gerisi başka yerlere ve hattâ plânın vasakladığı yerlere kuruldu. Bütün bunlar, imar plânına rağmen oldu. Plânı bozma volundaki ahlâk dışı işlemlerin tabiri tabiri korkunçtur. Düşünüyorsunuz ki plânı yapan, şu veya bu veri, iskân bölgesi savınca, arazi değerinde vuku bulan büyük artışlar dolayısıyla, büyük ihşanlar dağıtma durumuna düşmektedir. Bunun yarattığı müthiş menfaat mücadelesini, politik baskılar ve ahlâkî çöküntü kolayca tahmin edilebilir.

Durum mutlaka önlenmelidir. Düşünülebilir ki fazla değer, vergilendirme yoluyla kısmen veya tamamen kamuya intikal ettirilebilir. Ancak, Türkiye gibi gelişmesi ters istikamette olan, idari müesseseleri çok kötü işleyen bir ülkede krizme takdiri v.s. gibi karışık meseleler ortaya çıkaran vergilendirmenin yürüyeceği inancında değilim. İleri ülkelerde dahi karışık metodlar iyi sonuç vermiyor. Türkiye'de kesinlikle, basit ve uygulanması kolay metodlara ihtivaç vardır. Bu metod, şehir arazisinin kamuya maledilmesidir. Şehir arazisinin derhal kamuya maledilmesine gidilmezse, durum çok vahim olacaktır. Bir iki ufak örnekle, bunu göstermek isterim. Fatih semtinde bir okul inşası 1 milyon liraya çıkacaktır. Fakat hâlen yalnız arsa için 2 - 2,5 milyon lira ödemek gereklidir. Arsa fiyatındaki bu korkunç yükseklik, üçlü tedrisatın, çocukların birkaç saatlik yürüyüşten sonra okula varmasının belli başlı ne-

denlerindenidir. Sanayiî yüzde 25'i İstanbul'da. Fakat arsa spekülasyonu, sanayiî verleşmesinde büyük tıkanıklıklar yaratıyor. Tersanenin genişletilmesi zorunlu. Ama 15 yıldır ver bulunamaz. Birçok sanayi bu yüzden kurulamaz. Düzensiz şehirleşme, kültür değerlerimizi de yok etmektedir. Böyle giderse memleket, kültürlü kalacak, çöleşecektir. Kamulaştırma tek çıkar yoldur.

ASLAN BAŞER KFAOGLU — Şehirleşme işinin daha başında büyük güçlüklerle karşı karşıyayız. 10 - 15 yıl içindeyse, şehir nüfusu çeşitli tahminlere göre, 14 milyona ya da 20 ilâ 26 milyona çıkacaktır. Esas dâvamız sanayileşmedir. Bugünkü montaj sanayiî ile, cılız sanayileşme temposuyla hiç bir dâvayı çözemeyiz. Bütün meselelerimizin çözülmesi hızlı sanayileşmeye bağlı. Bu temel meselenin çerçevesi içinde, şehir arazisinin rasyonel kullanılması önem taşımaktadır. Arazi, çoğaltılması mümkün olmayan bir nesnedir. İkamesi mümkün değildir. Halbuki çeşitli nedenlerle, şehir arazisinin talebi hızla artmaktadır. Bu sebeplerle, arsayı alıp beklemek büyük kazançlar sağlamaktadır. Kamu yararı arsanın kullanılmasını gerektirmektedir. fakat arsayı beklemek, kamu zararına olarak büyük kazanç getirmektedir. Bu durum yatırım kaynaklarının verimli alanlar yerine, arsa spekülasyonu gibi zararlı alanlara yönelmesine, kaynakların kötü kullanılmasına yol açmaktadır.

Beş Yıllık Kalkınma Plânında, arsaların boş tutulmasının vergi yoluyla cezalandırılması, verginin arsanın rayiç bedeli üzerinden alınması, belediyelerin arsa stoku yapması, bir Arsa Ofisi kurulması gibi tedbirlere yer verilmiştir. Vaktin azlığından, sadece vergiler üzerinde duracağım. Vergilendirme, arazi spekülasyonunu önlemek için yeterli bir tedbir değildir. Az gelişmiş ülkelerde vergilendirme, cezalandırma, ya da teşvik etkilerini yeterli kadar gösterememektedir. Nitekim yatırım indirimi tedbirini beklenenleri vermemiştir. Bundan başka vergilendirme, hâkim çevrelerin kazançlarını sınırlandırıcı yönde yürütülmektedir. Gelir Vergisinin hâli ortadadır. Esasen bu amaçla hazırlanan yeni Arazi ve Emlâk Vergisi Kanun tasarisinin gerekçesinde, «Vergi götürüdür, adaletsizliğe düşmemek için değer takdirinde insaflı davranılmalıdır. Farklılaşma az olmalıdır» denilmektedir. Farklılaşmadan kaçınılmasına göre, verginin teşvik, ya da cezalandırma imkânları çok az olacaktır. Görüldüğü gibi, şehir araziş meselesinin çözümünde vergilendirme yeterli değildir. Kamulaştırma, tek çıkar yoldur.

RÜSTÜ ÖZAL — Teknik arkadaşlarımızın vetki ile ortaya koydukları

ileri fikirleri belki biraz da politik bağlantılarını dolayısıyla tam tasvip edemiyorum. Bir alanda kamulaştırma fikri sert bir hüküm, öbür alanlardaki farklı tutumla nasıl bağdaşacaktır? Beklenen verecek midir? Şüpheliyim. Durumun kötülüğünde, imar plânlarının vetersizliğinin, teknik personelin veteri kadar mukavemet göstermesinin hiç bir etkisi yoktur? Sanırım ki plânlar iyi çözülsün, mesele nisbeten çözülür. Sonra unutmamak gerekir ki, meselenin çözümünde, arkadaşlarımızın belirttiği gibi palyatif nitelikte kalmakla beraber, hayli önemli adımlar atılmıştır. Meseleler olgunlaştıkça yeni tedbirler alınacaktır.

AYDIN YALÇIN — Arkadaşlarımız meseleyi iyi vaz'ettiler. Ama meseleyi teknik cepheden gördüler. İktisatçı yönünden mesele farklıdır. İktisatçı, öncelikler, maliyetler üzerinde düşünür ve en ekonomik çözüm yolunu seçer.

Arkadaşlar, arsa fiyatlarındaki yükselmeler dolayısıyla güçlüklerle karşılaşınca, kamulaştırma gereklidir, demektedirler. Kamulaştırma meseleyi çömez. Arsa fiyatı, katlık fiyatıdır. Arzi, gayri elastiktir. Rant yapacaktır, fiyatı yükselecektir. Bu fiyat yükselmesi, arazinin en iyi kullanılmasını sağlar. Aksi hâlde Kızılay meydanı bostan tarlası olurdu. Rant ortadan kaldırılsaydı, hiç bir öncelik kalmaz.

Arkadaşlarımız mesele bu rantı niçin arazi sahipleri alıyor diye baktılar. Gerçekten rant onların olması doğru değildir. Ama bu mesele vergilendirme yoluyla çözülür. Vergilendirmeye her şeyi karşılamak mümkündür.

FEHMI YAVUZ — İlk üç arkadaşım görüşüne katılıyorum. Önümüzde çok ağır şartlar vardır. Köklü tedbirler gereklidir. Şimdive kadar alınan tedbirler, ağırın dışı bütün koymaktan öteye gidememektedir. Arsa vergisi, 1939 da tesbit edilen çok düşük değerler üzerinden alındığı için etkisizdir. Şerefiyeler güllünc miktardadır. İdeal tedbir, arazinin kamuya geçmesidir. Bir İsviçreli şehirci, «Binalar şahısların olabilir, fakat toprak kamunundur» der. İsrail'de şehir ve tarım toprağının yüzde 90'ı devletin kontrolü altındadır.

Anayasamızın kamulaştırma maddesi, kamulaştırmanın gerçek değer, rayiç değer üzerinden yapılmasını öngörmektedir. Bu yanlıştır. Hindistan Anayasası da aynı hatayı işlemiştir. Sonra uyandırdılar, dediler ki, «kalkınma için deviz ve fakiriz. Toprak sahiplerine bu kadar yüksek bedeller ödeyemeyiz» ve nihayet 1955'te Anayasayı değiştirip kamulaştırmanın kanunî bedel üzerinden yapılmasını kabul ettiler. Biz de Hindistanın yoluna gireceğiz.

TUGRUL AKÇORA — Arsaların özel şahıslar elinde olmasının faydasız

nin ne olduğunu sordumsa da, soru vapsiz kaldı. Kapitalist ülkelerde arazi kamunun elinde toplanmaktadır. Zira fiyat mekanizması, Aydın Yalçın düşündüğünün aksine, arsa meselesini kamu aleyhinde işlemektedir. Plân arsaların en doğru tahsisini, fiyat mekanizmasında çok daha isabetli yapabilecek durumdadır. Şehir arazisi kamulaştırılınca, Kızılay meydanı heralde bostan tarlası olmaz. Ama bu üç milyon liraltık arsa bedeli, Fatih okul yapılmasını önlemektedir. Doğru ve rasyonel verleşme imkânını ortad kaldırmaktadır. Aydın Yalçın, dünya ki şehirleşme meselelerini incelerse, recektir ki, dâvânın vergilendirme yoluyla çözülmesi mümkün değildir.

TURGUT CANSEVER — İsviçre'de şehir arazisinin çok önemli kısmı kamu elinde. Ama bu bile veterli bulmadığı için İsviçreli, kamu elinde araziye artırma yolundalar. Şehirleşme ile yeniden doğacak olan yeni arazi değerleri, 1980 senesine kadar 25 - 30 milyon lirayı bulacaktır. Yalnız İstanbul için bu miktar 7 - 8 milyar liradır. Büyük kazançlar peşinde olan spekülörlerin dağıtacakları rüşveti, girişimleri müthiş politik baskıyı düşünün! İmar plânları bu yüzden uygulanmaz. Vergilendirme vetersizdir. Kadastro, değer tesbiti v.s. gibi işler teknik gücün baskısı vere israfına yol açacaktır. Çıkar ve şehir arazisinin çevresiyile beraber kamulaştırılmasıdır.

ASLAN BAŞER — Mülkiyet hakkı, kamu yararına aykırı olamaz. Kamulaştırmada ölçü, kamu yararını Arazi ticareti, kamu yararı aleyhine işlemektedir. Herkesi mesken sahibi yapabilmek, yani mülkiyeti yaygın hale getirebilmek için, arsaların kamulaştırılması zorunludur. Aydın Yalçın, «arz talep» dedi. Arz talep kanunu, kamu yararına işlerse, muteberdir. Halbuki liberal ülkelerde bile şehir verleşme 1930 yılından beri, arz - talebe göre değil, plâna göre yapılmaktadır. Arz talep kötü verleşme demektir.

Vergilendirme yolu, Amerika'da beklenen sonuçları verememiş, kök meskenler tasfiye edilememiştir. Arz talebinin topluma ne yararı var, sonuçları ne? Bu soru cevapsız kaldı.

RÜSTÜ ÖZAL — Sadece vergi politikasıyla bu iş düzelmez. Arsa Ofisi kanun tasarısı üzerinde ön çalışmalar yapılmaktadır. Şehir arazisinin kamulaştırılması meselesinde, fayda ve mahzurları iyice tartılmadan ve mesele olgulaşmadan, fikir söyleyebilecek durum değilim.

AYDIN YALÇIN — Okul arsa için 3 milyon lira ödüyelim mi, deniyce Ödüyecüksiniz, beyefendi. Ödüyecüksün ki yapılan işin maliyeti özükece Arz - talep, rasyonel davranışın ifadesidir. Kamu, araziye iyi tahsis etsin, dediler. Ama Moskova'nın en iyi verileri de Komünist Partisi üyelerinin evli var.

FEHMI YAVUZ — 1924 Ankara Kanunu esprisini 40 yıl sonra almaktayız. Bu kanunla Yenisehir tüi arazisi kamulaştırılmıştı. Ama sonra iş bozuldu, spekülasyon aldı yürüdü 1940'tan sonra bütün Türkiyeyi sarı Türk milletli, spekülâtorlere milyarlar lira ödeme mecbur mudur? Turiz diyoruz. Ama sahillerimiz de spekülasyon konusu oldu. Spekülâtorler sahillerin en iyi verilerini kapatıyorlar. Ja sen, «Ankara, şehircilikte dünyaya örnek olabilir,» diyordu; bu fırsatı kaçırdık.

ŞEVKİ VANLI — Meselenin temelinde ittifak vardır. Bütün konuşmalar vahim bir meseleyle karşı karşı bulunduğumuz konusunda ittifak yapılmamıştır. Birleşilen başka bir noktada şehir arazisi değerindeki artışın kamu intikalidir. Meselenin çözümünde, Prof. Fehmi Yavuz, Turgut Akçora, Turgut Cansever ve Aslan Başer Kafaoglu, arazinin kamulaştırılmasını zorunlu görmektedirler. Aydın Yalçın, münhasıran vergilendirme yoluyla meselenin çözülebileceğini ileri sürmektedir. Rüstü Özal, vergilendirmeyi tek başına yetersiz saymak beraber kamulaştırmayı henüz erke bulmaktadır.

Tatil için gittiğiniz yerde

YÖN

bulamıyabilirsiniz

En iyisi şimdiden ABONE olmanızdır